

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA EKONOMICKÁ

Bakalářská práce

**Ochrana přírody a její specifika v subsaharské Africe od
rozpadu koloniálního panství do současnosti**

**Nature conservation and its specifics in Sub-saharan Africa
since decolonization to the present**

Jan Bureš

Plzeň 2020

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
Fakulta ekonomická
Akademický rok: 2018/2019

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jan BUREŠ**
Osobní číslo: **K16B0024P**
Studijní program: **B1301 Geografie**
Studijní obor: **Ekonomická a regionální geografie**
Název tématu: **Ochrana přírody a její specifika v subsaharské Africe od rozpadu koloniálního panství do současnosti**
Zadávající katedra: **Katedra geografie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

1. Stanovte cíle práce.
2. Prostudujte odbornou literaturu a zdroje k zadanému tématu.
3. Stanovte metodiku zpracování.
4. Získejte data.
5. Utrďte informace a zpracujte získaná data.
6. Shrňte výsledky.
7. Formulujte závěry.

Rozsah grafických prací:

Rozsah kvalifikační práce: 40 - 60 stran

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

- ADAMS, William, M., MULLING, Martin. Decolonizing Nature: Strategies for Conservation in a Postcolonial Era. London, Earthscan Publications, 2003. ISBN 1-85383-749-0.
- IUCN. An Introduction to the African Convention on the Conservation of Nature and Natural Resources. IUCN Environmental Policy and Law 56. Switzerland, 2006. ISBN 978-2831708171.
- PERRINGS, Charles, LOVETT, Jon. Policies for Biodiversity Conservation: The Case of Sub-Saharan Africa. International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-), 1999, 75(2), 281-305. ISSN 00205850.
- SUICH, Helen, CHILD, Brian, SPENCELEY, Anna. Evolution and Innovation in Wildlife Conservation: Parks and Game Ranches to Transfrontier Conservation Areas. London, Earthscan Publications, 2009. ISBN 978-1-84407-634-5.
- TERBORGH, John, et al. Making Parks Work: Strategies for Preserving Tropical Nature. Washington, Island Press, 2002. ISBN 978-1559639057.

Vedoucí bakalářské práce:

RNDr. Jiří Preis, Ph.D.

Katedra geografie

Datum zadání bakalářské práce: 23. října 2018

Termín odevzdání bakalářské práce: 23. dubna 2019

Doc. Ing. Michaela Krechovská, Ph.D.
děkanka

Doc. PaedDr. Alena Matušková, CSc.
vedoucí katedry

V Plzni dne 23. října 2018

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma

Ochrana přírody a její specifika v subsaharské Africe od rozpadu koloniálního panství do současnosti

vypracoval samostatně pod odborným dohledem vedoucího bakalářské práce za použití pramenů uvedených v přiložené bibliografii.

V Plzni dne

.....

podpis autora

Rád bych poděkoval vedoucímu této bakalářské práce RNDr. Jiřímu Preisovi, Ph.D. za odborné vedení, věcné připomínky, vstřícnost při konzultacích a rady, které pomohly zkompletovat tuto práci.

Obsah

Úvod.....	10
1 Cíl práce	11
2 Metodika.....	12
3 Rešerše literatury	14
4 Vymezení regionu	19
5 Počátky ochrany přírody v subsaharské Africe	21
5.1 První mezinárodní iniciativa	22
5.2 První národní parky	23
5.3 Vznik Mezinárodního svazu ochrany přírody IUCN	24
6 Chráněná území v subsaharské Africe ve sledovaných obdobích.....	27
6.1 Chráněná území v Roce Afriky 1960	27
6.1.1 Chráněná území západní Afriky v roce 1960	27
6.1.2 Chráněná území centrální Afriky v roce 1960	29
6.1.3 Chráněná území východní Afriky v roce 1960.....	31
6.1.4 Chráněná území jižní Afriky v roce 1960.....	33
6.1.5 Shrnutí – nejaktivnější makroregiony a státy subsaharské Afriky v roce 1960.....	34
6.2 Chráněná území a její specifika v subsaharské Africe mezi lety 1961-1970.....	35
6.2.1 Chráněná území západní Afriky v roce 1970.....	36
6.2.2 Chráněná území centrální Afriky v roce 1970	37
6.2.3 Chráněná území východní Afriky v roce 1970.....	39
6.2.4 Chráněná území jižní Afriky v roce 1970.....	41
6.2.5 Shrnutí - nejaktivnější makroregiony a státy subsaharské Afriky v roce 1970	42
6.3 Chráněná území a její specifika v subsaharské Africe mezi lety 1971-1980.....	44
6.3.1 Chráněná území západní Afriky v roce 1980.....	46
6.3.2 Chráněná území centrální Afriky v roce 1980	48
6.3.3 Chráněná území východní Afriky v roce 1980.....	51
6.3.4 Chráněná území jižní Afriky v roce 1980.....	53
6.3.5 Shrnutí - nejaktivnější makroregiony a státy subsaharské Afriky v roce 1980	54
6.4 Chráněná území a její specifika v subsaharské Africe mezi lety 1981-1990.....	57
6.4.1 Chráněná území západní Afriky v roce 1990.....	57
6.4.2 Chráněná území centrální Afriky v roce 1990	59
6.4.3 Chráněná území východní Afriky v roce 1990.....	61
6.4.4 Chráněná území jižní Afriky v roce 1990.....	63

6.4.5 Shrnutí - nejaktivnější makroregiony a státy subsaharské Afriky v roce 1990	65
6.5 Chráněná území a její specifika v subsaharské Africe mezi lety 1991-2000.....	67
6.5.1 Chráněná území západní Afriky v roce 2000.....	68
6.5.2 Chráněná území centrální Afriky v roce 2000	69
6.5.3 Chráněná území východní Afriky v roce 2000.....	70
6.5.4 Chráněná území jižní Afriky v roce 2000.....	73
6.5.5 Shrnutí - nejaktivnější makroregiony a státy subsaharské Afriky v roce 2000	74
6.6 Chráněná území a její specifika v subsaharské Africe mezi lety 2001-2010.....	76
6.6.1 Chráněná území západní Afriky v roce 2010.....	76
6.6.2 Chráněná území centrální Afriky v roce 2010	77
6.6.3 Chráněná území východní Afriky v roce 2010.....	80
6.6.4 Chráněná území jižní Afriky v roce 2010.....	81
6.6.5 Shrnutí - nejaktivnější makroregiony a státy subsaharské Afriky v roce 2010	82
6.7 Chráněná území a její specifika v subsaharské Africe od roku 2011 po současnost.....	84
6.7.1 Chráněná území západní Afriky od roku 2011 do roku 2019	84
6.7.2 Chráněná území centrální Afriky od roku 2011 do roku 2019.....	85
6.7.3 Chráněná území východní Afriky od roku 2011 do roku 2019.....	87
6.7.4 Chráněná území jižní Afriky od roku 2011 do roku 2019	89
6.7.5 Shrnutí - nejaktivnější makroregiony a státy subsaharské Afriky od roku 2011 do současnosti.....	91
6.8 Růst chráněných územích v makroregionech subsaharské Afriky.....	92
7 Státy subsaharské Afriky s nejaktivnější ochranou přírody.....	95
7.1 Růst chráněných území a ratifikované mezinárodní úmluvy	95
7.2 Nahrazená koloniální legislativa	96
7.3 Bezpečnost.....	97
8 Případové studie ze západní Afriky	99
8.1 Případová studie - Nigérie	99
8.2 Případová studie - Ghana.....	99
8.3 Případová studie – Sierra Leone	100
9 Vybraná specifika v jednotlivých regionech	102
9.1 Situace v západní Africe.....	102
9.2 Hrozby pro ochranu přírody v Konžské pánvi.....	103
9.3 Hrozby ve východní Africe a příklad efektivního řízení z Ugandy	104
9.4 Specifika ochrany v jižní Africe	107

Závěr	108
Seznam použité literatury a dalších zdrojů	114
Seznamy obrázků, tabulek a grafů	
Seznam příloh	
Přílohy	
Abstrakt	
Abstract	

Úvod

Subsaharská Afrika je velmi různorodý region, v němž můžeme spatřit krásy nespoutané přírody v podobě romantických scenérií a volně se vyskytujících úchvatných živočichů. Jedná se o region s obrovskými rozdíly, rozprostírající se přes několik klimatických pásem. V některých místech se vyskytují velmi vlhké tropické lesy a naopak za jiných klimatických podmínek zde vznikly rozsáhlé extrémně suché pouště. Kromě výše zmíněných přírodních podmínek se rozdíly týkají také struktury obyvatel nebo ekonomických příležitostí. Bohužel má tento krásný region i velmi temnou stránku. Chudoba, hlad a vleklé konflikty. Tyto konflikty jsou převážně vnitrostátní a těmto ozbrojeným skupinám jde většinou o moc a zisky z místního přírodního bohatství. Není tomu tak dávno, kdy o místní přírodní zdroje jevil zájem evropské mocnosti, což vyústilo v kolonizaci Afriky. Ta měla za následek plundrování místní krajiny, přetrhání veškerých přirozených vazeb obyvatel a vytvořila podhoubí k tomu, aby se subsaharská Afrika dostala do problémů, v jakých je dnes.

Už i samotné koloniální mocnosti předtím věděly, že některé přírodní zdroje zde stojí za to ochránit a vznikala první chráněná území. Tato území měla ochránit zdejší přírodu před degradací a zvířata před masovým vyhubením. Na začátku druhé poloviny minulého století se země subsaharské Afriky začaly dekolonizovat a ochrana místních přírodních zdrojů tak ležela na bedrech osvobozených zemí. Postupem času se ochranou zdejší přírody začalo zabývat i několik mezinárodních organizací, jelikož některá místa jsou považována za místa s mezinárodním významem a existuje spousta lidí, kteří stojí za tím, aby například sloni, lvi a nosorožci žili bezpečně ve volné přírodě ve svém přirozeném prostředí. Pro mě je toto téma velmi zásadní, protože věřím, že všechny živočišné druhy mají stejné právo obývat planetu Zemi, jako my. Je důležité, abychom je ochránili od námi způsobených tlaků a ohrožení, které vznikají lidskými nároky na jejich životní prostředí. Je potřeba nalézt klíč k společné symbióze a tuto úlohu se snaží vyřešit ochránci přírody.

Tématem této práce je ochrana přírody se zaměřením na období po pádu koloniálního hnutí v subsaharské Africe. V práci se objeví, jaké země subsaharské Afriky tvořila chráněná území nejaktivněji, s jakými hrozbami se potýká zdejší příroda a jakými způsoby se ochránci snaží tyto hrozby potlačit.

1 Cíl práce

Tato bakalářská práce se věnuje ochraně přírody v subsaharské Africe po pádu koloniálního panství. Popíše, v jakých souvislostech se zakládali první chráněná území. Z toho vyplývá, že se okrajově bude zabývat ochranou před a v době kolonialismu.

Cílem této bakalářské práce je vybrat státy subsaharské Afriky, které si nejlépe a nejaktivněji počínaly v ochraně přírody po pádu koloniálního panství. Mezi kritéria úspěšnosti patří aktivní tvorba chráněných území, nahrazení koloniálních ochranných zákonů po nabytí nezávislosti, ratifikace Alžírské úmluvy a přijetí mezinárodních konvencí jako je Ramsarská úmluva, Úmluva o světovém dědictví UNESCO a Úmluva o biologické rozmanitosti. Dalším rozhodujícím faktorem je vzhledem přílivu zahraničních turistů bezpečnost v daných oblastech.

Prvním podcílem této bakalářské práce je sledování makroregionů subsaharské Afriky v desetiletých intervalech. Výchozím rokem je Rok Afriky 1960. Na konci každé dekády budou jednotlivé makroregiony porovnány a budou zmíněny nejdůležitější události v daném období. V každém shrnutí budou zmíněny nové chráněné oblasti. Tento podcíl bude doplněn mapovým zobrazením.

Druhým podcílem je charakteristika hrozeb, s kterými se jednotlivé země a makroregiony potýkají. Tato část se bude opírat o případové studie, z kterých budou navrhnuté možné řešení.

2 Metodika

Při psaní této bakalářské práce jsou použité metody literární rešerše, kompilace a komparace. Drtivá většina zdrojů, z kterých se vypracovala rešeršní část, byla napsána v anglickém jazyce, tudíž některé přeložené termíny jsou raději napsány v poznámce pod čarou nebo za termín v závorce v původním jazyce.

Bakalářská práce se nejprve zabývá ochranou přírody před a během koloniální panství. Poté je stanoven výchozí bod - Rok Afriky 1960 a subsaharská Afrika je rozčleněna do čtyř makroregionů (autor pracuje s vymezením OSN, viz kapitola 4). Jsou vymezeny desetileté intervaly, ve kterých je pozorován nárůst nových chráněných území s IUCN kategorií I až VI, MAB-biosférických rezervací, světových dědictví UNESCO a oblastí chráněných Ramsarskou úmluvou (kapitola 6). Tomu předcházelo protřídění dat v programu ArcGIS.

S daty v ArcGIS je zkoumáno, o kolik procent území se v jednotlivých státech a makroregionech rozšiřuje chráněné území. Pro splnění kritéria „aktivní tvorby chráněných území“ je stanoven nárůst o 10% celkové rozlohy země ve sledovaném období od Roku Afriky 1960 po současnost. Další kritérium pro splnění cíle je vznik zákonů nahrazující ty koloniální do 10 let od nabytí nezávislosti. Ratifikace Alžírské úmluvy, Ramsarské úmluvy, Úmluvy o světovém dědictví a Úmluvy o biologické rozmanitosti je dalším kritériem pro splnění cíle. V zemích, které splňují tyto cíle je zhodnocena bezpečnost, která je velmi důležitá pro správné řízení chráněných oblastí. Mimo jiné je také velmi důležitá pro příliv zahraničních turistů a ekonomický prospěch jednotlivých zemí.

V mapových zobrazeních jsou hranice vyobrazené podle vymezených hranic v době psaní této práce. Každý makroregion je zobrazen po zkoumaném desetiletí se svými chráněnými územími. U shrnutí uběhlého desetiletí je zobrazena celá subsaharská Afrika s vytvořenými chráněnými územími v daném desetiletí. U těchto mapových podkladů jsou označeny vybrané významné chráněné území. Na katedře geografie ZČU je k dispozici ve formátu GIF animovaný vývoj chráněných území v jednotlivých makroregionech subsaharské Afriky.

Menší komplikace nastala při sledování Republiky Jižní Afriky. IUCN kategorie v této zemi momentálně nejsou podle hlavního zdroje k dispozici, tudíž musel být použit starší knižní zdroj a kategorie byly ručně dopsány do atributové tabulky. Chráněným územím vzniklým po vydání této knihy byla doplněna IUCN kategorie do

atributové tabulky podle jejich mezinárodního označení, které je u většiny chráněných oblastí totožné a dá se lehce odvodit. O něco horší situace se vyskytla u Somálska, kde kromě názvů chráněných území nejsou k dispozici žádné podrobnější informace (rok vyhlášení, rozloha). Vzhledem k nedostatku dat není Somálsko v této práci zkoumáno. Jižní Sudán, který je v době psaní této práce relativně novým státem, také není vzhledem k nedostatku dat zkoumán.

Při psaní této bakalářské práce byla použita jak tištěná knižní literatura, tak i internetové zdroje jako články a databáze. Seznam všech zdrojů je uveden na konci bakalářské práce. Seznam všech zkratk je na konci této práce v příloze A.

3 Rešerše literatury

Jedním z velmi důležitých zdrojů pro tuto práci je kniha od dvou britských geografů Williama M. Adamse a Martina Mulligana. Kniha byla vydána v roce 2003 a jmenuje se *Decolonizing Nature: Strategies for Conservation in a Post-colonial Era*. Kniha zkoumá vliv koloniálního dědictví na současnou ochranu přírody a vztahy mezi lidmi, politikou a přírodou v zemích, které byly kdysi kolonizovány. Snaží se vystihnout, jakou měrou měla kolonizace vliv na drancování přírody kvůli nerostným zdrojům, jaké byly zájmy ochrany přírody a jaké to má následky dnes. Kromě dvou autorů přispívá do této knihy také řada akademiků a odborníků na ochranu přírody. Z této knihy jsou čerpány informace ohledně vlivu kolonialismu na chráněná území, s jakou problematikou se chráněná území potýkají a jakými změnami prošla ochrana přírody od pádu koloniálního panství.

Kniha *Evolution and Innovation in Wildlife Conservation* se, jak už název napovídá, zabývá inovacemi v oblasti ochrany přírody a divoce žijících zvířat v subsaharské Africe. Ochranné praktiky se měnily a vyvíjely společně s dekolonizací, politickou transformací, populačním růstem, změnou vlastnictví pozemků, managementem krajiny a životem obyvatel. Tuto knihu napsali Helen Suich, Brian Child a Anna Spenceley (2009). V začátcích této knihy se autoři zabývají, jakým způsobem vznikala chráněná území v koloniálním a v raném post-koloniálním období. Popisuje vývoj ochrany přírody v subsaharské Africe, nebo jaký mělo vliv bílé osídlení na zdejší faunu a flóru. Poté se kniha zaměřuje na experimenty a inovace, které se snažily oprostít od koloniálních metod ochrany. V závěru knihy se snaží vyložit nedávné inovace v tomto oboru, které se zaměřily na posilování vztahů mezi národními parky a společnostmi. Důležitou součástí této knihy je poskytování dat z experimentů týkajících se ochrany přírody, které obsahují ekologické, sociální, politické a ekonomické ukazatele.

Velmi zajímavým zdrojem je bezesporu kniha z roku 2002, *Making Parks Work Strategies for Preserving Tropical Nature*, jejímž autorem je John Terborgh společně s kolegy Carel van Schaik, Lisa Davenport a Madhu Rao. Nachází se v ní několik případových studií, na kterých pracovali terénní výzkumníci, kteří mají dlouholeté zkušenosti s určitými oblastmi subsaharské Afriky. Do této práce přispěli z této knihy informacemi kromě Johna Terborgha také John F. Oates, Thomas T. Struhsaker nebo Thomas G. Tutin. V těchto případových studiích je popsána problematika, s kterou se

ochranáři potýkají a popisují různá řešení. Vědci a výzkumníci věří, že v tomto přeplněném světě jsou chráněná území jedinou nadějí pro zachování přírody a biologické rozmanitosti. Kniha poskytne do této práce případové studie o tropických lesích v západní Africe, o národních parcích v Konžské pánvi a o strategiích na ochranu lesů v Ugandě. Mimo jiné poskytne důležité informace o některých chráněných územích a způsobech jejich řízení.

Další knihou, z které je velmi čerpáno, je kniha *Parks in Transition: Biodiversity, Rural Development, and the Bottom Line*. Zkompletoval ji Brian Child a byla vydána v roce 2004. Dají se v ní dohledat zajímavé informace většinou zaměřené na makroregion jižní Afriky, protože v této oblasti Brian Child několik let působil. Tato práce čerpá z této knihy především informace o prvních chráněných územích a národních parcích, o ochraně přírody z historického hlediska nebo o prvních konvencích na ochranu přírody.

Klíčovým literárním zdrojem je bezesporu publikace týkající se Africkou konvencí na ochranu přírody a přírodních zdrojů. Tato publikace se jmenuje *An Introduction to the African Convention on the Conservation of Nature and Natural Resources* a zhotovila jí společnost IUCN v roce 2006. Zabývá se jak starší konvencí z Londýna, která proběhla ještě v době kolonizace, tak hlavně konvencí z roku 1968, která byla sepsána v Alžírsku a dala podnět pro spolupráci afrických zemí k tvorbě nových a údržbě stávajících chráněných území. Hlavním nástrojem této konvence bylo navázání spolupráce Organizace africké jednoty (nyní Africká unie) s globálními organizacemi IUCN a UNEP. Publikace se dále zabývá novější konvencí z roku 2003, která byla sepsána na Shromáždění Africké unie v hlavním městě Mozambiku, Maputo. Tato novější konvence je upravená a modernější verze konvence z roku 1968. Webové stránky IUCN poskytují informace o historii této organizace a jakými aktivitami se v průběhu času zabývala.

Z knihy *Uganda: Znovuobjevená perla* (2013) od Františka Krampoty a Jiřího Preise jsou využity informace o populačním růstu a chráněných územích v Ugandě. Autoři této knihy Ugandu několikrát navštívili a vypráví o svých zkušenostech z této země. Obsah knihy je velmi různorodý. Popisuje způsob a podmínky života místních obyvatel, děsivé zkušenosti jednotlivců nebo hrozby, s kterými se tento národ potýká. Na druhou stranu jsou naděje, že i ty nejhořčejší příběhy mohou mít dobrý konec. V této knize jsou mimo jiné popsány krásy zdejší přírody společně s historickým objevováním.

Článek *Policies for Biodiversity Conservation: The Case of Sub-Saharan Africa*, který napsal v žurnálu *International Affairs* v roce 1999 Charles Perrings společně s Jonem Lovettem, používá případ subsaharské Afriky k ilustraci důsledků ztráty biodiverzity a dopady na nejchudší komunity. V praxi si pod ztrátou biodiverzity většina lidí nepředstaví vymírání druhů, ale spíše negativní dopady na lokální změny stavu přírodu, ve které žijí.

Publikace *Protected areas of the world: A review of national systems* je pro tuto bakalářskou práci velmi důležitým zdrojem. Nachází se v ní totiž veškeré africké státy společně s jejich chráněnými územími. Na této publikaci spolupracovali organizace UNEP (Program OSN pro životní prostředí) a IUCN (Mezinárodní svaz ochrany přírody). V této bakalářské práci jsou mimo jiné využity informace o ochranných zákonech a mezinárodních aktivitách vybraných států subsaharské Afriky. Jelikož byla publikace vydána v roce 1992, bylo zapotřebí ji doplnit novějšími zdroji.

Organizace IUCN poskytuje pestrou škálu publikací týkajících se ochrany přírody. Jednou z ní je publikace z roku 1993 od Cyrille de Klemm ve spolupráci s Clare Shine. Kniha se jmenuje *Biological Diversity Conservation and the Law: Legal Mechanisms for Conserving Species and Ecosystems*. Tato publikace doplňuje ostatní zdroje v této bakalářské práci a pojednává o právních mechanismech sloužících k ochraně biologické rozmanitosti. Zabývá se smlouvami, které mají docílit ochranu druhů a jejich stanovišť nejen v Africe nebo regulacemi ekonomických aktivit napomáhajících k ochraně. Každá země má moc ovlivnit ochranu divoké přírody a nese za to jistou zodpovědnost. Velmi podrobně je zde například rozebírán lov (licence, zákazy, limity, metody, pohlaví zvířat atd.), velká pozornost je také věnována rostlinám. Publikace píše o obchodu se zvířaty, domácím i mezinárodnímu.

Z pohledu sběru dat jsou nejdůležitějším zdrojem webové stránky *Protected planet*, které jsou pod záštitou organizací IUCN a UNEP. Tato databáze poskytuje základní data o veškerých chráněných územích a poskytuje data k vytvoření mapových podkladů. Data ohledně klasifikace a plochy chráněného území jsou čerpány z tohoto zdroje.

Dalším internetovým zdrojem jsou webové stránky Ramsarské úmluvy a Úmluvy o světovém dědictví UNESCO. Tyto webové stránky poskytnou informace o těchto konvencích, jejichž chráněná území jsou v této práci zkoumána. Nachází se zde informace o členských státech a poskytuje reporty z pořádaných zasedání a

shromáždění. Samozřejmostí jsou články ohledně nových vyhlášených územích konvencemi. Kromě aktualit je zde shrnuta historie a prvotní kroky těchto úmluv.

Z encyklopedie Britannica jsou čerpány informace ohledně některých významných chráněných územích. Tato anglicky psaná encyklopedie má dlouhou tradici a první vydání je datováno rokem 1768. Nyní je dostupná online. Mimo jiné poskytuje Britannica vymezení makroregionů subsaharské Afriky, které sice nebylo využito, ale sloužilo pro porovnání vícero způsobů rozdělení tohoto regionu. Bylo použito OSN vymezení regionů z jejich statistické databáze. Toto vymezení se shoduje s vymezením od The World Factbook, které sdružuje americká CIA. Databáze The World Factbook poskytuje informace například ohledně historie, společnosti, ekonomie nebo geografie.

Vymezení regionů subsaharské Afriky je v této práci popsáno také z pohledu ghanského geografa Samuela Aryeetey Attoha, který v roce 2010 vymezil regiony ve své knize *Geography of sub-Saharan Africa*. Dalším knižním zdrojem, ve kterém je region jižní Afriky poněkud netradičně vymezen, je kniha *Newman's Birds of Southern Africa* z roku 2002 od ornitologa Kennetha Newmana. V této knize je ilustrované ptactvo jižní Afriky s popisem jejich barevnosti a místem výskytu. V čem se tyto vymezení liší od ostatních, je popsáno v kapitole 4.

Mnohé ukazatele jsou k dispozici na stránkách Gapminder, jejichž spoluzakladatelem je švédský lékař a statistik Hans Rosling. Tato nezisková organizace poskytuje statistiky a informace ze sociální, ekonomické a environmentální sféry a podporuje udržitelný globální rozvoj a dosažení osmi rozvojových cílů tisíciletí OSN¹. Mezi tyto cíle patří odstranění extrémní chudoby a hladu; docílení základního vzdělání; dosáhnout pohlavní rovnoprávnosti a tím více zmocnit ženy; snížit dětskou úmrtnost; zlepšit mateřské zdraví; porazit HIV/AIDS, malárii a další nemoci; **zajistit environmentální udržitelnost**; a dosáhnout globálního partnerství pro rozvoj.

Zajímavé informace jsou dostupné také na stránkách BBC. Mezi české zdroje se dají zařadit webové stránky AOPK ochrany přírody, které poskytují informace o mezinárodních konvencích a informace se dají čerpat také ze stránek našich německých sousedů, institutu Maxe Plancka. Za relevantní zdroj informací autor této práce pokládá webové stránky mezinárodní organizace tropických dřevin (ITTO). Poptávka po dřevě je velká a tato organizace podporuje udržitelné dodavatelské řetězce tropického dřeva.

¹ MDG – Millenium Development Goal

Deforestace je jednou z největších hrozeb pro africkou přírodu v některých oblastech a tato organizace je jednou z těch, která se snaží tento proces monitorovat. Vzhledem k obsáhlosti této práce není tento zdroj využit. Dalším téměř nevyužitým autorem, ale v literatuře často zmiňovaným, je James Murombedzi, který se například zabývá koloniální ochranou a jejím odkazem v současnosti.

Bezpečnost v jednotlivých zemích je posuzována podle britských internetových stránek národních archivů. Tyto stránky nabízí cestovní rady, ve kterých jsou vyznačeny oblasti, kterých je lepší se vyvarovat (např. kvůli hrozbám teroristických útoků), popřípadě oblasti, které je lepší nenavštěvovat, pokud to není nezbytné. Společně s tímto zdrojem je bezpečnost posuzována z webových stránek International SOS, které vytvořili Travel Risk Map. Tento zdroj kromě celkové bezpečnosti v oblasti posuzuje kvalitu lékařské péče a bezpečnost na cestách.

4 Vymezení regionu

Existuje několik vymezení jednotlivých makroregionů subsaharské Afriky. Vymezení podle OSN a The World Factbook se shodují, ale Britannica a další autoři vidí regiony subsaharské Afriky jinak.

V této práci je použito vymezení podle OSN, jelikož je většina hlavních zdrojů v této práci pod její správou. Databáze chráněných oblastí, ze které jsou data čerpány, je zřízena OSN. IUCN², z jejichž publikace jsou informace také využity, úzce s OSN spolupracují. IUCN je jedinou mezinárodní pozorovatelskou organizací ve Valném shromáždění OSN. Agentura UNESCO je také pod záštitou OSN. Vymezení podle OSN potvrzuje také fakt, že nespočet rozvojových projektů v subsaharské Africe je zřízeno UNDP³.

Subsaharská Afrika je tedy podle OSN rozčleněna na západní, východní, centrální a jižní Afriku. **Západní Afrika** skládá se ze států Benin, Burkina Faso, Pobřeží slonoviny, Gambie, Ghana, Guinea, Guinea-Bissau, Libérie, Mali, Mauritánie, Niger, Nigérie, Senegal, Sierra Leone, Togo a Kapverdy a ostrov Svatá Helena.

Makroregion s největší rozlohou je **centrální Afrika** a tvoří ji státy Angola, Kamerun, Středoafriická republika, Čad, Kongo, Demokratická republika Kongo (dále jen DRC), Rovňiková Guinea, Gabon a Svatý Tomáš a Princův ostrov.

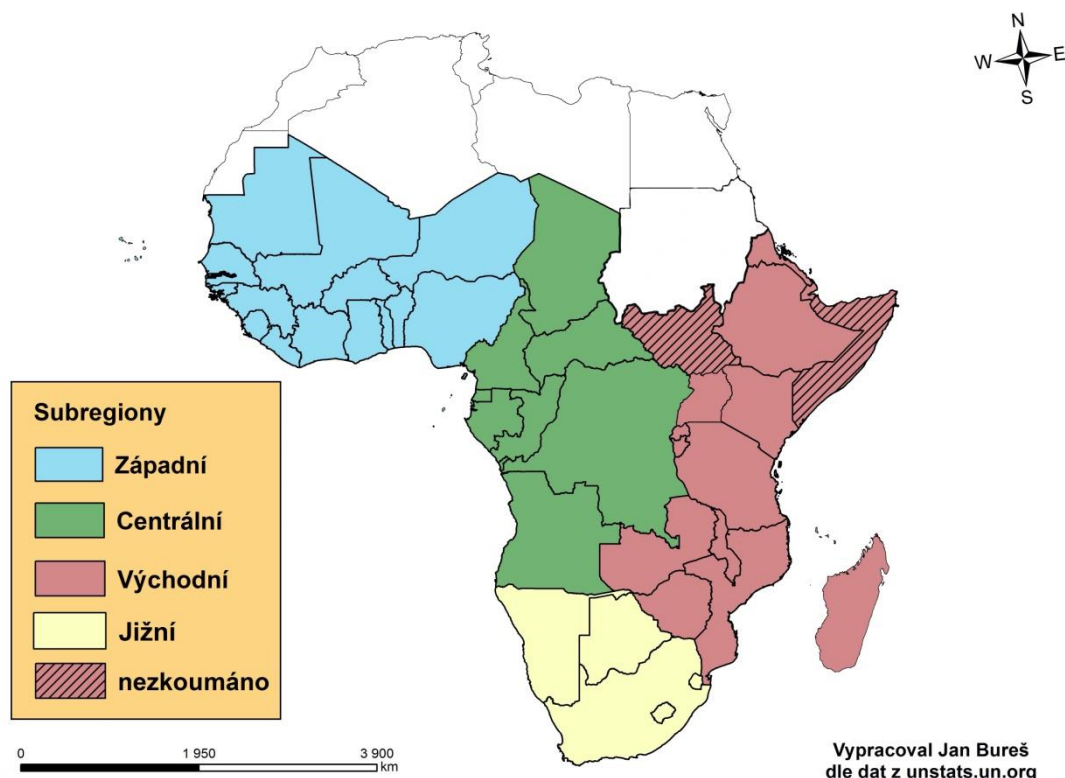
Východní Afrika se skládá z Burundi, Džibutska, Eritrei, Etiopie, Keni, Malawi, Mozambiku, Rwandy, Ugandy, Tanzanie, Zambie a Zimbabwe. Dále do ní patří také ostrovní státy jako Komory, Madagaskar, Seychely, Mayotte, Mauricius a Reúnion. Jak už bylo zmíněno, Somálsko v této práci není zkoumáno. Sudán už do východní Afriky po rozdělení nepatří, vzhledem k jeho naklonění k Blízkému východu se řadí do severní Afriky, nikoliv do subsaharské Afriky. Vzhledem kvůli nedostatku potřebných informací o Jižním Sudánu, v souvislosti s nedávným vznikem, v této práci také nebyl zkoumán.

Naopak **jižní Afrika** má pouze pět států, mezi které patří Botswana, Svazijsko, Lesotho, Namibie a Republika Jižní Afrika (dále jen RJA).

² Mezinárodní svaz ochrany přírody (anglicky International Union for Conservation of Nature, IUCN)

³ Rozvojový program OSN

Obrázek 1: Vymezení makroregionů subsaharské Afriky

Jak už bylo zmíněno, rozčlenění do makroregionů se v jednotlivých zdrojích liší. Britannica do západní Afriky řadí i Kamerun a Rovníkovou Guineu. Do jižní Afriky řadí Zambii, Zimbabwe, Mozambik i Angolu. Do východní Afriky neřadí Burundi a Rwandu. Ačkoliv jsou v části Východoafrické příkopové propadliny, Britannica je kvůli dlouhému administrativnímu spojení s DRC řadí do centrální Afriky.

Stejně vymezení jižní Afriky jako Britannica zastává ghanský geograf Samuel Stephen Aryeetey ve své knize *Geography of Sub-Saharan Africa* (2010). Naopak západní Afriku vymezuje stejně jako OSN.

Ornitolog Kenneth Newman ve své knize *Newman's Birds of Southern Africa* z roku 2002 dokonce zmiňuje vymezení regionu jižní Afrika podle přírodního útvaru, jako je pás řek Cunene - Okavango – Zambezi. Tento příklad však není oficiálně potvrzen. Zařazení Zimbabwe a Mozambiku do jižní Afriky není určitě špatným krokem, nicméně se tato práce raději drží oficiálně potvrzených vymezení.

5 Počátky ochrany přírody v subsaharské Africe

Tato bakalářská práce je zaměřena převážně na období po Roce Afriky, nicméně pro lepší pochopení problémů související mezi ochranou přírody a původními obyvateli je nutné alespoň okrajově nastínit ochranné praktiky v koloniální minulosti.

Vůbec poprvé byla zmíněna ochrana přírody v Africe v roce 1656 jako omezení lovu v jižní Africe u mysu Dobré naděje. Posléze se, kromě lovu zvěře, ochrana přírody začala zabývat ochranou přírodních zdrojů, zejména lesů, poté i mokřadů a zemědělské půdy. V roce 1811 bylo například vydáno opatření pro ochranu lesů u Plettenbergského zálivu v RJA. I přes toto opatření stále docházelo k úbytku lesních porostů, což se stalo podnětem k šíření konceptu ochrany přírodních zdrojů a vzniku prvních velkých rezervací v roce 1886 (Knysna a Tsitsikamme), které jsou dnes spojené v Garden Route National Park (Child, 2004).

V této době už koloniální panství plundrovalo krajinu kolonizovaných, jejichž lid byl buď zničen, nebo nechán velmi poničen - sociálně, kulturně a politicky. Zdejší přírodní sféra, včetně místních obyvatel, byla považována za primitivní a nesplňovala ideály evropských kolonizátorů. Ve prospěch panství se vytvářeli hranice, které rozdělily místní obyvatele mezi sebou a ze svých zemí způsobem, který zapříčinil dědictví konfliktu a násilí dlouho po odchodu koloniálních vládců (Adams a Mulligan, 2003). Výsledkem toho mohou být nedávné konflikty jako je rwandská genocida nebo občanské války v Somálsku, Libérii a Nigeru.

Během 19. století se evropští obyvatelé v Africe začali stěhovat více do přírody a opouštěli pobřežní bílé osídlení. Přírodu využívali ke komerčním účelům a také pro sportovní lov, což mělo za následek úbytek zvěře a celkové narušení divočiny. Domorodí obyvatelé do té doby žili v absolutní harmonii s přírodou, kterou nezatěžovali nadměrnou spotřebou zvěřiny a dalších přírodních zdrojů. Hustota obyvatel byla nízká a zdroje využívali udržitelně pouze pro svou potřebu. Díky tomu nebylo do té doby zapotřebí žádných institucí nebo opatření k ochraně přírody (Suich et al., 2009). Proto je celkem rozporuplné, že zrovna první legislativní opatření k ochraně přírody z roku 1858 (v jihoafrické republice Transvaal), mělo za úkol zabránit domorodým obyvatelům využívat přírodní zdroje. Tento zákon měl pomoci k efektivnějšímu udržitelnému

využívání půdy pro ekonomické účely. Nicméně původní obyvatelé, závislí na krajině, která jim poskytovala zdroj obživy, se tímto opatřením stali pytláky.

Od 19. století byla příroda důležitým elementem v koloniální ideologii. Hnutí na ochranu přírody, která se objevila v různých částech světa během druhé poloviny 19. století, byla částečně reakcí proti merkantilistickému vykořisťování přírody, které ve svých koloniích prováděli evropské mocnosti. Kolonizátoři si představovali přírodu jako zdroj lidského užívání a zábavy a snažili se zdejší krajinu přeměnit na krajinu kulturní. Snažili se maximalizovat profit v podobě nadměrného pěstování plodin nebo zábavy v podobě lovu. To mělo za následek, že rozsáhlé oblasti blízko evropského osídlení byly téměř bez zvěře. Ve 20. století se však stala ochrana přírody globálním zájmem, subjektem hlavních investic států a začalo růst spousta environmentálních hnutí. (Adams a Mulligan, 2003).

5.1 První mezinárodní iniciativa

Prvním mezinárodním aktem pro ochranu přírody v subsaharské Africe byla v roce 1900 koloniálními státy uspořádaná konference v Londýně. Tato konference byla vedena Německem, které v té době mělo kolonie v Africe v podobě Německé východní Afriky, Německé jihozápadní Afriky, Německého Kamerunu a Togolandu. Výsledkem této konference bylo, že samotné kolonie převzaly kontrolu nad přírodními zdroji. Nejdůležitějším aktem bylo podpoření konceptu **sportovního lovu**, díky čemuž se zakládali rezervace k tomu určené. Ostatní ustanovení nikdy nevstoupila v platnost (Suich et al., 2009).

Podpořením sportovního lovu před hospodářskými zvířaty došlo k omezení úpadku populací volně žijících živočichů mimo parky. Divoká zvířata totiž do té doby představovala vlastníkům půdy spíše závazek, než užitek. Do té doby neměli vlastníci žádný ekonomický prospěch z volně žijících živočichů. Náklady na volně žijící zvířata zahrnovaly ničení zemědělských plodin, masožravé šelmy likvidovaly hospodářská zvířata a divoká zvířata představovala riziko, jelikož docházelo k přenášení nemocí na domácí zvířata. Aby se tyto náklady vyloučily, byli majitelé půdy nakloněni k likvidaci divokých zvířat na svých pozemcích (Child, 2004). Díky těmto skutečnostem se místo farem domácích zvířat začínali zřizovat rezervace určené pro lov divoké zvěře. Tyto rezervace a následný koncept kontrolovaného lovu, ve kterém lovci potřebovali

povolenky k lovu (některé cenné trofeje byly chráněny), měl zabránit nadměrnému hubení a pomoci k udržitelné spotřebě divoké zvěře. Lovci využívali zdejší zvěř pro obchod převážně cenných komodit v podobě slonoviny, kůže a kožešiny. Maso pro obživu bylo až na druhém místě.

5.2 První národní parky

První zakládání parků bylo spíše bráno jako projev moci, než jako účel vědeckého poznání. Moc vlády představovaly převážně v tom, že původní obyvatelstvo mělo zakázáno na oněch územích využívat zdejší zvěř pro svou obživu. Cecil Rhodes, hlava státu Jižní Rhodésie⁴, odkázal ve své závěti národu dvě koupené území určené k ochraně. V roce 1929 se z jednoho tohoto území stal první národní park v zemi, NP Matopo. Ve stejný rok byl přijat Zákon o ochraně divokých zvířat a ryb (*Game and Fish Preservation Act*). Ještě předtím byly vyhlášeny první národní parky v celé Africe. NP Virunga (1925) na východě DRC a Krugerův národní park (1926), který byl pojmenován na počest prezidenta Transvaalu Paula Krugera (Child, 2004). Národní parky se staly územím, kde už nebylo hlavním zájmem získávání přírodních zdrojů, nýbrž její estetická hodnota. Přírodní zdroje, hlavně fauna a flóra, začaly být chráněny pro účely vědy a vzdělání (Suich et al., 2009).

Následující zakládání parků mělo dva důvody. Prvním důvodem byla, kromě ztráty krajiny, obava o ubývající zvěř a zmírnit nebo potlačit rychlost jejího vymírání. Druhým důvodem zakládání chráněných území bylo využívání parků lidmi v podobě zábavy nebo vědeckých účelů (Terborgh et al., 2002). Parky byly zakládány až když zákaz lovu a omezení vstupu do rezervací selhaly nebo když už hrozba vyhynutí určitého druhu byla velmi reálná a akutní.

Postupem času se hlavní důvody zakládání parků neměnily. Zakládaly se parky jednak pro vědecké účely, tak i jako vytvoření místa pro rozšiřující se rekreační turismus. Kromě jižní Afriky vznikala ve všech regionech striktně chráněná území určeny čistě pro vědecké účely. Důležitými faktory pro tvorbu nových chráněných parků v tomto období byla mezinárodní iniciativa západního světa. V Americe vznikl výbor pro mezinárodní ochranu divoké přírody a v Londýně byla opět uspořádána

⁴ Dnešní Zimbabwe

konference v letech 1933 a 1938 (Suich et al., 2009). Na konferenci v roce 1933 byla přijata konvence vztahující se na zachování fauny a flóry v jejím přirozeném stavu (*Convention Relative to the Preservation of Fauna and Flora in their Natural State*). Hlavními stanovisky bylo docílit zachování fauny a flóry v jejím přirozeném stavu a jak je z tohoto usnesení patrné, začalo se kromě zachování živočišných druhů také dbát na ochranu rostlinných druhů. V návaznosti na Londýnskou konvenci také vznikly první národní parky v centrální Africe. Ve Středoafričské republice byly vyhlášeny dva parky Ouandjia-Vakaga a Bamingui-Bangoran (1933). Na území dnešní Konžské republiky⁵ národní park d'Odzala (1935).

Sportovní lov se v národních parcích po konvenci z roku 1933 stal zábavou elit. Konvence poskytla legislativní rámec pro hrstku vyvolených, zpravidla bílých lovců, kteří zde ve volném čase mohli lovit chráněnou zvěř. Povolenky pro lov v rezervacích a parcích se udělovaly podle jejich společenského postavení a tím pádem tato aktivita nesla známku určité společenské prestiže. Širší africká společnost, která neměla k lovu a vstupům do rezervací možnost, byla znevýhodněna a vytvářelo to jisté sociální nerovnosti (Child, 2004). Ve stejné době také narůstal počet zájemců v zahraničí, kteří jsou za sledování africké divoké zvěře v terénu ochotni zaplatit. Vzniklo tedy safari, nový zdroj financí pro chráněná území a samotné státy. Fenomén, který se těší oblibě mezi turisty dodnes. V souvislosti přílivu zahraničních turistů vlády nechávaly zřizovat nová chráněná území. Vzhledem k nízké informovanosti a málo vědeckých poznatků, nebrala chráněná území vzniklá v tomto období ohledy na základní přírodní zákonitosti, jako jsou migrační trasy nebo sezónní tahy (Suich et al., 2009). Spousta chráněných oblastí byla tudíž uměle vytvořených (tzv. papírové parky). V rozvoji turistiky také velmi napomáhal rozvoj železnic a automobilové dopravy. Národní parky a rezervace se tedy staly místy národního zájmu.

5.3 Vznik Mezinárodního svazu ochrany přírody IUCN

Po roce 1945 globalizace nabírá na obrátkách. Vznikají nové mezinárodní organizace jako OSN, UNESCO, Světová banka a Světová obchodní organizace (WTO). První mezinárodní instituce určená k ochraně přírody na sebe nenechala dlouho čekat a v roce 1948 vznikla **IUCN**, která úzce spolupracuje s OSN a momentálně má

⁵ Dále jen Kongo

veliký vliv v otázkách ochrany přírody. Novou hnací silou při tvorbě nových chráněných území se stala **věda**. V koloniích vznikaly různé vědecké organizace a vědci začali zkoumat vliv lidského osídlení na ekosystémy. Mezi vědci se začali zmiňovat termíny jako *únosná kapacita prostředí* nebo *kritická hustota zalidnění* (Adams a Mulligan, 2003). Zjistilo se, že chov dobytka a zdejší zemědělství představuje na stav přírody a ekosystémů velikou hrozbu.

IUCN se skládá z jednotlivých států, vládních i nevládních organizací a organizacích vedených domorodými obyvateli. Jejich společným cílem je ochrana přírody. Dnes s více než 1 300 organizacemi a 15 000 odborníky poskytuje své zkušenosti a zdroje v environmentálních otázkách. Tato rozmanitost a rozsáhlá odbornost činí z IUCN globální autoritu ohledně stavu přírodního světa a o opatřeních nezbytných k jeho ochraně. Je jedinou mezinárodní organizací ve Valném shromáždění OSN, která se zabývá otázkami životního prostředí. Mezi hlavní zaměření patří ochrana biologické rozmanitosti, přírody a udržitelného využívání přírodních zdrojů.

Mezi hlavní cíle IUCN je nastolení udržitelného rozvoje, povzbudit mezinárodní spolupráci a poskytnout vědecké znalosti a nástroje pro vedení akcí na ochranu přírody. Klíčovou myšlenkou je, že zdravé životní prostředí může hrát důležitou roli v řešení současných problémů v oblasti chudoby, změny klimatu, bezpečnosti potravin a vody.

V prvních deseti letech své existence začala zkoumat dopady lidských činností na přírodu. Pesticidy označila za škodlivé, podpořila používání posouzení dopadů průmyslu na životní prostředí, což se dnes bere jako samozřejmost (IUCN, 2019).

IUCN používá systém pro klasifikaci chráněných území. Od těch, kterým byla poskytnuta nejpřísnější ochrana (kategorie I), až po ty, v nichž je povolen široký rozsah lidských činností (kategorie IV až VI) (Terborgh et al., 2002). Právě v této kategorizaci budou interpretována chráněná území této bakalářské práce.

IUCN Kategorie I-VI

Kategorie Ia – *striktní přírodní rezervace*

Území chráněná touto kategorií jsou většinou určena pro vědecký výzkum a monitorování. Jsou vyhrazena pro ochranu biodiverzity a geologických /

geomorfologických prvků. Působení člověka v této oblasti je přísně kontrolováno a omezeno.

Kategorie Ib – *oblast divočiny*

Další striktně chráněné území, které je nepřeměněné nebo velmi málo upravené člověkem. Bez jeho trvalého nebo významného osídlení. Tyto oblasti jsou spravovány tak, aby se zachoval jejich přirozený stav a charakter.

Kategorie II – *národní parky*

Chráněné oblasti větší rozlohy, které mají za úkol chránit ekosystémy charakteristické rysy dané oblasti. Poskytuje návštěvnické, rekreační, vědecké, vzdělávací a duchovní potřeby. Splňuje jak funkci environmentální, tak funkci kulturní. Tato kategorie je typická pro většinu národních parků.

Kategorie III – *přírodní památka nebo prvek*

Touto kategorií jsou chráněny přírodní památky v podobě ojedinělého přírodního prvku. Jsou to většinou malá území velmi navštěvována turisty. Typickým příkladem mohou být Viktoriiny vodopády.

Kategorie IV – *oblast správy druhů a míst jejich výskytu*

V této hojně rozšířené kategorii je hlavním cílem ochrana konkrétních živočišných druhů nebo jejich stanovišť. Dosažením jejich ochrany je většinou zapotřebí lidských zásahů. Tato kategorie je typická pro všechny rezervace.

Kategorie V – *chráněná krajina, přímořská oblast, oblast*

Chráněná území, kde vliv člověka na krajinu vytvořil jedinečnou oblast odlišného charakteru s významnou ekologickou, biologickou, kulturní a estetickou hodnotou.

Kategorie VI – *chráněná oblast s udržitelným využíváním přírodních zdrojů*

Tyto oblasti se zaměřují na ochranu přírodních zdrojů a zároveň poskytují jejich udržitelné využívání, pokud je ochrana a udržitelné využívání vzájemně prospěšné (IUCN, 2020). Většinou se jedná o lovecké oblasti.

6 Chráněná území v subsaharské Africe ve sledovaných obdobích

6.1 Chráněná území v Roce Afriky 1960

Jak už bylo zmíněno, v této době už byly v Africe první rozsáhlá chráněná území. Turisté začínají vyhledávat africkou přírodu a biotopy zachovalé v původním stavu jsou největším lákadlem. Většina států byla v této době koloniemi s výjimkou RJA, Libérie a Etiopie. Krátce před rokem 1960 získají nezávislost Ghana a Guinea. V roce 1960 získá nezávislost 18 afrických států. Nezávislé státy zdědily koloniální praktiky ochrany přírody. Koloniální zákony ohledně přírodních zdrojů v této době ještě diskriminovala práva místních občanů a spíše zvýhodňovala zájmy koloniálních mocností.

6.1.1 Chráněná území západní Afriky v roce 1960

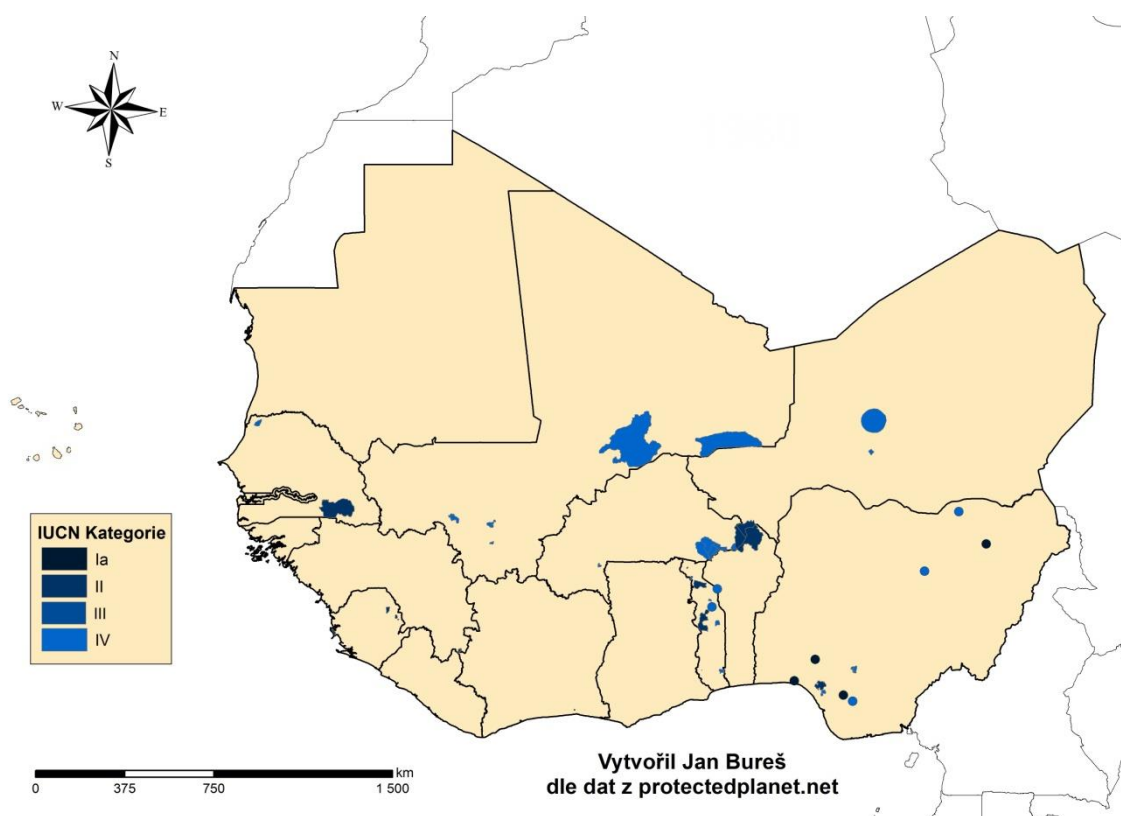
V makroregionu západní Afriky bylo v roce 1960 pět států bez chráněných území. Patřila mezi ně Ghana, Gambie, Guinea-Bissau, Libérie a Mauritánie. Na druhou stranu se nikdo ani nemohl pyšnit nějakým výjimečným postavením v četnosti chráněných územích. Přes 5% území bylo chráněno pouze v Togu, a k hranici 5% se blížil pouze Benin a Senegal. V Mali bylo několik rezervací a plošně je zde nejvíce chráněného území. V roce 1960 je v západní Africe chráněno pouze 1% území. Přesná plocha chráněných území v západní Africe napříč sledovanými obdobími a následné vyjádření v procentech je zobrazeno v příloze B.

Hlavním cenným biotopem v západní Africe je bezesporu tropický les, který je nejen cenný pro obyvatele, ale je převážně domovem pro divoká zvířata. Oblast tropických lesů v západní Africe se geograficky dá určit jako oblast jižně od Sahary a západně od hranic mezi Nigérií a Kamerunem. Rozprostírá se ve dvou blocích: od východního okraje hlavního lesního bloku Horní Guinea v Ghaně a západní okraj lesního bloku střední Afriky v jižním Kamerunu. Mezi těmito dvěma lesními bloky se nachází suchá lesní oblast mezi jihovýchodní Ghanou a jihozápadní Nigérií, dolní řeka Niger, řeka Sanaga a Cross River (Terborgh et al., 2002).

Ochrana lesů a divoké zvěře má v západní Africe dlouhou tradici. Například v Ghaně vznikly v době kolonizace domorodé “zákony”. Chráněno bylo několik zvířecích druhů v různých regionech, například šneci, krokodýli a některé druhy opic. Po první světové válce vznikaly lesní rezervace, které měli ochránit lesní ekosystémy

před deforestací. Ve Francouzské Zápádí Africe (Benin, Burkina Faso, Pobřeží slonoviny, Niger a Mali) byl od roku 1925 v platnosti zákon, který stanovil podmínky týkajících se loveckých předpisů a zřizoval svatyně, které měli sloužit jako útočiště pro divoká zvířata. Národní parky vznikaly až díky dekretu z roku 1954, díky kterému se ze třech rezervací staly národní parky (IUCN, 1992). Příkladem může být národní park W, který byl vyhlášen roku 1954. Leží na hranicích tří zemí: Beninu, Burkiny Faso a Nigeru. Dalším významným chráněným územím vzniklým před rokem 1960 je Mount Nimba s nejpřísnějším stupněm ochrany. Tato striktní přírodní rezervace určená pro vědecké účely vznikla v roce 1944 a nachází se na hranicích Pobřeží slonoviny s Guineou. Pro její malou rozlohu je velmi obtížné ji na mapovém podkladu spatřit.

Obrázek 2: Chráněná území v západní Africe v roce 1960

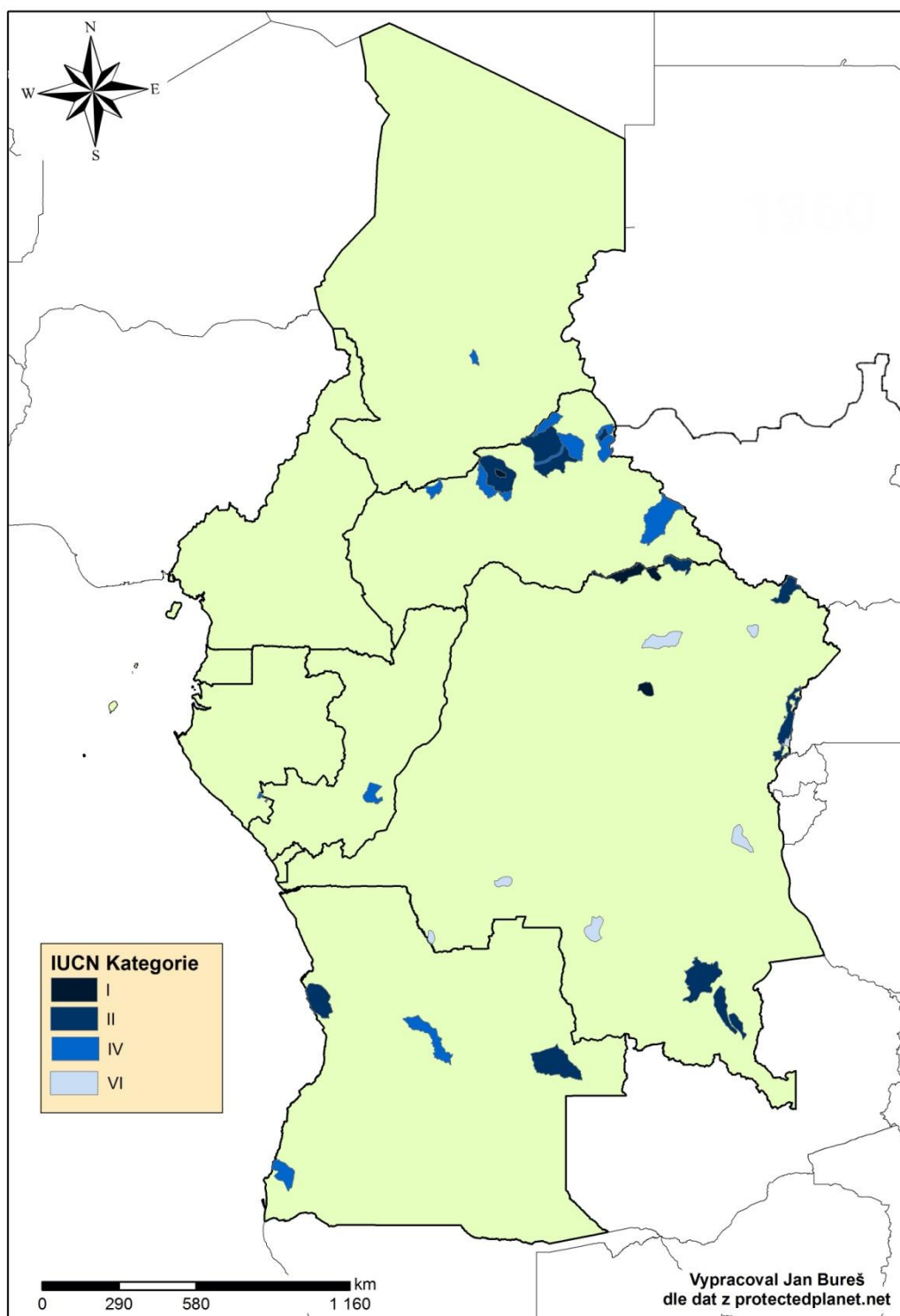
6.1.2 Chráněná území centrální Afriky v roce 1960

V roce 1960 má největší podíl chráněných území Středoafriická republika, kde je chráněno skoro 11 % území. Za koloniálního panství zde vznikly tři národní parky, několik přírodních rezerv a jedno striktně chráněné území. Naopak v Kamerunu, Rovnickové Guinei, Gabonu a na ostrově Svatého Tomáše nevzniklo žádné sledované chráněné území. Ve státech Angola, Čad, Kongo a DRC je chráněné území zastoupené velmi malým zlomkem, Angola má ze zmíněných nejvíce, ani ne 3%. V Demokratické republice Kongo bylo oproti jiným státům centrální Afriky několik loveckých oblastí. Bylo zde také vyhlášené první sledované chráněné území v centrální Africe – rezervace Ngyanga Nord (1910). Celkově je v roce 1960 v centrální Africe chráněno 2,75%. Přesná plocha chráněných území v centrální Africe napříč sledovanými obdobími a následné vyjádření v procentech je zobrazeno v příloze C.

Nejkomplexnější zákony ohledně ochrany přírody byly před pádem koloniálního panství v DRC a Středoafriické republice. Ve Středoafriické republice byl první zákon chránící zvířata už roku 1916. Dekret z roku 1929 umožnil vzniknout prvním národním parkům a rezervacím. Bylo v něm stanoveno, že vznik těchto chráněných území nebude mít vliv na hospodářský život okolních regionů. V nově vzniklých parcích a rezervacích byl lov povolen do roku 1939, poté na popud Londýnské konvence byl kompletně zakázán. DRC se řídilo královským dekretem belgické monarchie (1937), který se týkal lovem a zřizování loveckých rezervací (IUCN, 1992).

Centrální Afrika je, co se týče rozlohy, největší makroregion subsaharské Afriky. Nachází se v něm rozsáhlá Konžská pánev. Konžská pánev rovnickové Afriky obsahuje druhou největší oblast tropického lesa na světě: asi 2 miliony čtverečních kilometrů v DRC, Kongu, Gabonu, Rovnickové Guineji, Kamerunu a Středoafriické republice. Tropický les je dominantní vegetací v Kongu, Rovnickové Guineji, Gabonu a Demokratické republice Kongo. V Kamerunu a Středoafriické republice stále-zelených lesů zabírá méně místa než suchá stanoviště. Tyto rozsáhlé lesy střední Afriky patří mezi nejméně známé biotopy na Zemi z hlediska biologického a ekologického porozumění. Množství endemických rostlinných a živočišných druhů z ní činí vysokou prioritu pro zachování biologické rozmanitosti. Kromě toho, mají lesy významnou úlohu v regulaci klimatu a koloběhu živin na národní, regionální a globální úrovni (Terborgh et al., 2002).

Obrázek 3: Chráněná území v centrální Africe v roce 1960

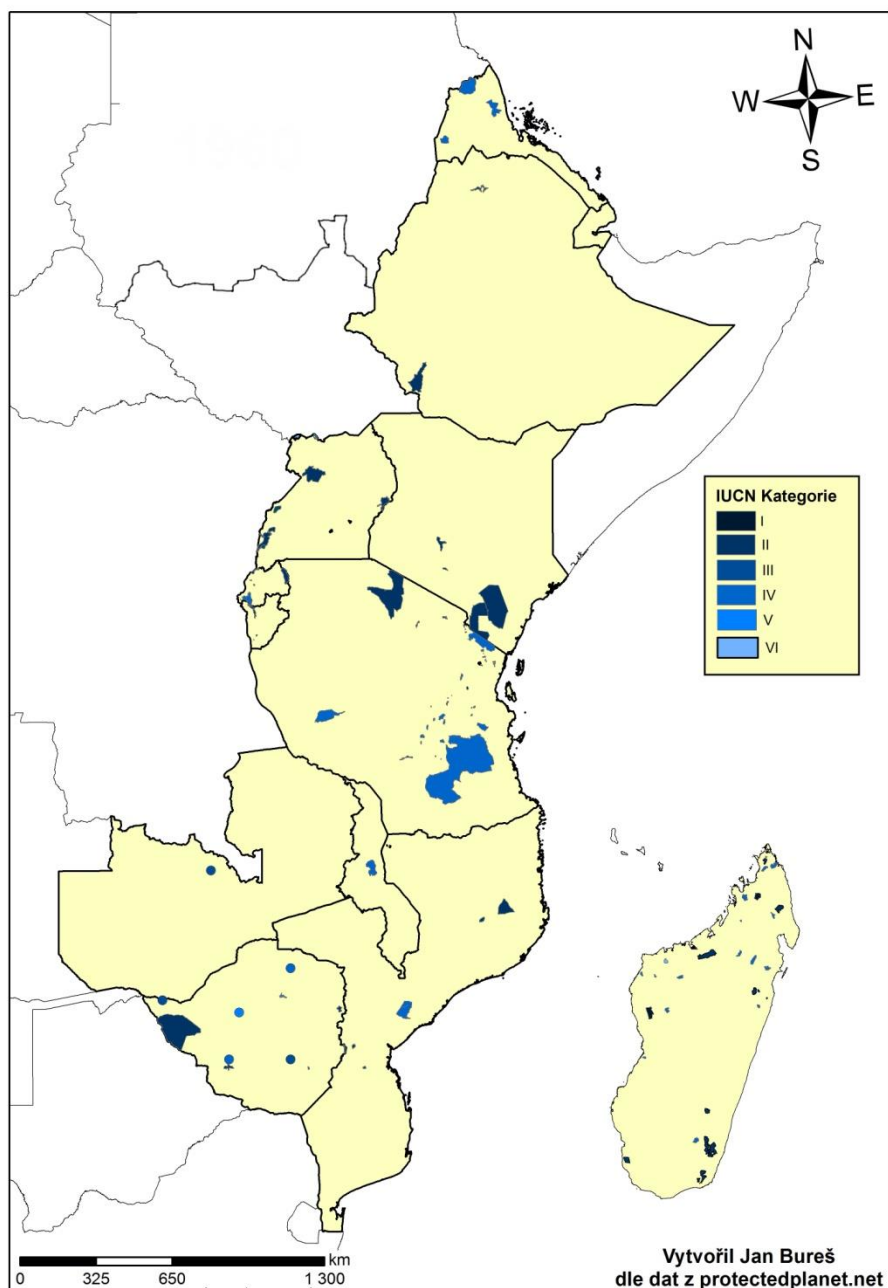
6.1.3 Chráněná území východní Afriky v roce 1960

V roce 1960 už bylo ve východní Africe několik významných národních parků. Mezi nejznámější patří bezpochyby Serengeti v Tanzanii (1951). Pro tuto savanu jsou typické, kromě obrovského počtu divokých zvířat, obrovské migrující stáda kopytníků. Uvádí se, že zde nachází útočiště populace pakoňů o 1 300 000 kusech (Encyclopædia Britannica, 1999). Dalšími významnými parky jsou NP Tsavo (západní a východní) v Etiopii, Mount Elgon a Queen Elizabeth v Ugandě nebo Simienské hory v západní části Etiopie vysočiny. V Burundi v padesátých letech vznikly dvě malé striktně chráněné oblasti. Nejvíce se chráněná území nachází v Tanzanii s necelými 72 000 kilometry čtverečních, což činí 8,1% jejího území. Podílem na celkovou výměru předčí Tanzanii pouze maličká Rwanda s 9,5 %. Chráněná území o výměře 4-5% jednotlivých států se vyskytují také v Eritreii, Keni, Ugandě a Zimbabwe. Velmi malá část je chráněna v Etiopii, Burundi, Malawi a Mozambiku. Bez chráněných území je do této doby pouze Džibutsko. Celkem se ve východní Africe v roce 1960 chrání 2,5% území. Přesná plocha chráněných území ve východní Africe napříč sledovanými obdobími a následné vyjádření v procentech je zobrazeno v příloze D.

Ve východní Africe vznikala legislativa týkající se chráněných území poměrně hojně. Zákon ohledně vyhlášení národních parků (*the National Parks Ordinance*) vznikl v Keni v roce 1945 a tentýž rok byl podepsán také nástroj na vyhlášení herních rezervací (*the Wild Animals Protection Act*). Stejně nástroje vznikly také v Ugandě a v Tanzanii, kde byl mimo jiné vyhlášen zákon týkající se pouze jedné oblasti - Ngorongoro. Tyto nařízení a zákony byly v dalších letech upraveny, aby se ochrana ještě více zdokonalila. V Zambii, kromě zákona k herním rezervacím, byl vyhlášen zákon o přírodních a historických monumentech a reliktech a v návaznosti na tento zákon začaly být chráněny Viktoriiny vodopády jako přírodní monument. V dnešním Malawi (dříve Njasko) byly v loveckém zákonu detailně nastaveny pravidla ohledně licencí, trofejí a nezákonných aktivit v herních rezervacích. Všechny chráněná území byly majetkem státu a vědecký výzkum byl shledán jako prioritní využití pro všechny území. U lovu a těžby dřeva bylo zdůrazněno udržitelné využívání. Další zákony věnovaly pozornost ochraně nosorožců a ptactva. V Mozambiku byl podepsán dekret pro parky a rezervace v roce 1955. Nejvíce zákonů bylo vyhlášeno v Zimbabwe. Zohledňovala ochranu zvířat, zabránění šíření nemocí mouchami tse-tse, zákon o přírodních zdrojích a dva zákony o národních parcích. Aktivně se také vytvářely zákony

na Madagaskaru. Etiopie jako nezávislá země neměla žádnou legislativu ohledně chráněných území (IUCN, 1992). Evropské mocnosti se tedy snažily tvořit legislativní rámec pro chráněná území, i když byly některé v rozporu s dnešními idejemi.

Obrázek 4: Chráněná území ve východní Africe v roce 1960

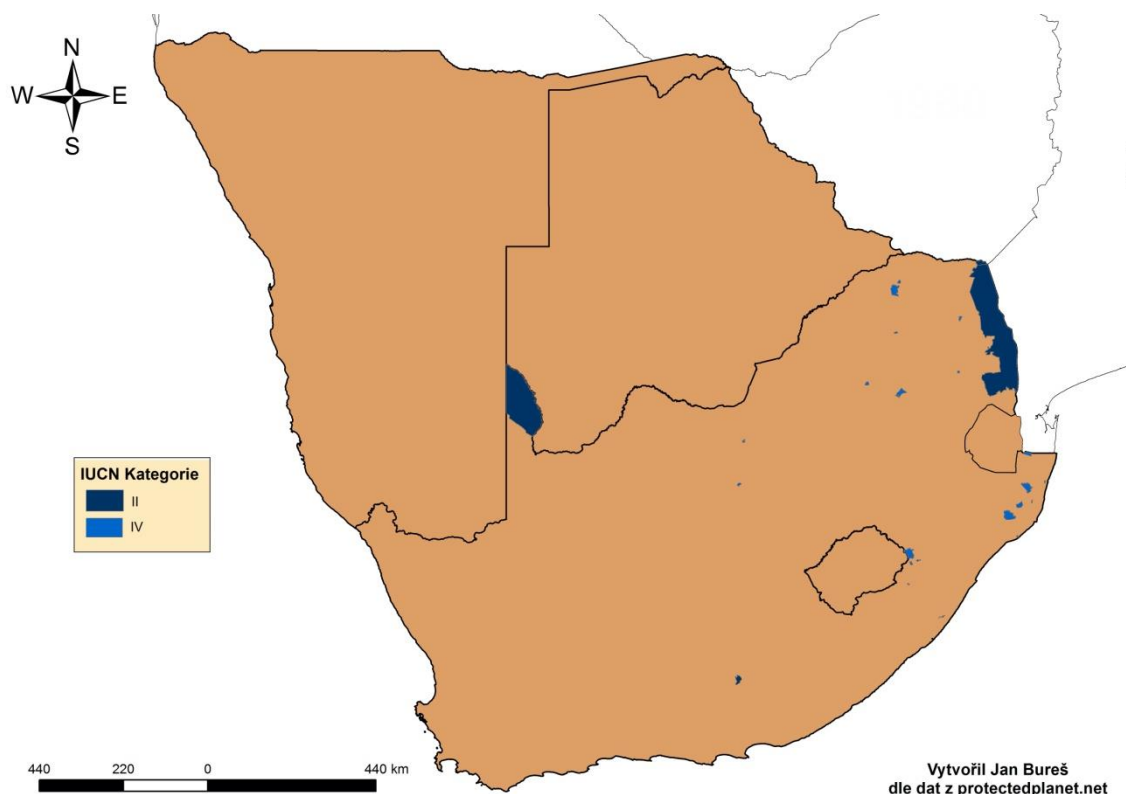

6.1.4 Chráněná území jižní Afriky v roce 1960

Makroregion jižní Afrika má ze všech sledovaných regionů pravděpodobně tu nejhorší výchozí pozici. Botswana, Namibie, Lesotho i Svazijsko nemají ani jedno chráněné území a jediná Republika Jižní Afrika má chráněno 31 437 km², což tvoří 2,6% plochy. Na severovýchodě země při hranici s Mozambikem leží jeden z nejstarších národních parků v subsaharské Africe - Krugerův národní park (1926). Pár let poté byl vyhlášen NP Kalahari Gemsbok (1931), který leží v severním cípu u hranic s Botswanou a malý NP Zebra Mountain (1937). Kromě těchto parků vzniklo před rokem 1960 v RJA ještě několik rezervací. Tři rezervace byly vyhlášeny dokonce před první světovou válkou. Absence chráněných území se promítlo do celkového ukazatele – v jižní Africe je do roku 1960 pouze 1,2% chráněného území. Přesná plocha chráněných území v jižní Africe napříč sledovanými obdobími a následné vyjádření v procentech je zobrazeno v příloze E.

Přestože má RJA asi nejvíce sledovaných chráněných území, většinou několik velmi malých, jediným kusem legislativy byl zákon z roku 1926, který předcházal prvním chráněným parkům. Namibie se v závislosti na RJA řídila jejich zákony a v Botswaně byl zákon týkající se lovu představen už v roce 1891. Botswana prošla dokonce v okrese Chobe loveckou prohibicí mezi lety 1932-1943. V Lesothu byl vyhlášen zákon k vyhlášení svatyně divoké zvěře. O jejich vzniku však nejsou žádné známky. Ve Svazijsku byly vyhlášeny zákony na ochranu lesů, rostlin, lovu a obchodu s ulovenými zvířaty (IUCN, 1992).

Obrázek 5: Chráněná území v jižní Africe v roce 1960

6.1.5 Shrnutí – nejaktivnější makroregiony a státy subsaharské Afriky v roce 1960

Tabulka 1: Shrnutí – rok 1960

	Subregion	Chráněné území [% celkové plochy území]	Chráněné území [km ²]
1.	Centrální Afrika	2,75%	178 992,5
2.	Východní Afrika	2,5%	148 167,3
3.	Jižní Afrika	1,2%	31 437,4
4.	Západní Afrika	1%	62 016,6

Zdroj: vlastní zpracování dle dat z protectedplanet.net, IUCN (2020)

Tvorba chráněných území je teprve u zrodu, nicméně v některých zemích vznikaly klenoty národů už za kolonialismu. Takové Serengeti a Krugerův národní park přilákají v současnosti statisíce turistů ročně. Největší poměr chráněného území na makroregion byl v centrální Africe, hlavně díky Středoafričké republice a DRC. Těsně za ní se nachází východní Afrika, kde je hlavním tahounem v počtu chráněných území

Tanzanie (viz Tabulka 1). V těchto regionech kromě chráněných území hojně vznikala také legislativa, která předcházela vyhlášením chráněných území. V centrální Africe to byla Středoafriická republika a DRC, která aktivně vytvářela legislativu. Ve východní Africe to bylo více zemí – převážně Tanzanie, Zimbabwe a Zambie. Naopak v západní Africe vznikaly zákony zabývající se ochranou přírody zřídka a v jižní Africe téměř vůbec (IUCN, 1992).

6.2 Chráněná území a její specifika v subsaharské Africe mezi lety 1961-1970

V tomto období byla práce IUCN zaměřena na ochranu druhů a stanovišť nezbytných pro jejich přežití. V roce 1964 byl proto vytvořen **Červený seznam** ohrožených druhů. Tento seznam se vyvinul do nejkompaktnějšího zdroje údajů ohledně jednotlivých druhů a jejich mírou ohrožení. Poskytuje informace o rozsahu, velikosti populace, přirozeném prostředí a ekologii, hrozbách a hlavně i o ochranných opatřeních. Samotné ohrožení druhů je rozděleno do 9 skupin od nejméně ohrožené až po vymřelé. V současné době je v subsaharské Africe 84 kriticky ohrožených druhů, 242 ohrožených druhů a dalších 218 zranitelných (IUCN, 2020). Jsou ohroženi například kvůli nadměrnému lovu, ničení jejich přirozeného prostředí nebo v důsledku klimatických změn. Červený seznam je velmi silným nástrojem k přesvědčení jednotlivých vlád k podniknutí různých ochranných opatření.

Africká konvence na ochranu přírody a přírodních zdrojů

Několik zemí Afriky se ještě nevymanilo z koloniální moci, když Organizace afrického společenství (*the Organization of African Unity*), předchůdce současné Africké unie, uskutečnila v roce 1968 Africkou konvencí na ochranu přírody a přírodních zdrojů. Tato úmluva byla přijata v Alžíru, proto se jí říká **Alžírská**. V platnost vstoupila v roce 1969. Nutno podotknout, že se konvence uskutečnila pět let od založení organizace, tudíž otázky ochrany přírody v Africe byly jedny z předních témat pro diskuzi.

Konvence stanovuje definice striktních přírodních rezervací, národních parků a speciálních rezervací. Navrhuje také opatření pro ochranu půdy, vody, flóry a fauny,

včetně zvláštní ochrany jmenovaných druhů. Rovněž je stanovena regulace obchodu se zvířaty a trofejami. Proběhla ustanovení ohledně vzdělání a rozvoje (IUCN, 1992). Všechny v tomto období nezávislé státy, kromě RJA, konvenci podepsaly a před koncem desetiletí stihly Alžírskou konvenci ratifikovat státy Burkina Faso, Pobřeží slonoviny, Ghana, Niger, Středoafriická republika, Keňa a Svazijsko. V této práci je ratifikace Alžírské úmluvy jedno z kritérií ve výsledném posouzení, jaké státy odvedly dobrou práci v otázkách ochrany přírody po nabytí nezávislosti.

6.2.1 Chráněná území západní Afriky v roce 1970

V prvním desetiletí po Roce Afriky zažilo boom v tvorbě nových chráněných území Burkina Faso a Pobřeží slonoviny. V Burkině Faso vzniklo rozsáhlé chráněné území v oblasti Sahelu⁶. V Pobřeží slonoviny pro změnu vznikly národní parky, z nichž nejrozsáhlejší je Comoe⁷ na severovýchodě země. Výrazně menším, avšak neméně významným chráněným územím, je rezervace Lamto určená pro vědecké účely s nejpřísnějším stupněm ochrany.

O prolomení ledů v oblasti ochrany přírody stále nedošlo u Ghany, Guinea-Bissau, Libérie i Mauritánie. V ostatních státech se toto období moc nových území nevyhlásilo. V roce 1970 se zvýšilo pokrytí chráněných území v západní Africe o pouhé půl procento na 1,5 %.

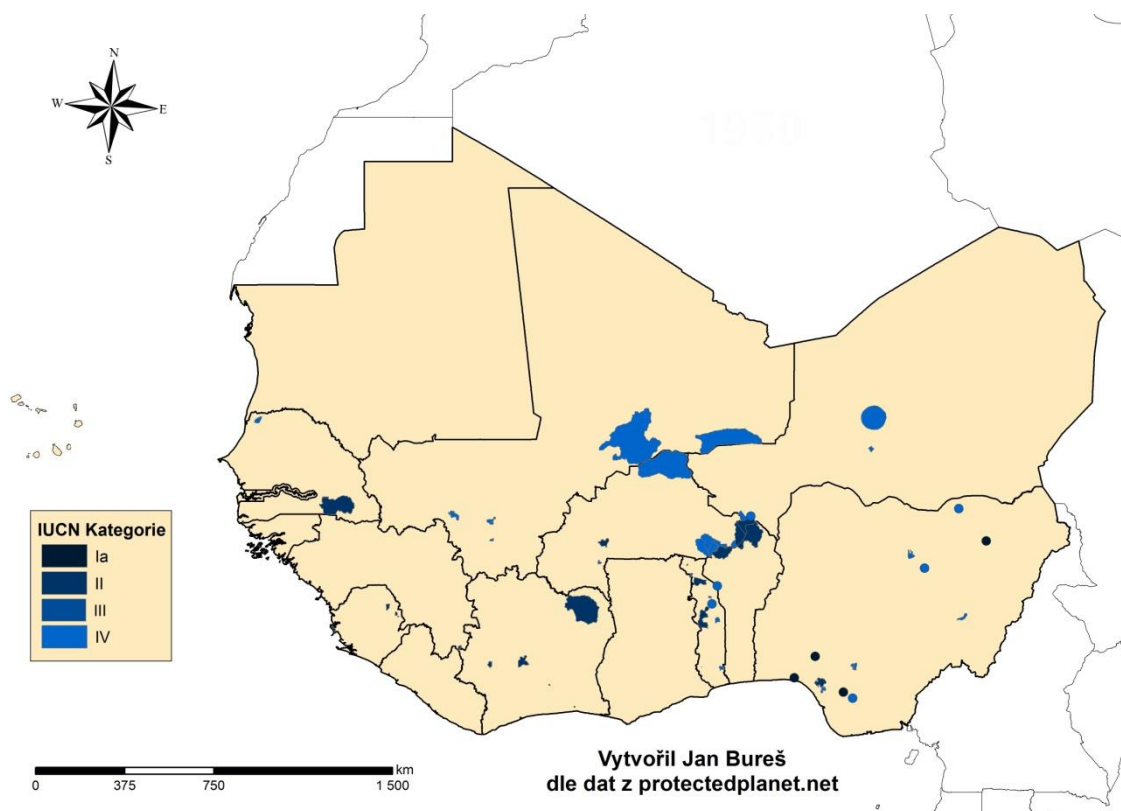
Většina států západní Afriky získala nezávislost a tvorbu zákonů mají na starost vlády jednotlivých zemí. V Burkině Faso, která se do roku 1984 jmenovala Horní Volta, vzniklo v roce 1968 nařízení týkající se lovu a ochrany fauny. Toto nařízení mimo jiné definuje zvířecí rezervace (*faunal reserves*), striktní přírodní rezervace, národní parky, speciální rezervace a svatyně. V Pobřeží slonoviny po nezávislosti hrály důležitou roli dekrety z roku 1965-1966. Tyto dekrety definovaly striktní a částečnou přírodní rezervaci, národní parky a zvířecí rezervace. V Mali byl vyhlášen zákon vztahující se k lovu, ochraně fauny a jejího útočiště. Mimo jiné tento zákon definoval striktní přírodní rezervace, národní parky, zvířecí rezervace, speciální rezervace, svatyně a sportovní lovecké zóny. Tento zákon se vztahoval už k vzniklým rezervacím z doby před Rokem Afriky, jelikož v dohledné době žádná nová chráněná území nevznikala. V tomto desetiletí ještě vznikala legislativní opatření v Nigeru, kde se zákon zabýval

⁶Vyhlášená zvířecí rezervace v roce 1970, s IUCN kategorií IV, o rozloze 16 000 km²

⁷ Vyhlášen roku 1968, IUCN kategorie II, rozloha 11 491,5 km²

například nezákonnými loveckými aktivitami. V Senegalu byla vyhlášena Kancelář národních parků (*National Parks Bureau*). Veškerou odpovědnost ohledně národních parků nese tato instituce, která je pod ministerstvem pro ochranu přírody (IUCN, 1992).

Obrázek 6: Chráněná území v západní Africe v roce 1970

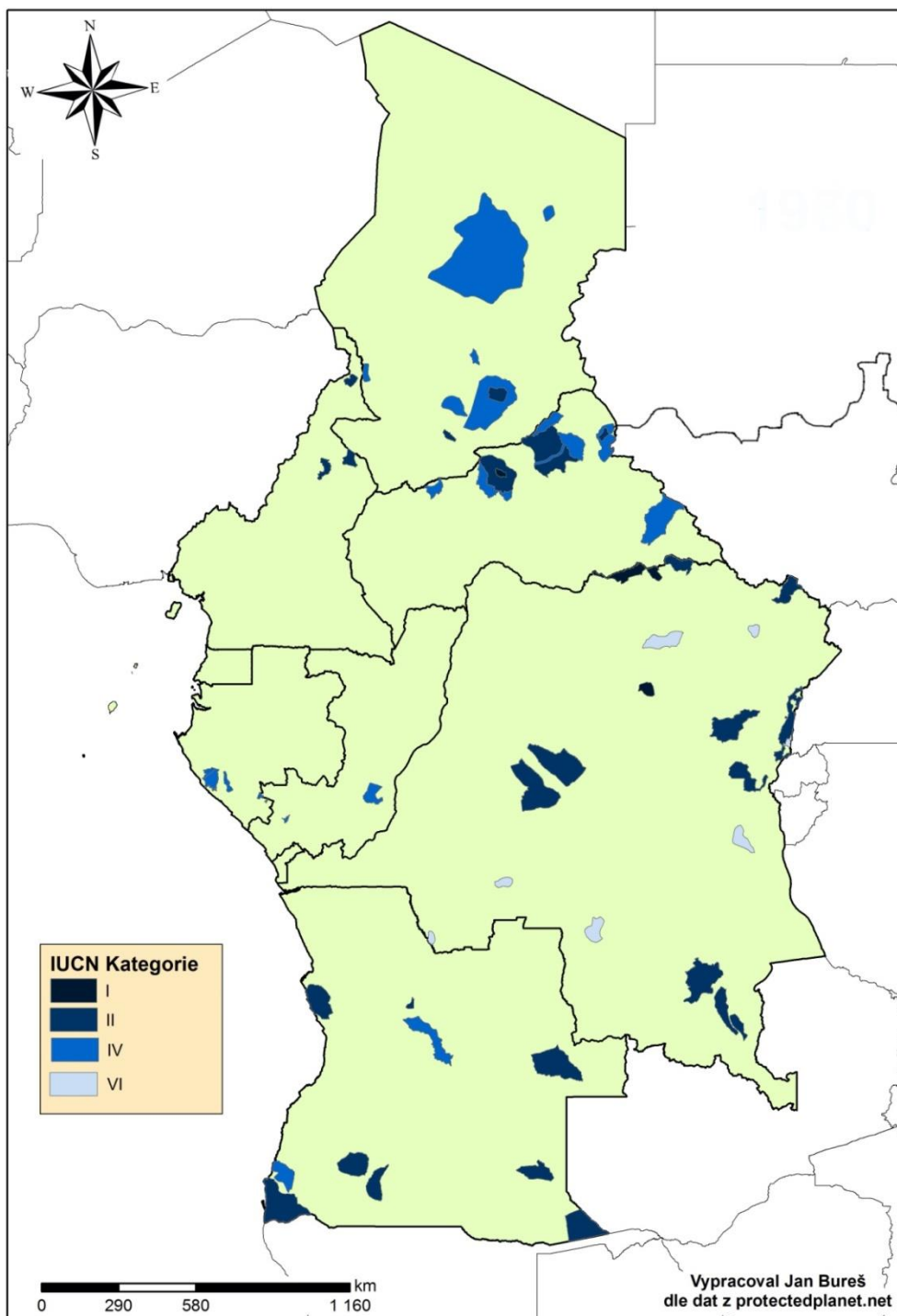

6.2.2 Chráněná území centrální Afriky v roce 1970

Mezi lety 1961-1970 se největším dílem rozšířily chráněné území v Angole a Čadu. V těchto zemích, kde není tak dominantní postavení tropického deštného pralesa, vzniklo několik národních parků a přírodních (a zvířecích) rezervací. V Angole bylo vyhlášeno 6 národních parků, to je největší nárůst v historii země. Podíl chráněných území na plochu země vzrostl o necelých pět procent. Společně s chráněnými územími byl vyhlášen zákon o ochraně lesních porostů (1962). V Čadu došlo k nárůstu téměř o 9%, jednalo se o dva národní parky a pět rezervací. Rezervace de l'Ouadi-Rimé-Ouadi Achim je druhým největším chráněným územím v subsaharské Africe. V DRC byly vyhlášeny 3 nové rozlehlé národní parky. Byl vyhlášen zákon, který nahradil koloniální legislativu a definoval chráněná území jako striktně přírodní rezervace nebo národní

park. Vznikla první chráněná území v Kamerunu a Gabonu. Naopak v Rovníkové Guinei nebyly stále vyhlášeny žádná chráněná území a v Středoafričské republice, která stále má nejvíce chráněného území, v této dekádě také nepřibýlo.

Obrázek 7: Chráněná území v centrální Africe v roce 1970

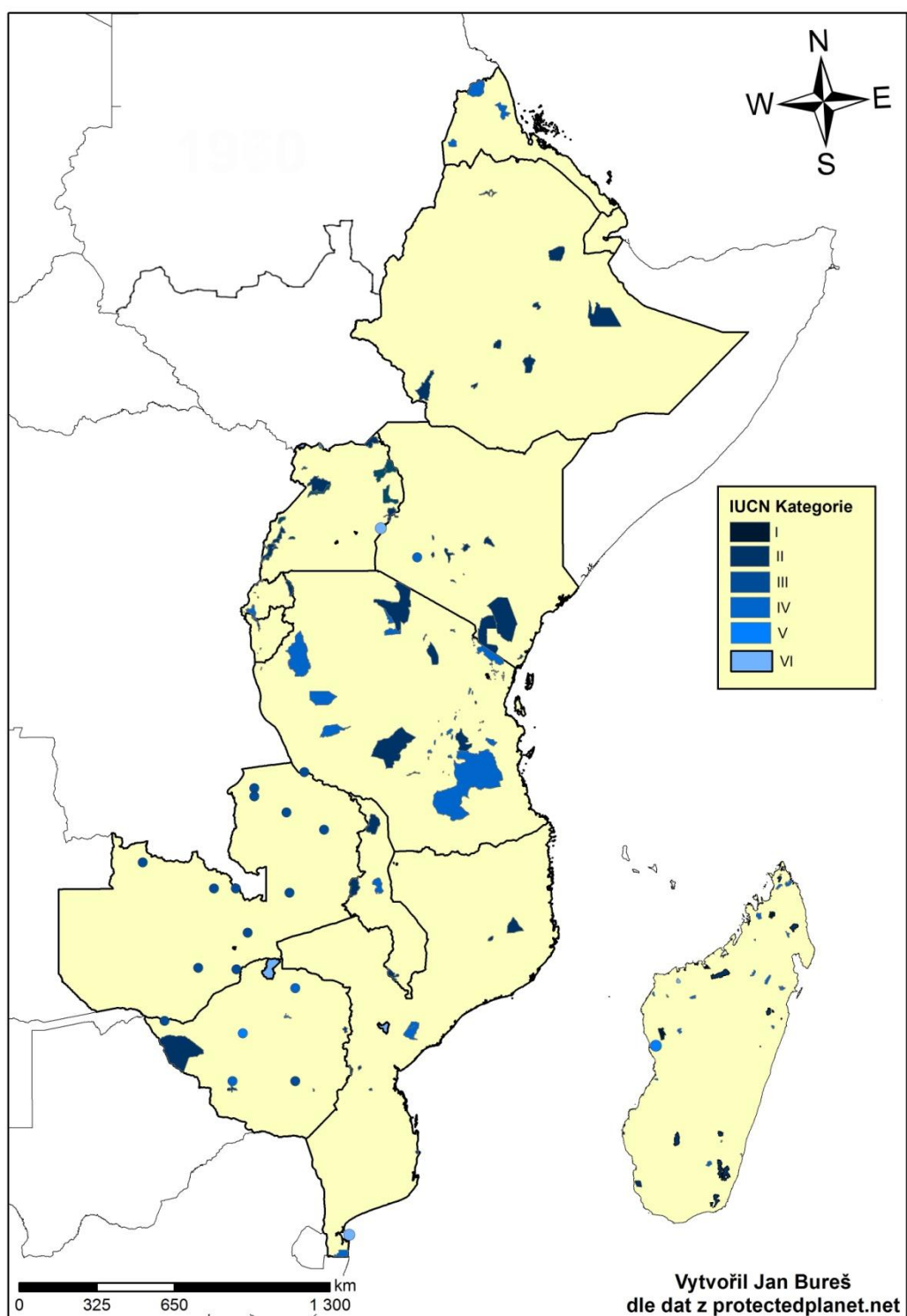

6.2.3 Chráněná území východní Afriky v roce 1970

V prvním sledovaném období po Roku Afriky vznikala nová chráněná území převážně v Tanzanii a Ugandě. V Malawi se rozšířila chráněná území o 5% z celkové plochy. V Etiopii vzniklo nových šest národních parků. V Keni vzniklo dokonce osm národních parků, zahrnující vulkanické oblasti a menší jezera. Došlo zde k vyhlášení například národních parků Mount Kenya nebo Mount Elgon. První jmenový park je pojmenovaný po vyhaslé sopce, která je druhým nejvyšším vrcholem samotné Afriky. Předmětem ochrany je okolní prostředí, které je významné pro zdejší živočichy a zdejší povodí je významným zdrojem vody v Keni. Tvorba nových chráněných území stagnovala v Eritrei, Rwandě, Burundi a Zimbabwe. V Džibutsku a Zambii stále nedošlo k tvorbě chráněných území. Celkem bylo vyhlášeno nových chráněných území ve východní Africe o rozloze přes 76 000 km², což je srovnatelné s plochou České republiky.

Tvorbě národních parků v Etiopii předcházelo vyhlášení z roku 1969. V Keni byl v roce 1965 krátce po nabytí nezávislosti vyhlášen závazek, ve kterém byla zdůrazněna důležitost divoké zvěře pro keňskou budoucí prosperitu. Musí být ceněna každým, národní parky a rezervace musí být zachovány a ochráněny. V Ugandě byl upraven zákon z koloniální doby. V Tanzanii rok po Roku Afriky proběhl manifest Arusha. Tento manifest zdůrazňoval hodnotu divoké přírody. Legislativa se také rozšířila o rámec pro tvorbu mořských rezervací. V Zambii vznikl zákon ohledně národních parků a divoké přírody (1968), který nahradil předešlé koloniální zákony. Tento zákon umožnil prezidentovi vyhlásit jakékoliv území za národní park se souhlasem národního shromáždění. V následující dekádě v Zambii vznikl velký počet národních parků. Hojně se tvořila legislativa také v Malawi, kde navazovali na ochranu ptactva a divoké přírody. Mimo jiné zde vznikl zákon na ochranu monumentů. Do teď ovšem nevzniklo žádné území pod tímto zákonem. Nové zákony vznikaly na Madagaskaru a na Seychelách byla vytvořena legislativa k tvorbě rezervací a ochraně ptactva a želv obrovských (IUCN, 1992).

Obrázek 8: Chráněná území ve východní Africe v roce 1970

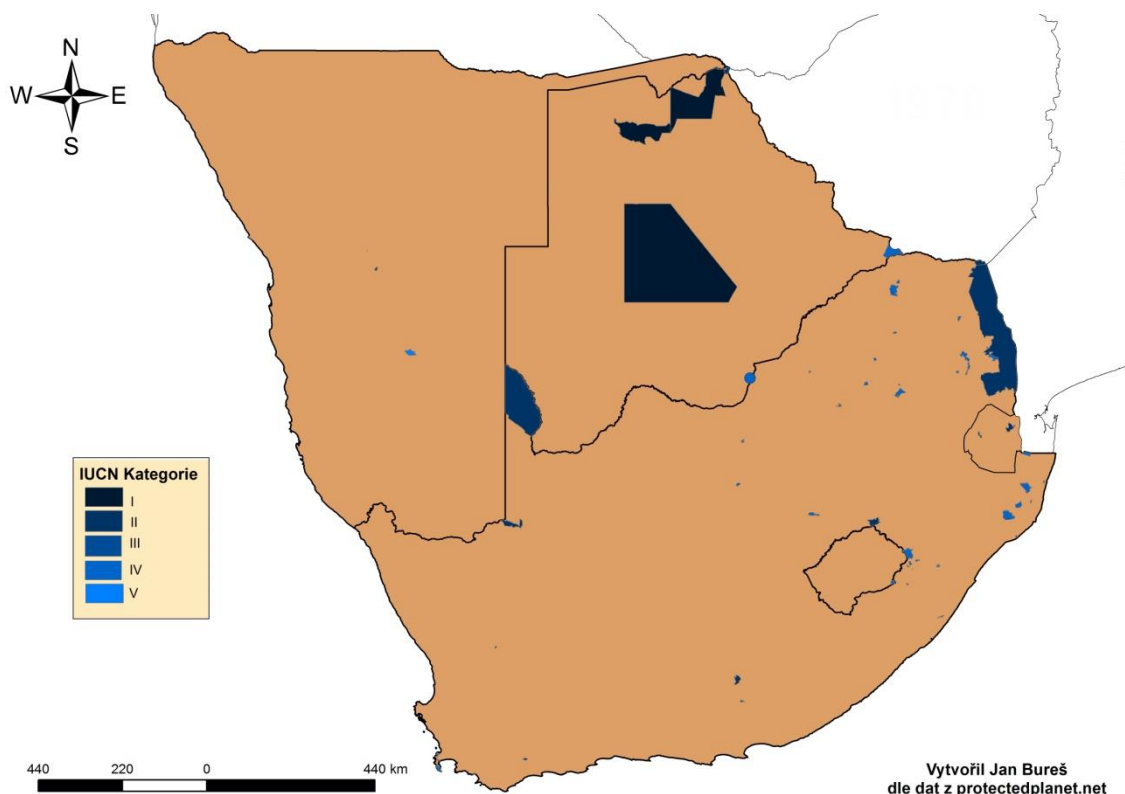

6.2.4 Chráněná území jižní Afriky v roce 1970

Mezi lety 1961-1970 vzniklo na území Botswany několik velmi významných chráněných území. První byla roku 1961 Centrální Kalahari, která byla dlouho s 52 800 km² největším chráněným územím v Botswaně. Národní park Chobe (1968) byl založen s cílem ochránit zdejší populaci slonů. V RJA vznikly v tomto období tři národní parky společně s čtrnácti přírodními rezervacemi. Národní parky byly vyhlášeny i v Lesothu a Namibii. V jižní Africe je na konci tohoto desetiletí chráněno téměř 4% území. Zejména díky tvorbě chráněných území v Botswaně přibýlo téměř 72 000 km². Je to podobná plocha, jako byla vyhlášena ve východní Africe.

V Botswaně předcházela chráněným územím zákon *The Fauna Conservation Act* z roku 1961. Byl navržen pro zřízení herních rezervací, svatyň, soukromých rezervací a kontrolovaných loveckých zón. Organizace FAO zmiňuje, že i když je pod tímto zákonem zmíněna pouze ochrana obratlovců, v praxi je ochrana poskytována celým ekosystémům (IUCN, 1992). Dalším důležitým kusem legislativy byl *The National Parks Act* z roku 1968, tedy dva roky po nabytí nezávislosti. Tento zákon pokrýval zřizování, kontrolu a řízení národních parků. V Lesothu byly vyhlášeny zákony krátce po nabytí nezávislosti. Prvním zákonem byla založena ochranná komise a předmětem ochrany byla fauna, flóra, monumenty a relikt. Druhý zákon se věnoval udržitelnému využívání lesů a kontroloval nadměrné spásání zemědělských zvířat. V některých oblastech byl redukován počet druhů domácích zvířat a tím se chránila zdejší flóra. V Namibii nepředcházela tvorbě národních parků žádný zákon. Byl vyhlášen pouze zákon o ochranně národních monumentů, kde byly definovány zakázané aktivity a navržené pokuty za jejich porušení. V RJA vznikla legislativa pro ochranu pouze ve státě Orange Free State.

Obrázek 9: Chráněná území v jižní Africe v roce 1970

6.2.5 Shrnutí - nejaktivnější makroregiony a státy subsaharské Afriky v roce 1970

Tabulka 2: Shrnutí – rok 1970

	Subregion	Chráněné území [% celkové plochy území]	Chráněné území [km ²]	Nejaktivnější země (počet nových chů)
1.	Centrální Afrika	6,1%	178 992,5	Čad (7)
2.	Jižní Afrika	3,9%	103 432,7	Botswana (6)
3.	Východní Afrika	3,89%	224 191,75	Tanzanie (14)
4.	Západní Afrika	1,6%	96 345,42	Burkina Faso (2)

Zdroj: vlastní zpracování dle dat z protectedplanet.net, IUCN (2020)

V první sledované dekádě po roce Afriky se nadále může pyšnit s největším podílem chráněného území centrální Afrika. Nejvíce se v tomto subregionu vyhlašovaly chráněné území v Čadu a také v Angole. Východní Afriku, co se týče podílu plochy, o desetinu procenta předstihla jižní Afrika, především kvůli tvorbě nových rozlehlých parků v Botswaně. Byly vyhlášeny národní parky Kalahari a Chobe. Ve východní

Africe vznikla největší chráněná plocha v Tanzanii. Mimo jiné se aktivně tvořila chráněná území v Ugandě, Malawi, Etiopii a v Keni byly vyhlášeny národní parky kolem hor sopečného původu Kenya a Elgon. V západní Africe byla ochránářsky aktivní pouze Burkina Faso a Pobřeží slonoviny.

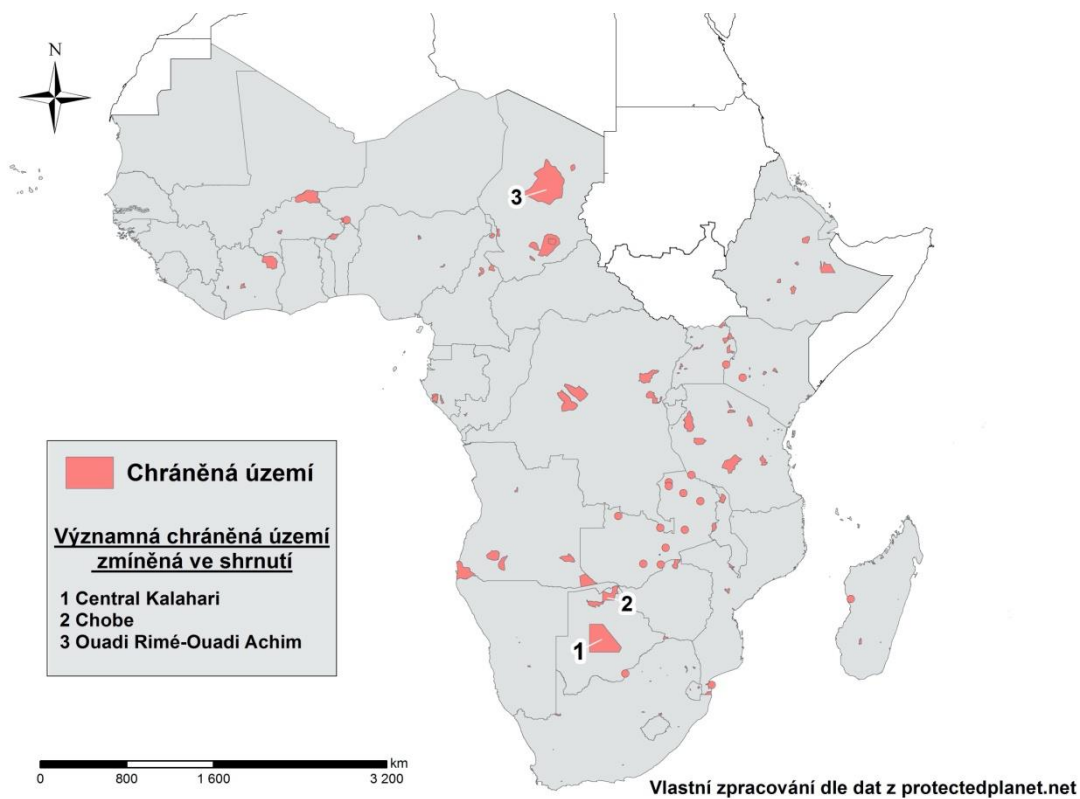
V centrální Africe získalo několik států nezávislost a nepodařilo se jim do deseti let vytvořit vlastní legislativu týkající se ochrany přírody. Mezi tyto státy patří Kamerun, koloniální legislativu také zdědil aktivní Čad a Kongo. Gabon zůstal po nabytí nezávislosti nadále úzce spjat s Francií. Naopak ve Středoafričské republice a v DRC nové vlády neotálely a vytvořily novou legislativu k tvorbě a správě chráněných území. Rezervace de l'Ouadi-Rimé-Ouadi Achim vyhlášená v Čadu v tomto období byla největším chráněným územím v subsaharské Africe.

V Botswaně vznikla nová legislativa krátce po nabytí nezávislosti. Tímto se může pyšnit také Lesotho, Svazijsko i Namibie. Je to jediný subregion subsaharské Afriky, kde vlády jednotlivých států neotálely a vytvářely nové ochránářské zákony.

Ve východní Africe se tvořila legislativa krátce po nabytí nezávislosti v aktivních zemích jako je Tanzanie, Keňa, Uganda, Zambie, Malawi, Mozambik a Madagaskar. O jeden rok, tedy 11 let po nezávislosti vznikl právní rámec pro tvorbu chráněných území ve Rwandě. Zimbabwe i Seychely, přestože se v nich hojně tvoří chráněná území, na nezávislost ještě čekají. Nikdy nekolonizovaná Etiopie v tomto desetiletí také tvořila zákony.

Burkina Faso, Pobřeží slonoviny, Ghana, Mali, Níger a Senegal jsou státy, které stihly vytvořit legislativu v tomto desetiletí. Nekolonizovaná Libérie v tomto desetiletí žádný zákon ohledně ochrany přírody nevyhlásila (IUCN, 1992).

Obrázek 10: Chráněná území vyhlášena mezi lety 1961-1970 ve zkoumaných zemích subsaharské Afriky

6.3 Chráněná území a její specifika v subsaharské Africe mezi lety 1971-1980

V této dekádě se IUCN podílela na vytváření klíčových mezinárodních úmluv, včetně **Ramsarské úmluvy o mokřadech** (1971), **Úmluvy o světovém dědictví** (1972) a **Úmluvy o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy** (1974).

Ramsarská úmluva

Ramsarská úmluva⁸ byla podepsána 2. února 1971 v íránském městě Rámsar. Její misí je ochrana a rozumné využívání všech mokřadů prostřednictvím místních, národních a mezinárodních akcí a tím přispět k udržitelnému rozvoji na celém světě. Mokřady jsou brány jako nejrozmanitější a nejproduktivnější ekosystémy, které poskytují veškerou čerstvou vodu. Bohužel dnes stále dochází k jejich degradaci a

⁸ Celým názvem Úmluva o mokřadech majících mezinárodní význam především jako biotopy vodního ptactva (*Convention on Wetlands of International Importance especially as Waterfowl Habitat*)

převádění na jiná použití. Mezi mokřady patří všechna jezera a řeky, podzemní vodonosné vrstvy, bažiny a močály, mokré travní porosty, rašeliniště, oázy, ústí řek, delty, mangrovy a další pobřežní oblasti, korálové útesy a všechna lidmi vytvořená díla, jako jsou rybníky, rýžová pole, nádrže a solné pánve (Ramsar, 2014). Členské státy mají povinnost vyhlásit minimálně jeden mokřad mezinárodního významu. Tento mokřad musí splňovat stanovená kritéria a stát se s jeho schválením zavazuje, že mu bude věnovat zvýšenou péči a ochranu (AOPK, 2020).

Úmluva o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví

Na podzim roku 1972, několik měsíců po podepsání Ramsarské úmluvy, se v Paříži pod taktovkou UNESCO podepsala Úmluva o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví⁹. Státy zapojené do této úmluvy jsou pobízeny k navrhnutí svého přírodního a kulturního dědictví, ke kterému by poté měli vytvořit plán řízení a zavést systém podávání zpráv o stavu ochrany svých chráněných lokalit. Vytvořit a podporovat mezinárodní spolupráci při ochraně kulturního a přírodního dědictví, poskytnout potřebnou techniku, odborné školení a pomoci v případech, kdy hrozí nebezpečí samotnému světovému dědictví. Napomoci smluvním stranám úmluvy k šíření povědomí o ochraně světového dědictví, podporovat účast místního obyvatelstva na jeho zachování (UNESCO, 2020).

Tato úmluva poskytuje rámec pro mezinárodní spolupráci při zachování a ochraně kulturních pokladů a přírodních oblastí po celém světě. Její chráněné lokality jsou označeny za výjimečné a jsou členěny na 3 typy: kulturní, přírodní a smíšené. Mezi kulturní dědictví patří například historické budovy, části měst, důležitá archeologická místa nebo monumentální sochy a malby. Přírodní dědictví jsou rozdělena do čtyř skupin na ty, které poskytují vynikající příklad o záznamu života na Zemi nebo jejich geologických procesech, dále na vynikající příklady probíhajících ekologických a biologických evolučních procesů. Další skupina jsou přírodní dědictví obsahující vzácné přírodní a krasové jevy a poslední definovanou skupinou jsou přírodní dědictví, která poskytují přirozené prostředí pro vzácné nebo ohrožené zvířata, rostliny nebo jsou lokalitami výjimečné biodiverzity. Smíšená místa dědictví obsahují prvky přírodního i kulturního významu (Encyclopædia Britannica, 1999).

⁹ Dále jen Úmluva o světovém dědictví

Společně se světovým dědictvím UNESCO vznikl také program MAB (Člověk a biosféra). Jak už je z názvu patrné, předmětem ochrany je kromě ochrany ekosystému také živobytí místních lidí. Hlavním cílem je tedy vytvoření vědeckého základu pro zlepšení vztahů mezi lidmi a jejich prostředím. MAB kombinuje přírodní a sociální vědy, ekonomiku a vzdělávání s cílem zlepšit živobytí lidí a přitom chránit přírodní a řízené ekosystémy. Tím podporovat inovativní přístupy k hospodářskému rozvoji, které jsou sociálně a kulturně vhodné a environmentálně udržitelné (UNESCO, 2019).

V roce 1980 IUCN - ve spolupráci s Programem OSN pro životní prostředí (UNEP) a Světovým fondem pro volně žijící živočichy (WWF) - zveřejnila Světovou strategii ochrany přírody, průlomový dokument, který pomohl definovat koncept „**udržitelného rozvoje**“ a formoval globální ochranu a agendu udržitelného rozvoje (IUCN, 2020).

6.3.1 Chráněná území západní Afriky v roce 1980

Během sedmdesátých a osmdesátých let minulého století byla podle odhadů Pobřeží slonoviny země s největší mírou deforestace v tropech. Mezi několika chráněnými oblastmi uvnitř vlhké lesní zóny země leží národní park Taï a nedaleko jeho severní části se nachází zvířecí rezervace N'Zo. Taï je nejstarší deštný lesní park v západní Africe, který získal status národního parku v roce 1972. O deset let později byl vyhlášen světovým dědictvím (Terborgh et al., 2002).

Ještě před vyhlášením NP Taï světovým dědictvím v roce 1982 byl zahájen v roce 1978 projekt UNESCO-MAB, který se vyvinul do autonomního projektu na ochranu národního parku Taï. Tento projekt zahrnuje několik zahraničních a nadnárodních agentur. Mezi snahy tohoto projektu patřily aktivity v oblasti zemědělského výzkumu a vývoje v okolí parku. Tato oblast zaznamenala velký příliv migrujících zemědělců. Mezi lety 1972-1980 vzrostla hustota obyvatel z 1,3 ob./km² na 7,7 ob./km². Hlavní hrozbou pro tento park je pytláctví volně žijících živočichů. Na východní straně parku byla populace zvířat rozsáhle pytláčena pro zásobování městských restaurací a na západě probíhalo menší pytláctví lovců z vesnic. Jediné oblasti národního parku Taï, které málo trpí pytláctvím, jsou dvě místa pro studium primátů.

Jelikož těžba dřeva a související komerční lov v Ghaně v šedesátých letech minulého století zesílil, byly vyhlášeny požadavky na zřízení lesních rezervací. To nakonec vedlo k založení národních parků Bia a Nini-Suhien, které leží na jihozápadě země u hranic s Pobřeží slonoviny (Terborgh et al., 2002).

Za zmínku stojí vytvořené lovecké zóny na severu Beninu poblíž komplexu W-Arly-Pendjari. Jedná se o jediné lovecké zóny v zemi a podle IUCN jsou klasifikované kategorií VI.

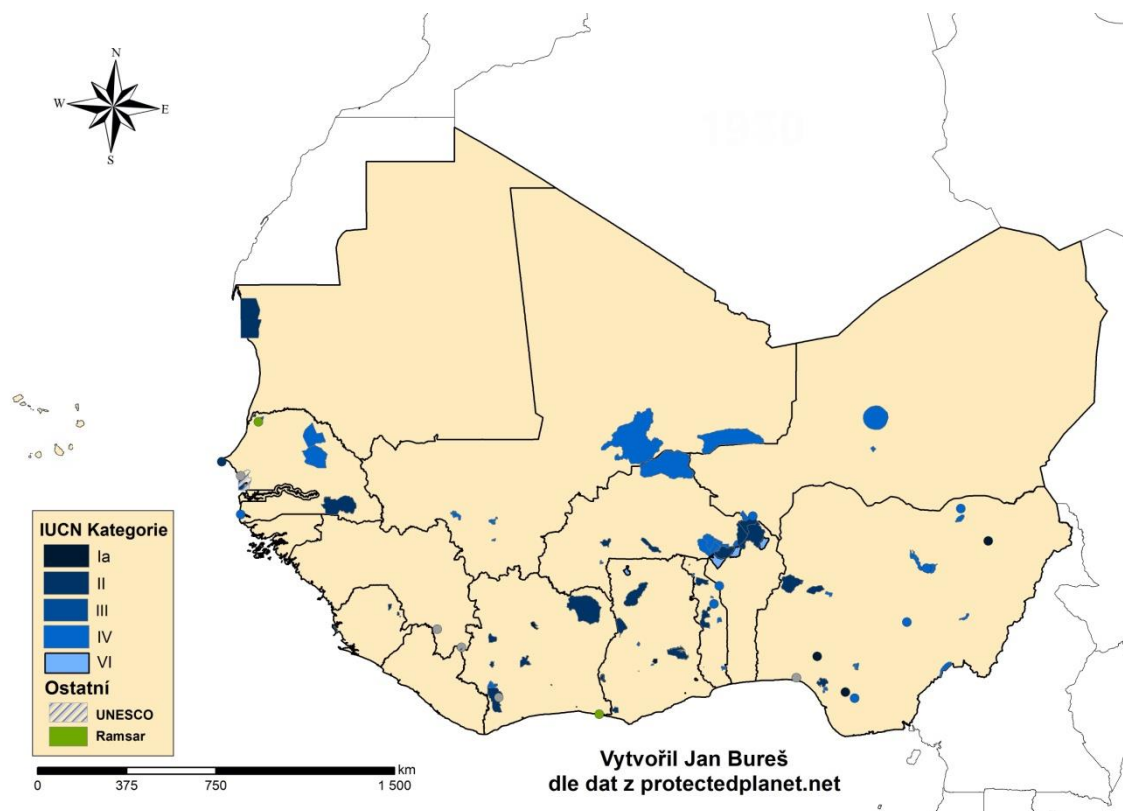
V tomto desetiletí se nejaktivněji tvořila chráněná území v Senegalu. V Ghaně vznikla první chráněná území s několika národními parky, jednou striktní přírodní rezervací a jednou MAB-biosférickou rezervací. Drobné rozšíření došlo v Burkině Faso, Nigérii a v Mauritánii vznikl první národní park Banc d'Arguin o rozloze větší 12 075 km². Naopak v Beninu, Togu, Sierra Leone a stále v Guinea-Bissau a Libérii chráněná území nevznikala. Makroregion západní Afriky zaznamenal procentní nárůst na celkových 2,5% chráněného území.

V Gambii se v této dekádě aktivně vytvářela legislativa, ačkoliv bylo vyhlášeno pouze jedno chráněné území.

Úmluvu o světovém dědictví v tomto subregionu jako první přijal Niger s Nigérií. Následovaly státy Ghana, Senegal, Mali a Guinea. Senegal je jedinou zemí, která přijala v tomto sledovaném období Ramsarskou úmluvu. Zajímavý jev se ukázal u Pobřeží slonoviny, jejíž národní park Illes Ehotile byl chráněný Ramsarskou úmluvou od roku 1974 a národní park Taï byl zapsán jako MAB-biosférická rezervace. Zajímavé na tom je, že Pobřeží slonoviny Ramsarskou úmluvu v tomto období nepřijala a Úmluvu o světovém dědictví přijala až v roce 1981.

V roce 1977 vznikla spolupráce v podobě dohody mezi Čadem, Nigérií, Nigerem a Kamerunem o kontrole fauny a flóry v Čadské pánvi (IUCN, 1992).

Obrázek 11: Chráněná území v západní Africe v roce 1980

6.3.2 Chráněná území centrální Afriky v roce 1980

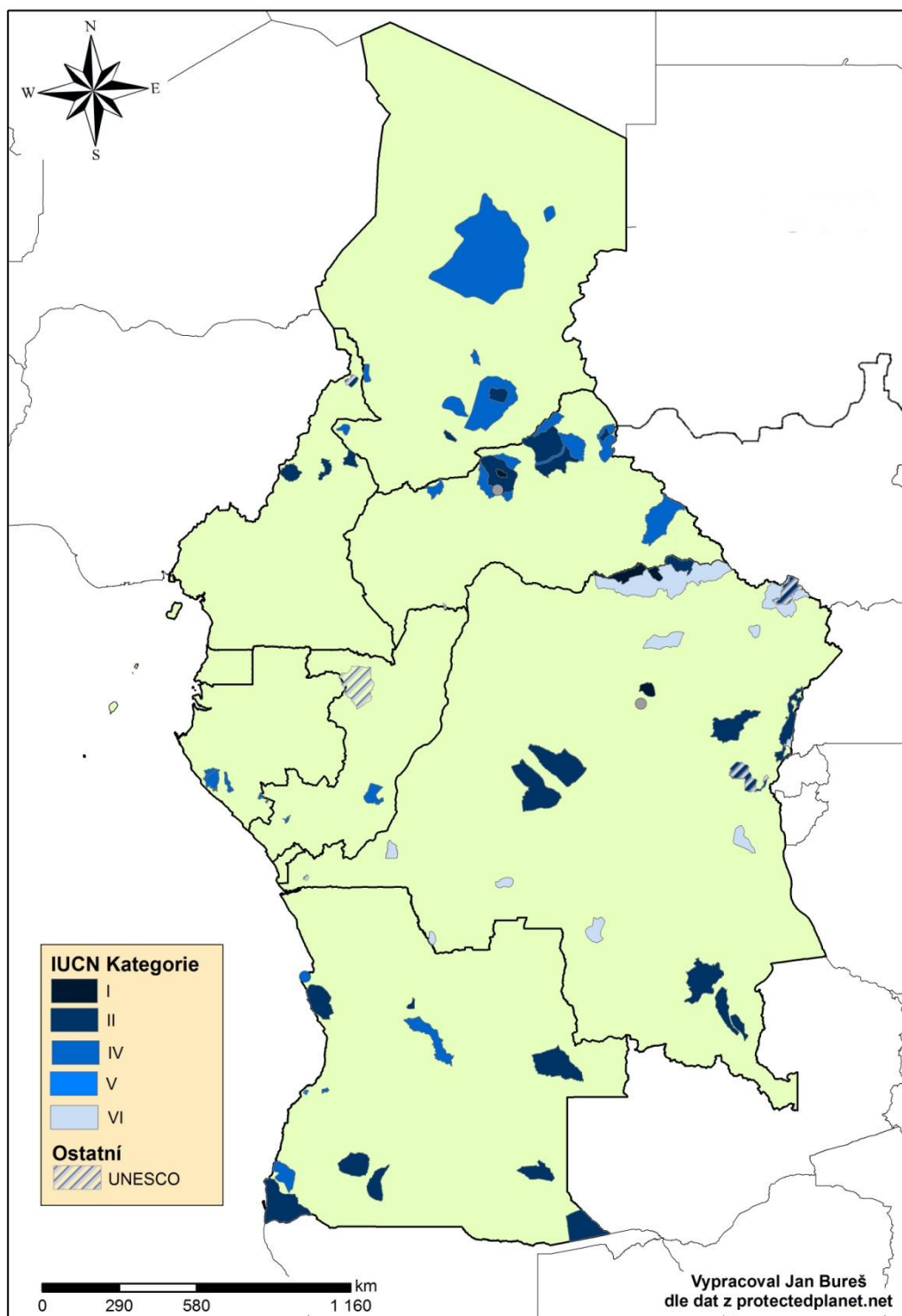
Mezi lety 1971-1980 přibýly chráněná území nepatrně v každém státě kromě Gabonu. Rovnicková Guinea je nadále bez chráněných území. Kamerunský národní park Waza byl vyhlášen jako biosférická rezervace MAB. Tento národní park na severu země byl založen pro ochranu slonů, žiraf a antilop, kteří sdílí zdejší prales. V savaně žijí opice, lvi, leopardi a nespočet druhů ptáků (Encyclopædia Britannica, 1999). V Středoafrické republice byly vyhlášeny dvě biosférické rezervace MAB. Národní park d'Odzala v Kongu je dalším z chráněných území, který je vyhlášen jako biosférická rezervace. DRC získalo tři území na Seznam a dvě biosférické rezervace MAB. Jedním z parků zapsán na seznam je národní park Virunga u východní hranice DRC. Pouze DRC tuto úmluvu ratifikovala.

NP Virunga v DRC zahrnuje Edwardovo jezero, které leží přes většinu centrální části parku. Byl založen roku 1925 a zpočátku se jmenoval Albertův NP. Na jihu se rozprostírá až k jezeru Kivu a na východě sahá až k úpatí hor Ruwenzori. Nadmořská

výška, podnebí a stanoviště se v tomto národním parku výrazně liší. Jsou zde naměřeny jak nejnižší, tak nejvyšší průměrné roční srážky v republice (průměrně 500 mm u Edwardova jezera a průměrně 3000 mm na západním svahu Ruwenzori). Nachází se v něm několik spících i aktivních sopek. Park zahrnuje savany, rašeliniště, močály, lávové pláně, stepní vegetaci a různé druhy lesů, včetně tropického deštného pralesa a bambusu. Díky této diverzitě je zde hojné zastoupení divoké zvěře, která bohužel čelí různým hrozbám. Populace slonů zde klesla koncem 20. století a lvi jsou také v ohrožení. Mimo jiné zde žijí hroši, vzácné horské gorily, okapy, antilopy, prase bradavičnaté a pelikáni. Když se park zakládal v roce 1925, lidská populace žijící v parku byla zanedbatelná. To se začalo měnit v pozdních letech 20. století. Po zapsání NP Virunga v roce 1979 na seznam světového dědictví byl také připsán na seznam světového dědictví v ohrožení v roce 1994. To bylo důsledkem zvýšeného počtu osídlení způsobeného uprchlíky ze sousední Rwandy, kde probíhala rwandská genocida. Tento zvýšený výskyt obyvatel měl za následek deforestaci a pytláčení. Kromě toho, některé biokoridory byly velmi narušeny. V současnosti zde byl kvůli vraždě strážce parku a únosu turistů na rok zakázán vstup turistům a park byl veřejnosti opět otevřen v únoru 2019 (Encyclopædia Britannica, 2019). Právě díky náročné a riskantní práci strážců parku a celého managementu parku je nemalý důvod k radosti. Populace horských goril se zde za posledních 30 let zdvojnásobila (Max-Planck-Gesellschaft, 2018). Při dokončování této bakalářské práce přišla z NP Virunga děsivá zpráva. Během ozbrojeného útoku z dubna 2020 přišlo v tomto národním parku 17 lidí o život. Třináct obětí bylo z Konžského institutu pro ochranu přírody (UNESCO, 2020). Tito ochranáři zaplatili nejvyšší daň při ochraně tohoto světového dědictví. Zbylé čtyři oběti byli civilisté.

Angola je jednou ze zemí, která získala nezávislost až v tomto období. Legislativní rámec pro tvorbu chráněných území vznikl krátce poté, tudíž splňuje jedno z kritérií této práce. Stejný příklad nastal u Ostrova sv. Tomáše. V centrální Africe je na konci tohoto desetiletí 6,9% chráněného území na celkovou plochu. V tomto desetiletí žádný stát centrální Afriky nepřijal Ramsarskou úmluvu.

Obrázek 12: Chráněná území v centrální Africe v roce 1980

6.3.3 Chráněná území východní Afriky v roce 1980

V tomto sledovaném období zažila Zambie velkolepý nárůst nových chráněných území. Bylo zde vyhlášeno 16 národních parků a jedna ptačí svatyně. Mimo jiné, v tomto desetiletí vzniklo 32 oblastí pro hru - safari¹⁰. Celková plocha parků je úctyhodných 57 350 km² a připočteme-li k tomu oblast pro hru rozsáhlou 174 597 km², vzniklo v tomto desetiletí chráněné území skoro o velikosti Velké Británie. Chráněná území v Zambii pokrývají přes 30% plochy.

V Etiopii kromě NP Mago vzniklo několik rezervací divoké zvěře (*wildlife reserve*) a národní park Simienských hor byl zapsán na seznam světového dědictví UNESCO. Chráněná plocha se v Etiopii zvýšila o přibližně 13,5 % území státu.

Keňa v této dekádě také zaznamenala tvorbu nových významných chráněných oblastí, jednalo se převážně o národní parky. Přírodní rezervace Masai Mara¹¹, pojmenována po domorodých obyvatelích Keni, je jednou z nich. Mount Kenya a další 3 oblasti byly vyhlášeny jako MAB-biosférické rezervace. Biosférická rezervace byla také vyhlášena na Mauriciu. V Tanzanii vznikl národní park kolem nejvyšší hory Afriky, Kilimanjaro. V Zimbabwe se mohli radovat z dvojnásobného nárůstu chráněných oblastí, vzniklo zde několik národních a rekreačních parků. Naopak v Burundi doporučilo UNESCO zřídit tři biosférické rezervace v roce 1979, ale nic z toho se do teď nestalo (IUCN, 1992). Celkově je v tomto období ve východní Africe chráněno přes 12% území.

V této dekádě nebyla vyhlášena chráněná území ve Rwandě a velmi malé území bylo vyhlášeno na Madagaskaru. Džibutsko stále nevyhlásilo ani jedno chráněné území.

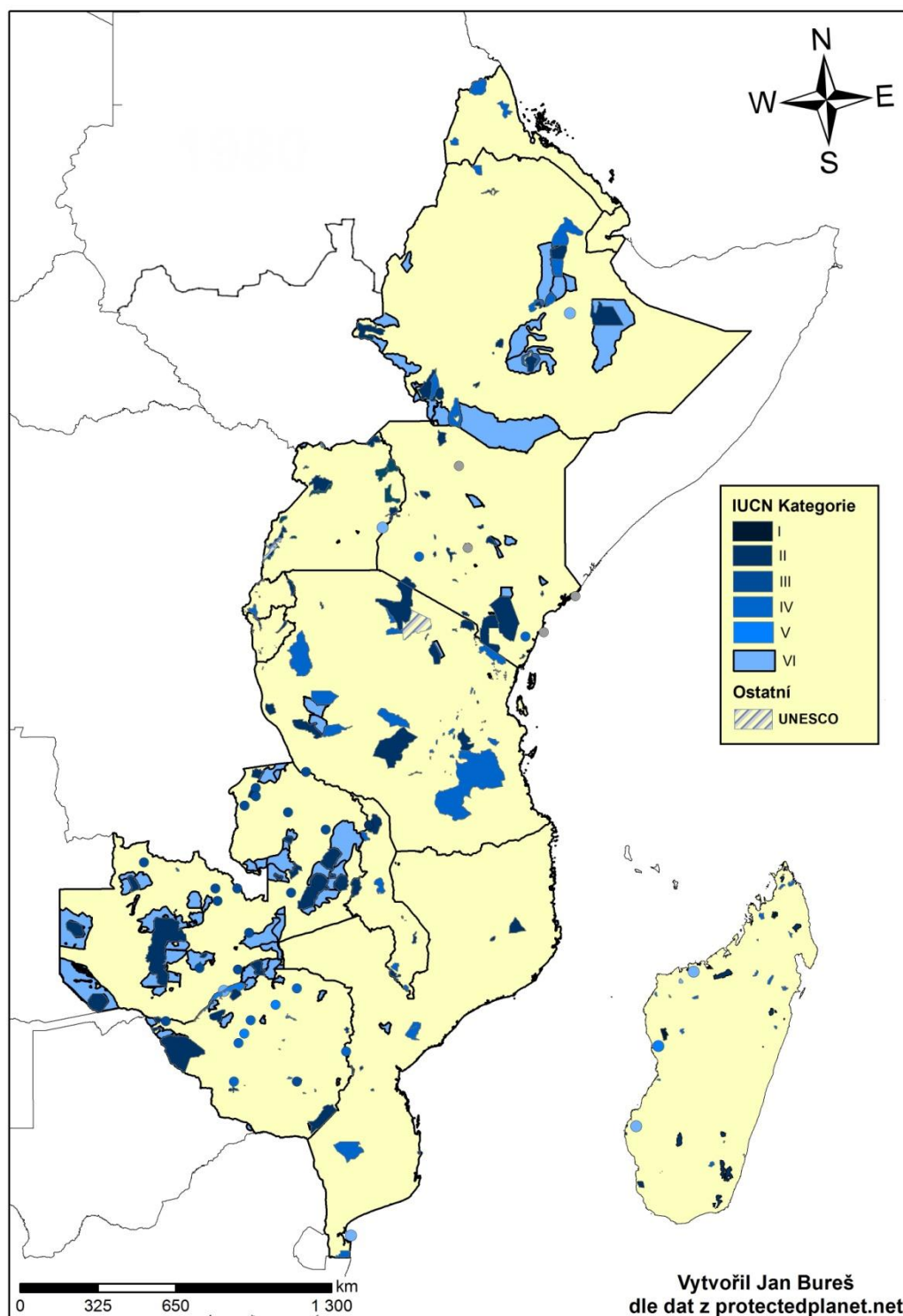
V Zambii doprovázelo vyhlášení chráněných území tvorba legislativy. Etiopie v této dekádě tvořila legislativu a stala se členem Úmluvy o světovém dědictví, stejný scénář provází i Tanzanii. V Keni byl vyhlášen zákon, který se zabývá budoucím řízením a politikou divoké zvěře. Jeho cílem je optimalizovat divoké zvířecí zdroje. Národní parky slouží k zachování přírodních národních exemplářů. Tyto ekosystémy slouží Keni pro estetické, vědecké a kulturní účely. Důležitý právní instrument byl také vyhlášen v Zimbabwe, kde vznikla Rada parků a divoké přírody. Tento instrument doplnil zákon, který zakázal lov a odebírání vajec krokodýlům v určitých oblastech. Seychely v této dekádě získávají nezávislost a kromě chráněných území jsou také vyhlášeny ochranné zákony. Seychely jsou s Etiopií a Tanzanií jedinými státy

¹⁰ ptačí svatyně mají IUCN kat. IV, herní rezervace kat. VI

¹¹ Ačkoliv se jedná o rezervaci, toto chráněné území nese IUCN kat. II

v regionu, které v tomto období podepsaly Úmluvu o světovém dědictví. Naopak Ramsarskou úmluvu nepodepsal žádný stát východní Afriky.

Obrázek 13: Chráněná území ve východní Africe v roce 1980

6.3.4 Chráněná území jižní Afriky v roce 1980

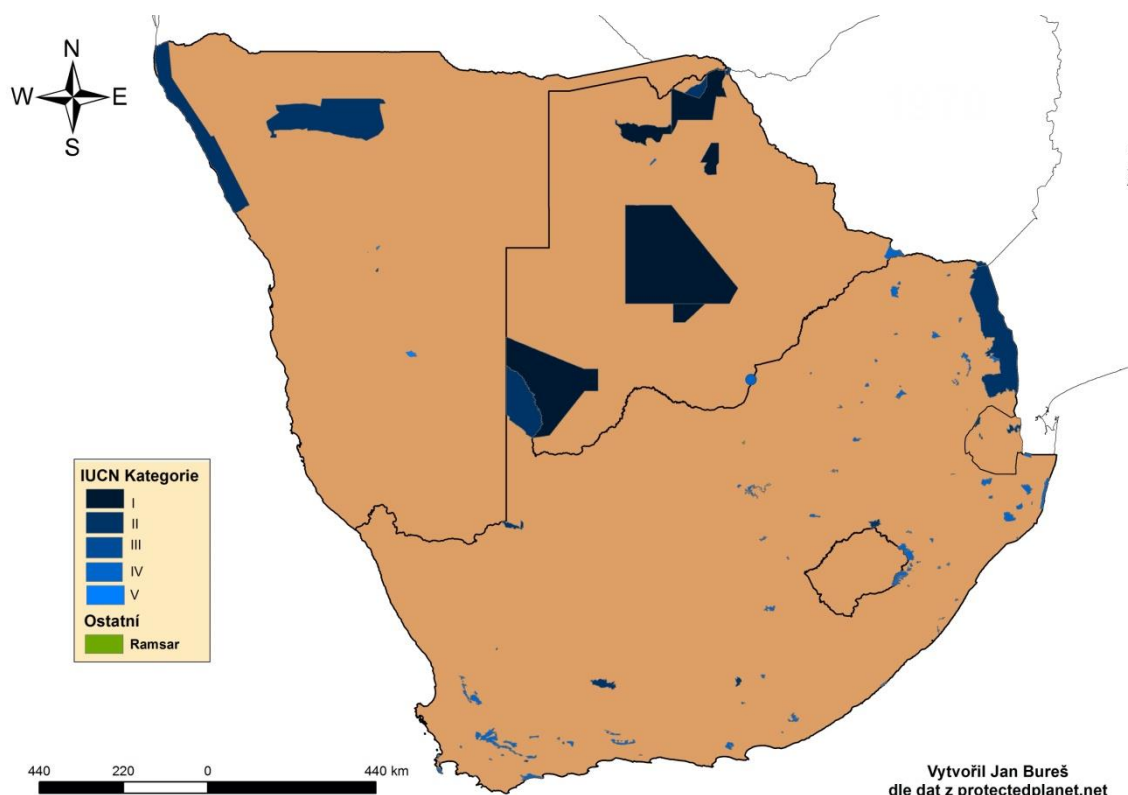
V tomto sledovaném období se opět velmi rozšířily chráněné oblasti v Botswaně. V roce 1970 bylo v Botswaně 12% chráněného území a deset let poté 18%. Byly zde vyhlášeny další národní parky na ochranu živočišných druhů, jako jsou Nxai Pan, Khutse nebo Gemsbok¹². Nutno podotknout, že všechny tyto oblasti mají striktní stupeň ochrany Ib. Gemsbok navazuje na jihoafrické chráněné území Kalahari, které bylo vyhlášeno už v roce 1931.

I přes aktivní tvorbu chráněných území v Botswaně to byla Namibie, kde přibýlo nejvíce chráněného území. Významnými národními parky vyhlášenými v Namibii jsou Skeleton Coast a národní park Etosha. Skeleton Coast Park jak už podle názvu napovídá, je rozsáhlé chráněné území při písčitém pobřeží Atlantského oceánu. NP Etosha je pravidelně vysychaná a opět deštěm zaplavovaná vnitrozemská solná pánev, kde kromě hojného počtu plameňáků a druhů ptáků, nacházejí také útočiště ohrožené šelmy a velcí savci. V tomto období padlo v Namibii pod sledovaný stupeň ochrany okolo 40 000 km², největší plocha v regionu. V Republice Jižní Afrika vznikl NP Karoo a dvě území už se začali chránit Ramsarskou úmluvou. Kromě toho zde vzniklo dalších 45 chráněných území (převážně rezervace s IUCN kategorií IV). Ve Svazijsku byly vyhlášeny dva národní parky. Na konci tohoto desetiletí je v jižní Africe chráněno téměř 7% území.

Legislativa doplňující předešlé instrumenty v Botswaně dává všem občanům stejná práva lovit v oblasti divoké zvěře a kontrolovaných loveckých zón. Svazijským národním parkům předcházela zákon ohledně vyhlášení parků a rezervací, tento zákon vstoupil v platnost čtyři roky po nabytí nezávislosti. Také Namibie krátce po nabytí nezávislosti tvořila legislativu zabývající se ochranou přírody. V RJA se vytvářely zákony ohledně národních parků, jezer a regulací rybolovu. Většina republik a autonomních oblastí v tomto desetiletí také tvořila vlastní zákony (IUCN, 1992). Mimo to je RJA jediným státem z regionu, který podepsal v tomto desetiletí Ramsarskou úmluvu a má dvě chráněné území. Jedná se o velice malé území, které nejsou na mapovém výstupu skoro vůbec vidět. Úmluvu o světovém dědictví nepodepsal žádný ze států a subregion jižní Afriky nemá žádnou oblast chráněnou touto úmluvou.

¹² Všechny zmíněné území byly vyhlášeny v roce 1971

Obrázek 14: Chráněná území v jižní Africe v roce 1980

6.3.5 Shrnutí - nejaktivnější makroregiony a státy subsaharské Afriky v roce 1980

Tabulka 3: Shrnutí – rok 1980

	Subregion	Chráněné území [% celkové plochy území]	Chráněné území [km ²]	Nejaktivnější země (počet nových chů)
1.	Východní Afrika	12%	695 725	Zambie (53)
2.	Jižní Afrika	6,93%	183 857,2	Namibie (3)
3.	Centrální Afrika	6,92%	450 123,7	DRC (5)
4.	Západní Afrika	2,6%	159 865,5	Senegal (10)

Zdroj: vlastní zpracování dle dat z protectedplanet.net, IUCN (2020)

V tomto sledovaném období se uskutečnily dvě významné úmluvy ohledně ochrany přírody. První byla Ramsarská úmluva z roku 1971. Tato úmluva se zaměřila na ochranu mokřadů a zvířecích společenství zde žijících. Druhou, neméně důležitou úmluvou, je Úmluva o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví z roku 1972. Tato úmluva definuje přírodní a kulturní památky a spojuje ochranu přírody se

zachováním statků kulturního významu (UNESCO, 2020). Některé státy subsaharské Afriky stihly přijmout tyto úmluvy a vyhlásit některá chráněná území už v tomto desetiletí. Naopak jsou i celé makroregiony, které do roku 1981 nepřijaly tyto úmluvy.

Největší nárůst nových chráněných oblastí v tomto období proběhl u Zambie, kde přibýlo přes 230 000 km². Společně s Etiopií se dají považovat za leadery v ochrannářských kruzích nejenom ve východní Africe. Dalšími poměrně aktivními státy jsou Zimbabwe, Tanzanie a Keňa¹³. Etiopie, Tanzanie a Seychely jsou jedinými státy v regionu, které v tomto období podepsaly Úmluvu o světovém dědictví. V Keni byly vyhlášeny čtyři biosférické rezervace programu MAB. Biosférickou rezervací byl také vyhlášen národní park Queen Elizabeth v Ugandě a Simienské hory v Etiopské vysočině byly zapsány na seznam světového dědictví. Ramsarskou úmluvu nepodepsal žádný stát východní Afriky. V Zambii bylo vytvořeno několik zákonů, které doplnily zákony předešlé.

Jižní Afrika se v tomto období může pyšnit vyhlášením národních parků jako je Skeleton Coast nebo Etosha v Namibii. V Botswaně byly vyhlášeny národní s IUCN kategorií Ib. Jedním z nich je NP Gemsbok, který je v současnosti součástí přeshraničního parku s RJA Kalahari – Gemsbok (Kgalagadi). V RJA bylo vyhlášeno několik menších rezervací. Významnějším aktem v RJA bylo přijetí Ramsarské úmluvy, čímž se stala jedinou zemí v regionu s chráněnými územími touto úmluvou. Úmluvu o světovém dědictví nepřijala v tomto období žádná země jižní Afriky.

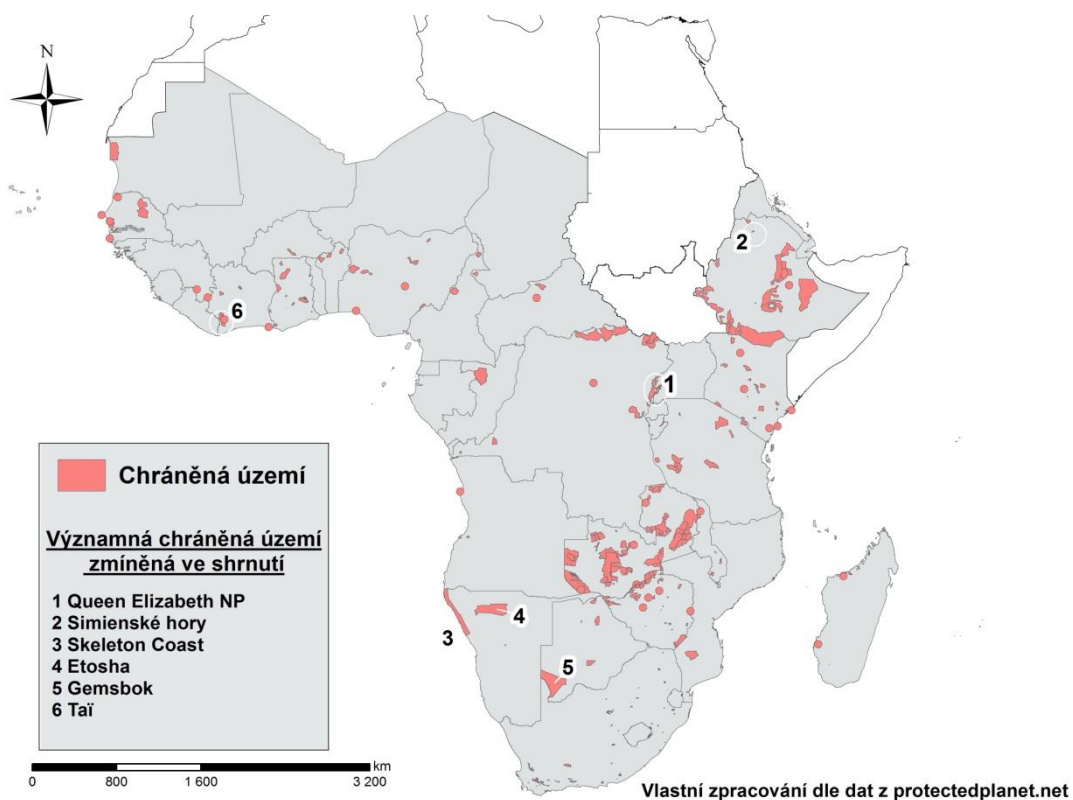
Centrální Afrika sice nepatrně zaostává za jižní Afrikou, co se týče poměru chráněných území na plochu, nicméně plošně je zde chráněno téměř o 270 000 km² více. To nic nemění na tom, že ve větším měřítku zde vznikala chráněná území pouze v DRC, která mimo jiné jako jediná ratifikovala Úmluvu o světovém dědictví. V DRC, Středoafričské republice, Kongu a Kamerunu byly vyhlášeny chráněná území jako biosférické rezervace MAB. Rovníková Guinea a ostrov Svatého Tomáše jsou stále bez chráněných území. Žádný ze států neratifikoval Ramsarskou úmluvu.

Nejméně chráněného území ze všech makroregionů je v západní Africe. V roce 1980 je zde chráněno pouze 2,6% plochy. Procentuální nárůst byl navýšen díky Senegal a Ghaně. První jmenovaný v tomto období přijal obě úmluvy. Ačkoliv tato oblast postrádá tvorbu chráněných území, díky Senegal byly obě úmluvy v tomto

¹³ V Zimbabwe vznikla nová chráněná území o rozloze přibližně 30 000 km², v Tanzanii i v Keni je to okolo 20 000 km²

makroregionu přijaty i implementovány. Úmluvu o světovém dědictví jako první přijal Niger s Nigérií. Následovaly státy Ghana, Senegal, Mali a Guinea. Chráněné oblasti touto Úmluvou vznikly v Senegal, Guineji a Nigérii. Národní park Tai, který leží v Pobřeží slonoviny, získal status MAB biosférická rezervace.

Obrázek 15: Chráněná území vyhlášena mezi lety 1971-1980 ve zkoumaných zemích subsaharské Afriky

Na této mapě jsou zobrazeny a vybrány i oblasti, které již byly chráněny. V tomto sledovaném období byly připsány na seznam mezinárodních úmluv nebo byly vyhlášeny jako MAB-biosférická rezervace (viz Queen Elizabeth NP, Simienské hory, Tai).

6.4 Chráněná území a její specifika v subsaharské Africe mezi lety 1981-1990

6.4.1 Chráněná území západní Afriky v roce 1990

V tomto desetiletí zaznamenal výraznější nárůst pouze Niger. Vznikla zde obrovská přírodní rezervace l'Air et du Ténéré o rozloze 64 560 km². V této rezervaci se ten samý rok vytvořila striktní přírodní rezervace pro vědecké účely o rozloze 12 800 km². V Mauritánii se v tomto období připsal národní park Banc d'Arguin na seznam světového dědictví a na list území chráněných Ramsarskou úmluvou. V Senegalu úřadovaly mezinárodní úmluvy u pěti existujících národních parků. Nová chráněná území sice nevznikala, nicméně byla vyhlášena dvě území jako světové dědictví, jedno jako biosférická rezervace a dvě oblasti přibyly na list Ramsaru. Biosférická rezervace byla také vyhlášena v Burkina Faso a v Mali byl vyhlášen útes Bandiagara¹⁴ jako světové dědictví. V Pobřeží slonoviny přibyly na seznam světového dědictví národní parky Taï a Comoe. První chráněná území byla vyhlášena v Guinea-Bissau a v Libérii. Celková plocha chráněných oblastí se zvýšila na 3,9%.

Benin, Pobřeží slonoviny, Gambie a Kapverdy v této dekádě přijali Úmluvu o světovém dědictví. To samé platí i pro Burkinu Faso a Mauritánii, které mimo jiné přijali Ramsarskou úmluvu. Ramsarskou úmluvu přijala také Ghana, Niger, Mali a Guinea-Bissau. V Ghaně byl vyhlášen právní instrument, který vymezil tresty za porušování nařízení v národních parcích z minulého desetiletí.

V roce 1987 se stal Senegal první africkou zemí, která přijala Bernskou konvenci (Úmluva o ochraně evropských volně žijících živočichů a přírodních stanovišť), která je důležitá pro ochranu migračních druhů z Evropy (IUCN, 1992). Burkina Faso se stala v roce 1990 druhou africkou zemí, která ratifikovala tuto konvenci (IUCN, 1992). Tyto země jsou jedinými zeměmi subsaharské Afriky, které konvenci do roku 2020 ratifikovali.

V Sierra Leone, na reakci projektu výzkumu ekologie primátů z roku 1982, vznikla v roce 1987 přírodní rezervace na ostrově Tiwai. Tiwai je malé chráněné území obtékající řekou Moa a je domovem několika opičích druhů a hrocha obojživelného. Místní obyvatelé nedalekých vesnic obdrželi podíl poplatků placených návštěvníky, pod podmínkou, že nebudou na ostrově lovit. Místní komunity také získaly přínosy ze

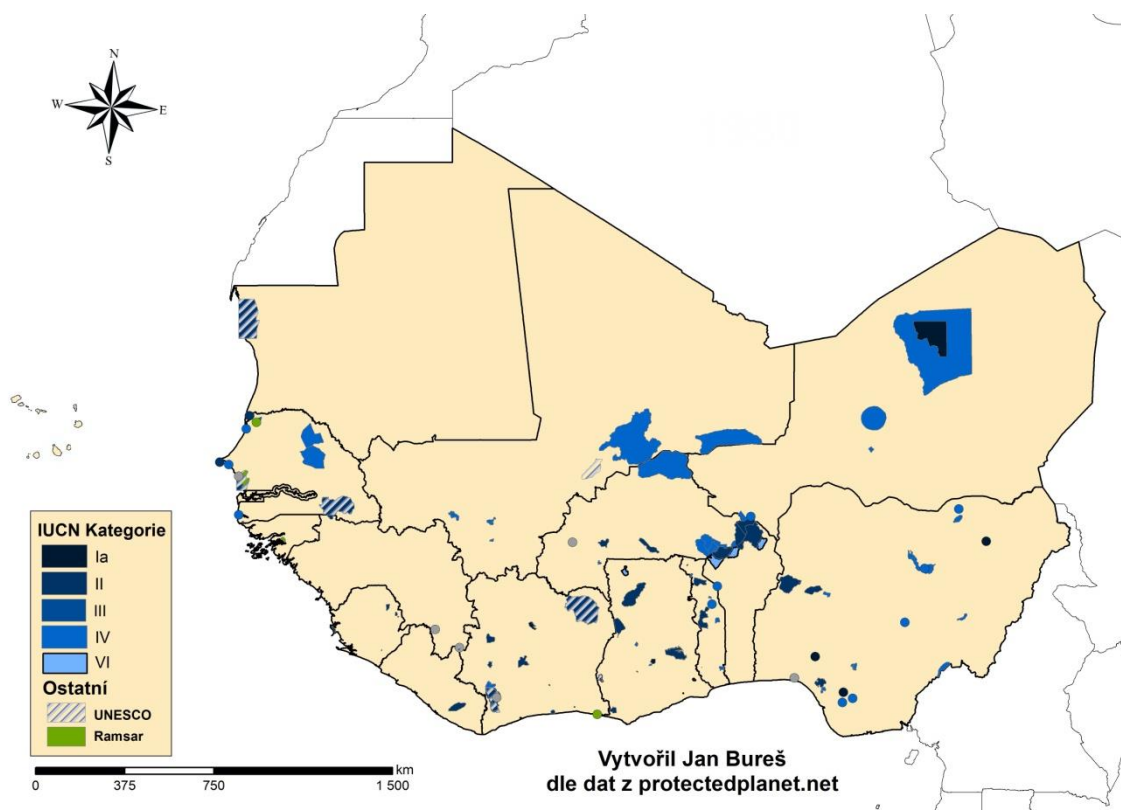
¹⁴ Jedná se o smíšené světové dědictví, které kromě dlouhého útesu chrání architekturu etnické skupiny Dogonů

zaměstnání svých členů v oblasti výzkumu a ochrany. Dodržování předpisů ulehčovaly také skutečnosti, že ostrov nebyl hlavní zemědělskou oblastí a místní obyvatelé se více spoléhali na rybolov, než na lov zvěřiny (Terborgh et al., 2002).

Podle dálkových průzkumů má Libérie největší oblast nížinného vlhkého lesa v západní Africe. Plánování chráněných území začalo v 70. letech a do roku 1982 byly navrženy tři lesní národní parky a čtyři další chráněná území. Pouze jeden z nich, NP Sapou (1 308 km²), byl v roce 1983 formálně vyhlášen. Tento národní park poskytuje útočiště pro hojnou populaci slonů, hrochů, opic a několik druhů kopytníků (Terborgh et al., 2002). Po vyhlášení národního parku Sapou, byly vyhlášeny zákony týkající se různých chráněných území a loveckých regulací (IUCN, 1992).

Světový fond pro ochranu volně žijících zvířat (dále jen WWF) pomáhal oddělení liberijské přírody a národních parků při vymezení hranic parku a vypracování plánu managementu pro tento národní park. Ačkoli nedošlo k zemědělskému zásahu a těžbě dřeva v parku, kvůli malé ochranné síle pokračoval lov, protože byly málo přísné policejní kontroly. Po brutální občanské válce, která začala v Libérii v prosinci 1989, uspělo v Sapou organizované úsilí o ochranu přírody. Válka skončila v roce 1996 a zanechala ekonomiku, infrastrukturu a instituce ve špatném stavu. Během války populace divoké zvěře rostla na jihovýchodě země, protože mnoho lidí uprchlo z této oblasti. Růstu populace divoké zvěře také napomohl fakt, že každý kdo by měl u sebe zbraň, by mohl být napaden, tím pádem lov v této oblasti velmi poklesl (Terborgh et al., 2002).

Obrázek 16: Chráněná území v západní Africe v roce 1990

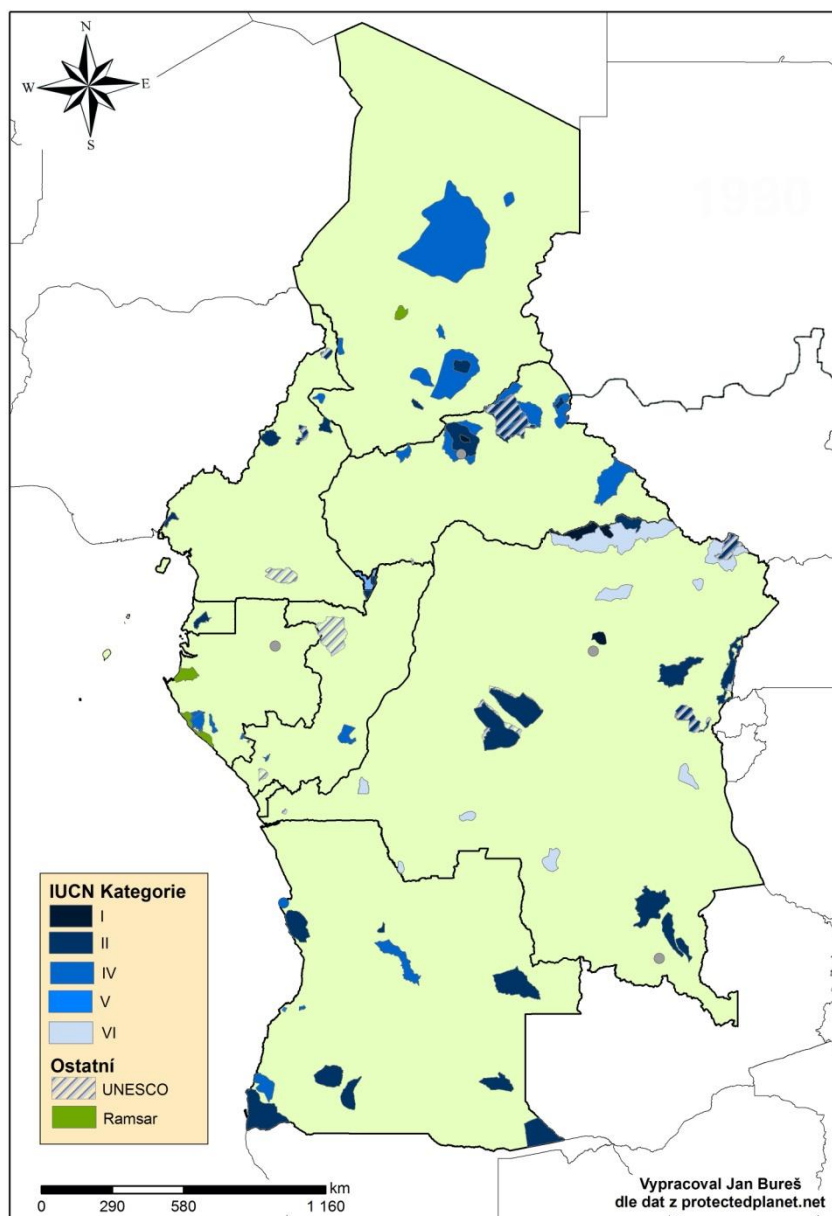

6.4.2 Chráněná území centrální Afriky v roce 1990

V tomto sledovaném období nejvíce přibýlo chráněného území opět v DRC, ačkoliv se jedná „pouze“ o přibližně 18 000 km². Procentuelně byl největší nárůst v doposud „zanedbané“ Rovníkové Guineji. Vznikl tam první národní park Monte Alén s rozlohou 2 000 km². Vzhledem k malé rozloze tohoto přímořského státu (28 050 km²) se rozšířilo chráněné území o více než 7% území. V Kamerunu vznikla na jihu země rezervace Dja, která je jednou z nejlépe chráněných oblastí deštného pralesa v Africe (UNESCO, 2020). Tato rezervace je věhlasná svou biodiverzitou a v této dekádě byla zapsána jako biosférická rezervace i jako světové dědictví. V ostatních zemích centrální Afriky se spíše zapisovala chráněná území na seznamy mezinárodních úmluv. Ve Středoafričské republice byl jako světové přírodní dědictví vyhlášen park Manovo-Gounda-Saint Floris. V Kongu, DRC a Gabonu byla vyhlášena jedna biosférická rezervace programem MAB. Gabon a Čad jsou jedinými zeměmi s oblastmi chráněnými Ramsarskou úmluvou. V Gabonu jsou to pobřežní oblasti, v Čadu okolí jezera Fitri. Celkem je v centrální Africe chráněno 7,6% územ na konci roku 1990.

Úmluvu o světovém dědictví v tomto období přijal Kamerun, Středoafriická republika, Kongo a Gabon. Členem Ramsarské úmluvy se stal Čad a Gabon. V Gabonu došlo k radikálnímu právnímu opatření. Lov v chráněných oblastech, s výjimkou Wonga-Wongué prezidentské rezervace, je značně limitován. Lovci potřebují speciální povolení a každé ulovené, částečně chráněné zvíře, musí být nahlášeno místní autoritě s detaily jako pohlaví zvířete, místo a datum odstřelu. Tyto registry slouží jako podklad pro kontrolu populace zdejší fauny a pro další zacházení s ní (Klemm, 1993).

Obrázek 17: Chráněná území v centrální Africe v roce 1990

6.4.3 Chráněná území východní Afriky v roce 1990

V tomto období se rozsah území chráněných oblastí příliš nerozšířil. Jak už bylo představeno v předešlých subregionech, začínají úřadovat mezinárodní úmluvy. Nové území bylo rozšířeno o přibližně „pouhých“ 26 000 km². Procentuelně nárůst o necelé půl procento. Celkem je chráněno ve východní Africe 12,5% plochy.

V Keni vzniklo několik menších národních parků. Jezero Nakuru se začalo od roku 1990 chránit Ramsarskou úmluvou, stejně jako jezero George v Ugandě¹⁵. V Keni byl představen rozvojový plán pro roky 1989-1993. Podtrhuje strategie, které mají zmenšit negativní dopady na přírodní prostředí (základ pro přežití divoké zvěře, analýzy dopadů při rozvojových ekonomických projektech, opatření na ochranu přírodních zdrojů, atd.) (IUCN, 1992).

Etiopie připravila v roce 1986 desetiletý program na ochranu a řízení lesů, divoké zvěře, půdy a vody. Následován novým průvodcem lesní politiky v roce 1989. V roce 1990 společně s IUCN iniciovala Etiopie národní ochrannou strategii, která sloužila jako rozvojový program (IUCN, 1992).

Ačkoliv ve Rwandě nevznikaly po pádu kolonialismu státem iniciovaná chráněná území, zdejší vulkanický národní park neuniknul pozornosti a roku 1983 byl vyhlášen jako MAB-biosférická rezervace. V Burundi vznikla už třetí striktně chráněná oblast v deštném pralesu Monge (1989). Striktně chráněná území vznikala v tomto období i na Réunionu.

Na seznam světového dědictví přibýly národní parky Serengeti (1981) a Kilimanjaro (1987) v Tanzanii. Selousova rezervace¹⁶ byla také přidána na seznam světového dědictví. V tomto období se začíná rýsovat přeshraniční spolupráce s Keňou. Jedná se o migrační koridor mezi národními parky Kilimanjaro a Amboseli. V 90. letech probíhal akční plán k ochraně ekosystému Mara-Serengeti (národní park Serengeti a národní rezervace Masai Mara) s podporou evropské komunity.

V Zambii došlo o vyhlášení nižšího toku Zambezi jako národního parku o rozloze 4 092 km². Viktoriiny vodopády¹⁷, které leží na hranici Zambie se Zimbabwe, byly zapsány na seznam světového dědictví. Zambie toto období ratifikovala Úmluvu o

¹⁵ Lake George je první území chráněné Ramsarskou úmluvou ve východní Africe – vyhlášeno roku 1988. Toto území je součástí národního parku Queen Elizabeth.

¹⁶ Tato rezervace byla založena v roce 1905 a je pojmenována po lovcí a znalci africké zvěře – Frederick Selous. Je 44 800 km² velká a má IUCN kategorii IV

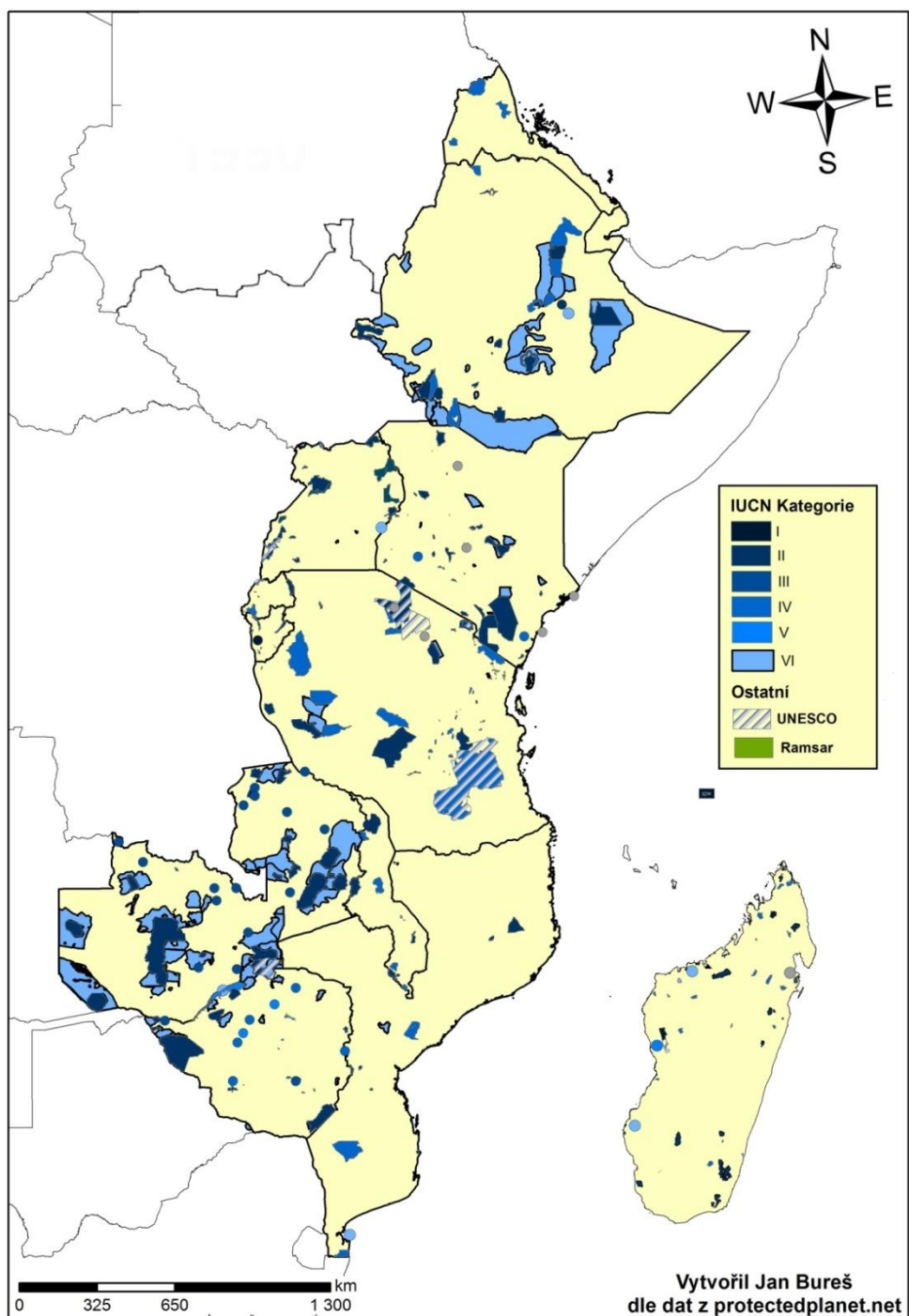
¹⁷ Viktoriiny vodopády nebo také Mosi-oa-Tunya, což ve zdejším jazyce znamená „Dým, který hřmí“

světovém dědictví a vyhlásila zákon ohledně národního dědictví¹⁸. Tento zákon nahradil předešlý zákon a definoval starověké, kulturní a přírodní dědictví, relikty a jiné objekty estetické, historické, prehistorické, archeologické nebo vědeckého významu. Mimo jiné zavedl komisi týkající se těchto národních dědictví. Dalším významným činem v Zambii bylo vyhlášení národní ochranné strategie v roce 1985 (IUCN, 1992).

Uganda v tomto období přijala Ramsarskou úmluvu i Úmluvu o světovém dědictví. Burundi přijala Úmluvu o světovém dědictví, avšak do dnešního dne nemá území chráněné touto úmluvou. Úmluvu v tomto období ratifikoval také Mozambik, Madagaskar, Malawi a národní park Lake Malawi byl zapsán na seznam světového dědictví. V Zimbabwe byl vyhlášen národní park Mana Pools jako světové dědictví.

¹⁸ *The National Heritage Conservation Commission Act No. 23, 1989*

Obrázek 18: Chráněná území ve východní Africe v roce 1990

6.4.4 Chráněná území jižní Afriky v roce 1990

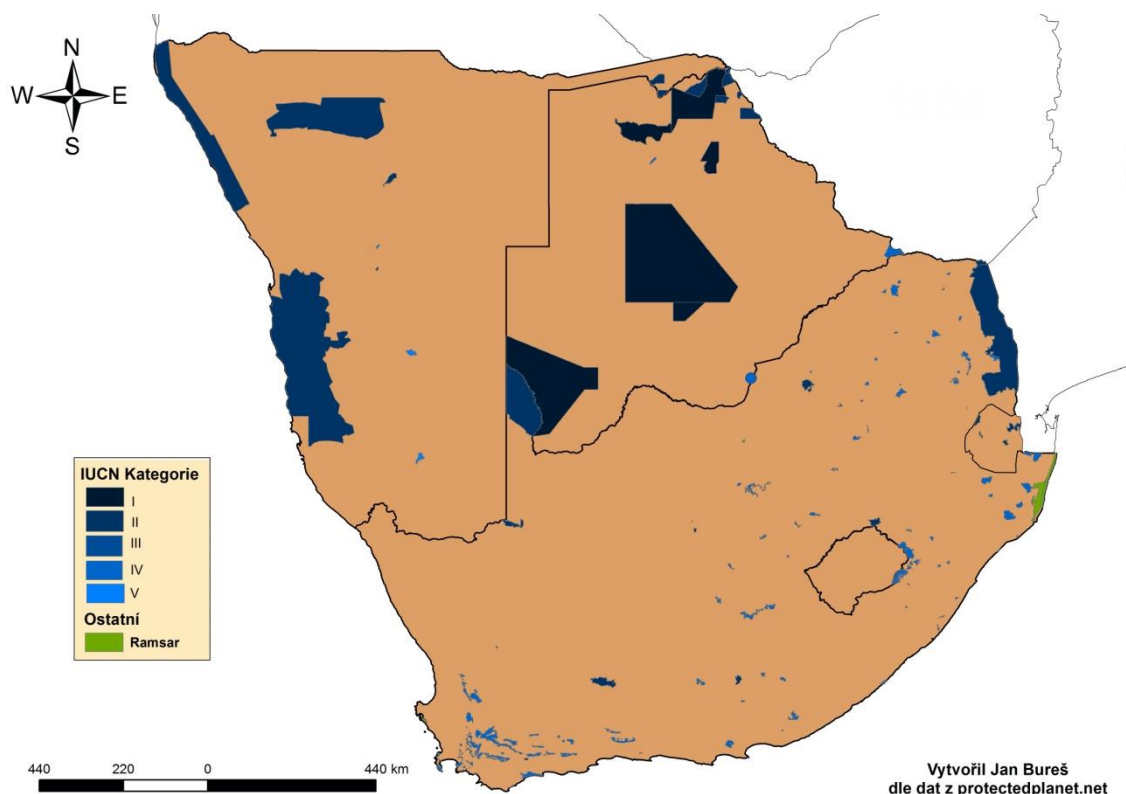
V RJA vznikly další národní parky Vaalbos a Pilanesberg společně s pěti mokřady chráněnými Ramsarem a dalšími 21 chráněnými územími. RJA je stále jedinou zemí s oblastmi chráněnými Ramsarskou úmluvou. Žádný ze států jižní Afriky

nemá v této době světové dědictví a MAB-biosférickou rezervaci. V tomto ohledu zaostává za ostatními subregiony. Celkově je v jižní Africe chráněno 9,2% plochy.

Národní park Namib-Naukluft je největším chráněným územím vyhlášeným v tomto období. Nachází se v biomu pouště na jihozápadě Namibie. Velikost tohoto parku je přes 50 000 km². Namibie si vytvořila vlastní politiku v roce 1989, kdy vrcholilo osamostatnění od RSA. Tato politika obsahovala definici ochrany přírody jako “údržba ekosystémů, základních ekologických procesů a biodiverzity, využití veškerých živých přírodních zdrojů na udržitelné bázi pro prospěch všech Namibijců v současnosti i budoucnosti”. V této dekádě také vznikla národní turistická strategie s ohledem na růst počtu turistů (IUCN, 1992).

V Botswaně následuje další rozšíření o zvířecí rezervace (*faunal reserve*), včetně rozšíření lesní rezervace Kasane. Vyhlášený zákon z roku 1986 stanovuje, že botswanské zdroje divoké zvěře musí být viděny jako potenciální zdroj **blahobytu národa**, stejně jako musí být vnímány jako jeho dědictví a musí být uctívány pro své estetické hodnoty.

Obrázek 19: Chráněná území v jižní Africe v roce 1990

6.4.5 Shrnutí - neaktivnější makroregiony a státy subsaharské Afriky v roce 1990

Tabulka 4: Shrnutí – rok 1990

	Subregion	Chráněné území [% celkové plochy území]	Chráněné území [km ²]	Neaktivnější země (počet nových chů)
1.	Východní Afrika	12,5%	721 606,41	-
2.	Jižní Afrika	9,2%	245 064,33	Namibie (6)
3.	Centrální Afrika	7,6%	496 249,76	DRC (2)
4.	Západní Afrika	3,9%	235 822,42	Niger (3)

Zdroj: vlastní zpracování dle dat z protectedplanet.net, IUCN (2020)

V této dekádě se spíše zapisovaly existující chráněná území na seznamy mezinárodních úmluv. Procentuálně nejvíce chráněného území má nadále makroregion východní Afriky, ačkoliv v tomto období nových území téměř vůbec nepřibýlo. Nicméně byly zapsány území jako Serengeti, Kilimanjaro, Selousova rezervace, Viktoriiny vodopády, Lake Malawi a Mana Pools na seznam světového dědictví

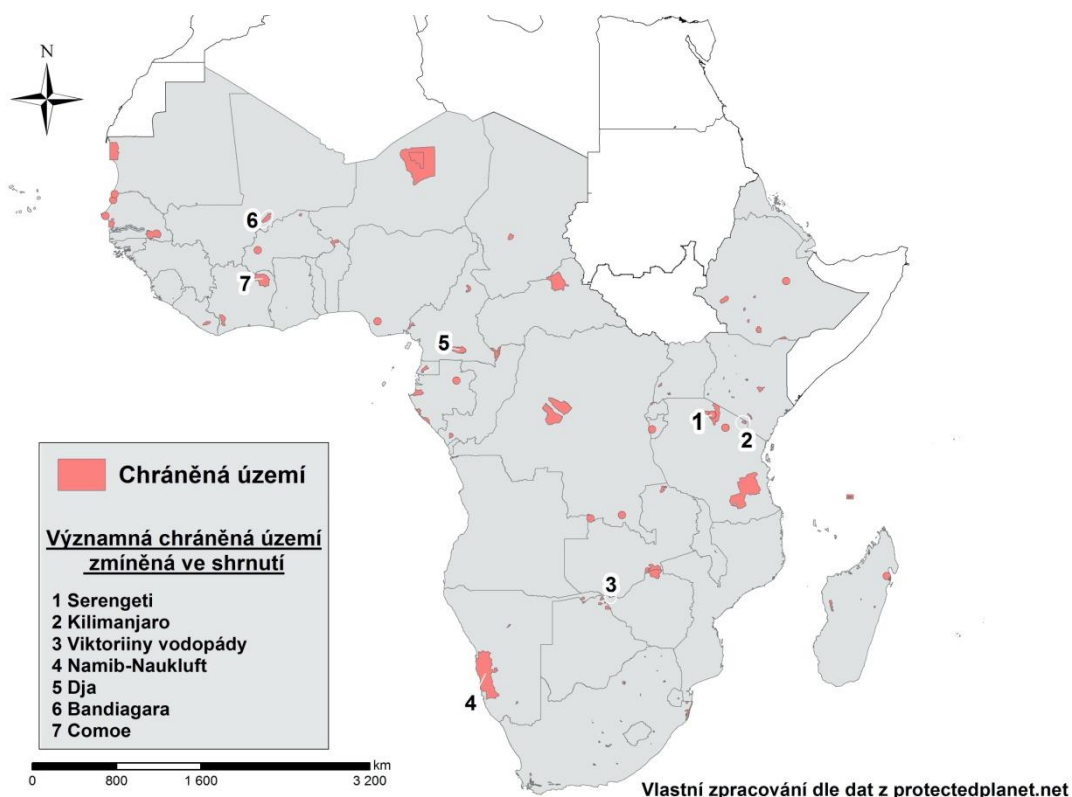
UNESCO. V Ugandě bylo Lake George vyhlášeno jako první území chráněné Ramsarskou úmluvou a následovalo keňské Lake Nakuru. Vulkanický národní park ve Rwandě se stal MAB-biosférickou rezervací.

V Namibii byl vyhlášen rozlehlý národní park Namib-Naukluft. Jedná se o největší vyhlášené chráněné území v jižní Africe v tomto období. V Lesothu naopak nebylo vyhlášeno nic. Ostatní země také moc aktivní nebyly, v RSA přibyly oblasti chráněné Ramsarskou úmluvou. Jižní Afrika je jediným makroregionem, který nemá do tohoto sledovaného období území zapsané na seznamu světového dědictví UNESCO.

V centrální Africe byly vyhlášeny nová chráněná území ve větším měřítku pouze v DRC. Gabon zaznamenal nárůst o téměř 3%, přijal v tomto období Úmluvu o světovém dědictví a Ramsarskou úmluvu. Rovníková Guinea vyhlásila první chráněné území v roce 1990. Mezi významné chráněné území vzniklé v tomto období je bezesporu rezervace Dja, která byla v tomto období vyhlášena jako MAB-biosférická rezervace a světové dědictví UNESCO. Momentálně se jedná o jednu z nejlépe chráněných rezervací deštného pralesa. V Angole v tomto období nebylo vyhlášené žádné chráněné území, ať už z vlastní iniciativy nebo z iniciativy mezinárodních úmluv. Klíčovým faktorem tohoto nedostatku může být skutečnost, že v zemi panuje občanská válka, která začala po nabytí nezávislosti v roce 1975 (IUCN, 1992).

V západní Africe je nadále nejmíň procent chráněného území v subsaharské Africe. Nejvíce přibylo chráněného území v Nigeru, kde byla vyhlášena rezervace l'Air et du Ténéré o rozloze 64 560 km². V Senegal byly přidány dvě chráněná území na list Ramsarské úmluvy, dvě území byla vyhlášena za světové dědictví a jedna MAB-biosférická rezervace. V Mauritánii byl národní park Banc d'Arguin přidán na seznam světového dědictví i na list území chráněných Ramsarskou úmluvou. Senegal a Mauritánie jsou tedy jedinými státy, které v tomto období získali pozornost obou konvencí. V Mali byl vyhlášen útes Bandiagara jako světové dědictví a v Pobřeží slonoviny přibyly na seznam světového dědictví národní parky Taï a Comoe. V Burkině Faso byla vyhlášena MAB-biosférická rezervace.

Obrázek 20: Chráněná území vyhlášena mezi lety 1981-1990 ve zkoumaných zemích subsaharské Afriky

6.5 Chráněná území a její specifika v subsaharské Africe mezi lety 1991-2000

Úmluva o biologické rozmanitosti

Na summitu v roce 1992 v brazilském Rio de Janeiru byla podepsána 150 vládními představiteli Úmluva o biologické rozmanitosti. Tato úmluva představuje praktický nástroj k převedení principů Agendy 21 do reality. Uznává, že biologická rozmanitost je více než fauna, flóra, mikroorganismy a jejich ekosystémy. Ochranou druhového bohatství se ochrání i naše potřeba zajištění potravin, léků, čerstvého vzduchu a vody, přístřeší a čisté a zdravé prostředí, ve kterém žijeme (UNEP, 2020). Většina států subsaharské Afriky tuto úmluvu přijalo.

Ve stejném roce jako konference v Riu byl uspořádán organizací IUCN Světový kongres o národních parcích a chráněných územích. Tento kongres se také konal v Jižní Americe (v hlavním městě Venezuely – Caracas) a byl na něm přijat Akční plán

Caracas. Tento mezinárodní instrument si klade za cíl, stejně jako Úmluva o ochraně biologické rozmanitosti, ochránit důležité biomy¹⁹ na planetě (Perring a Lovett, 1999).

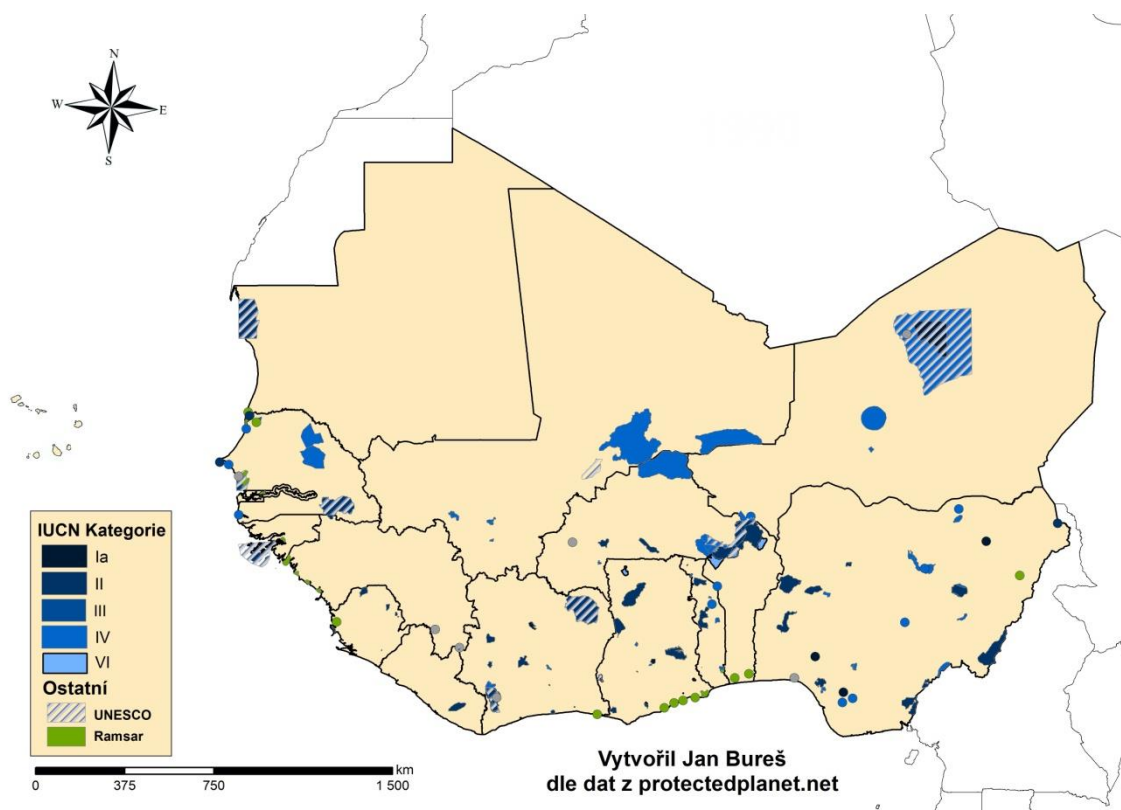
Africké země si uvědomily potenciální negativní dopady a rychlou degradaci životního prostředí a přírodních zdrojů. V období po konferencích z roku 1992 začaly africké země pracovat na národních akčních plánech pro životní prostředí (NEAP). V tomto sledovaném období navrhla nebo připravovala své akční plány více než polovina afrických zemí. Burkina Faso, Ghana, Guinea, Lesotho, Madagaskar, Mauricius a Rwanda byly průkopníky národních ekologických akčních plánů v Africe. Například Madagaskarský NEAP je 15letý plán. Poskytuje obsah programů ochrany životního prostředí, jakož i institucionální, právní a finanční mechanismy potřebné pro provádění těchto programů (IUCN, 2006).

6.5.1 Chráněná území západní Afriky v roce 2000

V západní Africe v tomto období zaznamenala výraznější nárůst chráněných území pouze Nigérie, Guinea-Bissau a Sierra Leone. Během tohoto období se v Nigérii vyhlásila chráněná území o rozloze přes 22 000 km². Mezi nejvýznamnější patří NP Cross River. Jak se stalo v posledním období trendem, spíše se zapisovaly existující území na seznam světového dědictví nebo na seznam Ramsarské úmluvy. Na seznam světového dědictví byla zapsána obrovská rezervace Air and Ténéré v Nigeru. Přeshraniční komplex W-Arly-Pendjari a Bolama-Bijagós z Guinea-Bissau byly vyhlášeny jako MAB-biosférická rezervace. Spíše než UNESCO zde vznikala území chráněná Ramsarskou úmluvou. V Ghaně bylo vyhlášeno pět chráněných mokřadů na pobřeží. V Beninu byly vyhlášeny dvě. Nová území chráněná Ramsarem byly při pobřeží vyhlášeny také v Guineji, Guinea-Bissau, Sierra Leone, Senegal a Gambii. V Sierra Leone byl vyhlášen nový národní park a jedno území se začalo chránit Ramsarskou úmluvou. Celkově přes 4 000 km². I přes občanskou válku zde vznikala chráněná území, na rozdíl od Angoly. V tomto období je v západní Africe chráněno 4,5% území.

¹⁹ Důležitost biomů se může určovat podle jejich produktivity a podle jejich ekonomické, biologické nebo estetické hodnoty

Obrázek 21: Chráněná území v západní Africe v roce 2000

6.5.2 Chráněná území centrální Afriky v roce 2000

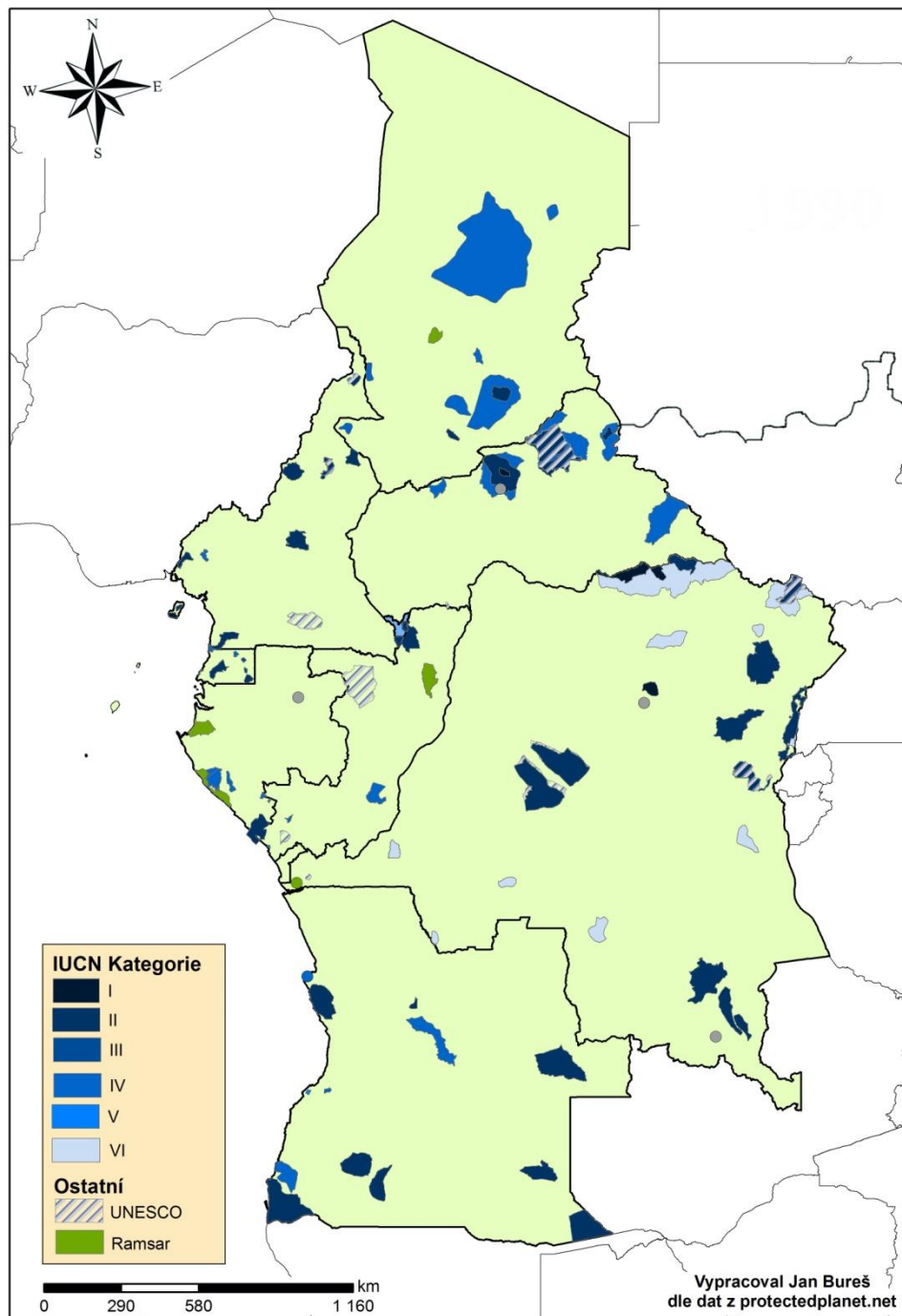
V tomto období vznikala nová chráněná území v DRC, Kongu, Kamerunu a Rovnickové Guineji²⁰. Procentuelně byl největší nárůst v Rovnickové Guineji (o 9%), kde bylo vyhlášeno 8 nových chráněných území s IUCN kategorií od I do IV²¹. Procentuelně nárůst o 8% zaznamenalo také Kongo. Bylo zde vyhlášeno území chráněné Ramsarskou úmluvou, dva národní parky a svatyně pro šimpanze. Kamerun vyhlásil dva národní parky a jednu rezervaci. V DRC se zapsala rezervace Okapi na seznam světového dědictví a park Virunga se začal chránit Ramsarskou úmluvou.

Naopak v Angole, Středoafričské republice a Čadu tvorba nových chráněných území už několikáté desetiletí stagnuje. Angola a Čad ratifikovali Úmluvu o světovém dědictví. Angola nemá do současnosti žádné chráněné území touto úmluvou.

²⁰ Seřazeno od nejvíce km²

²¹ 1x vědecká rezervace, 2x národní park, 2x přírodní monument a 3x přírodní rezervace

Obrázek 22: Chráněná území v centrální Africe v roce 2000

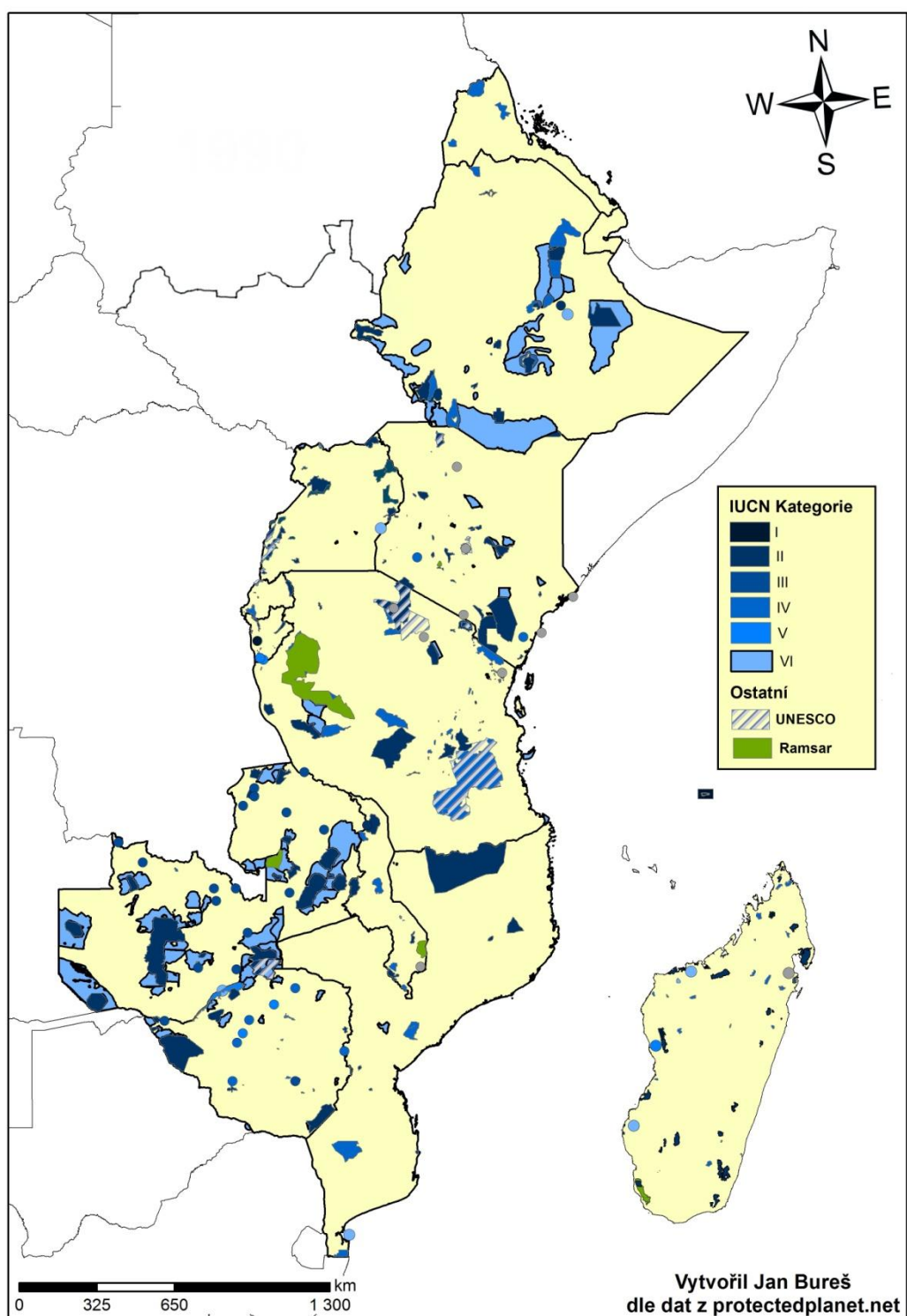

6.5.3 Chráněná území východní Afriky v roce 2000

Na konci minulého tisíciletí vznikala nová chráněná území převážně pod Ramsarskou úmluvou. V Zambii byly vyhlášeny bažiny Bangweulu o rozloze 11 000 km² a Kafue Flats o rozloze 6 005 km². Mokřady Malagarasi-Muyovozi v Tanzanii pokrývají úctyhodnou rozlohu 21 500 km². Kromě toho vzniklo v Tanzanii nové

striktně chráněné území Amani, národní park a svatyně – zavřená lesní rezervace. Ramsarskou úmluvou jsou nově také chráněné oblasti na jihu Malawi, Madagaskaru a v centrální oblasti Keni. Mezi nově vzniklé významné chráněné oblasti patří národní rezervace Niassa v Mozambiku, která byla vyhlášena v roce 1999 a představuje zde první větší chráněnou oblast. Menší chráněná území byla vyhlášena v Keni, Ugandě, Burundi a Madagaskaru. Na Mayotte byly vyhlášeny první chráněná území, které byly určeny k ochraně litorálu. Na Komorech bylo také vyhlášeno první chráněné území, jezero Dziani Ramsarskou úmluvou. Na Mauriciu byl vyhlášen první národní park. Celkem je chráněno 14,1% východní Afriky.

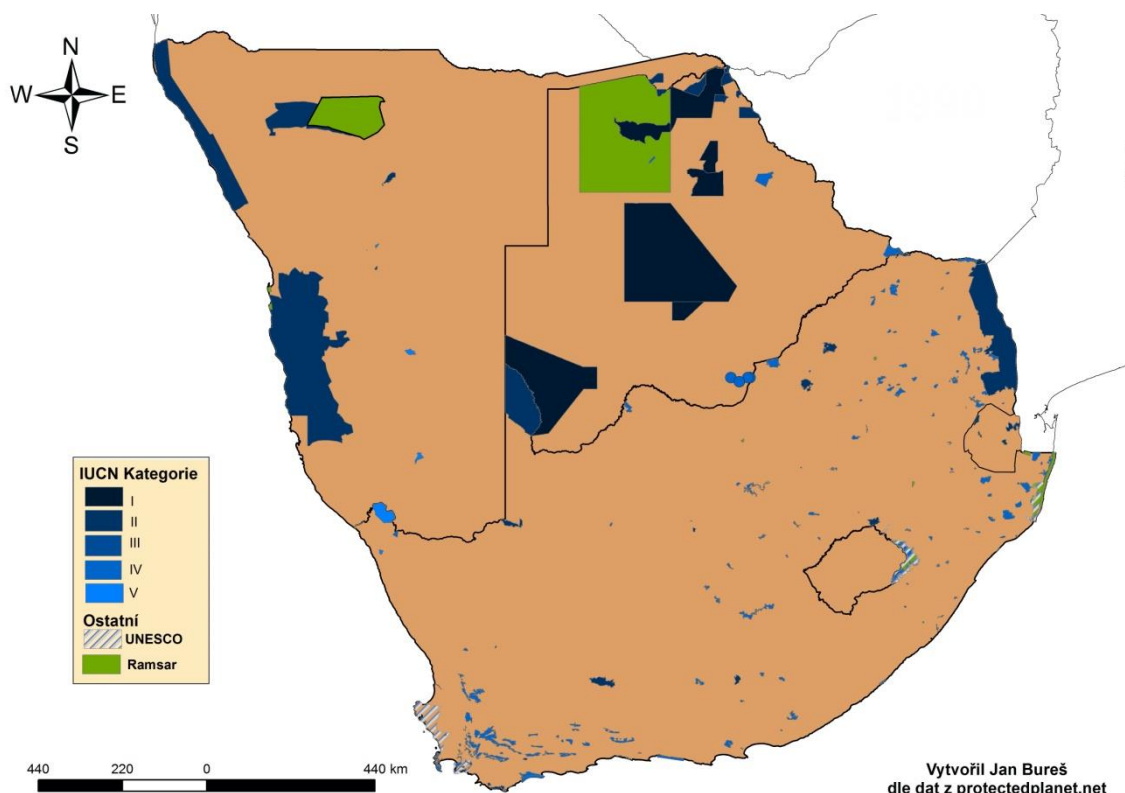
Obrázek 23: Chráněná území ve východní Africe v roce 2000

6.5.4 Chráněná území jižní Afriky v roce 2000

Roku 1996 začal být chráněn Ramsarskou úmluvou systém Okavango Delta. To znamenalo rozšíření chráněného území v Botswaně o více než 50 000 km². Okavango Delta je vnitrozemská delta řeky Okavango (Kuwango) a díky jejímu přítoku do bezodtoké pánve zde vznikají velmi rozsáhlé močály a bažiny, které jsou domovem pro mnoho druhů savců a dalších živočichů. Další chráněnou oblastí v tomto období jsou pánve Makgadikgadi, které jsou striktně chráněny. V Republice Jižní Afrika vzniká pět nových národních parků, dvě MAB-biosférické rezervace, dvě světové dědictví a devět území chráněných Ramsarem. Celkem se vyhlásilo v RJA 74 nových chráněných území. Na seznam světového dědictví UNESCO je připsána hraniční oblast Lesotha a RJA u Dračích hor – park Maloti-Drakensberg. Ramsarská úmluva byla jediným iniciátorem v tvorbě chráněných území v Namibii. NP Etosha začal spadat pod tuto úmluvu.

Obrázek 24: Chráněná území v jižní Africe v roce 2000

6.5.5 Shrnutí - nejaktivnější makroregiony a státy subsaharské Afriky v roce 2000

Tabulka 5: Shrnutí – rok 2000

	Subregion	Chráněné území [% celkové plochy území]	Chráněné území [km ²]	Nejaktivnější země (počet nových chů)
1.	Východní Afrika	14,1%	815 301,2	Tanzanie (12)
2.	Jižní Afrika	12%	319 373,91	Botswana (6)
3.	Centrální Afrika	8,2%	534 755,46	Kongo (4)
4.	Západní Afrika	4,5%	271 904,35	Nigérie (8)

Zdroj: vlastní zpracování dle dat z protectedplanet.net, IUCN (2020)

V tomto období vznikala nová chráněná území převážně díky Ramsarské úmluvě. Procentuelní pořadí se v této dekádě opět neměnilo a největší chráněnou plochu v subsaharské Africe má makroregion východní Afrika převážně díky tvorbě chráněných územích v Tanzanii a Mozambiku. V Tanzanii byly, kromě pár menších území, vyhlášené rozlehlé mokřady Malagarasi-Muyovozi Ramsarskou úmluvou. Z Mozambiku bezpochyby stojí za zmínku obrovská rezervace Niassa o rozloze 42 000 km².

V centrální Africe byla tvořena chráněná území pouze v Kongu, DRC, Rovnickové Guineji a Kamerunu. V DRC byla zapsána rezervace Okapi na seznam světového dědictví a park Virunga se začal chránit Ramsarskou úmluvou. Ramsarská úmluva úřadovala také v Kongu.

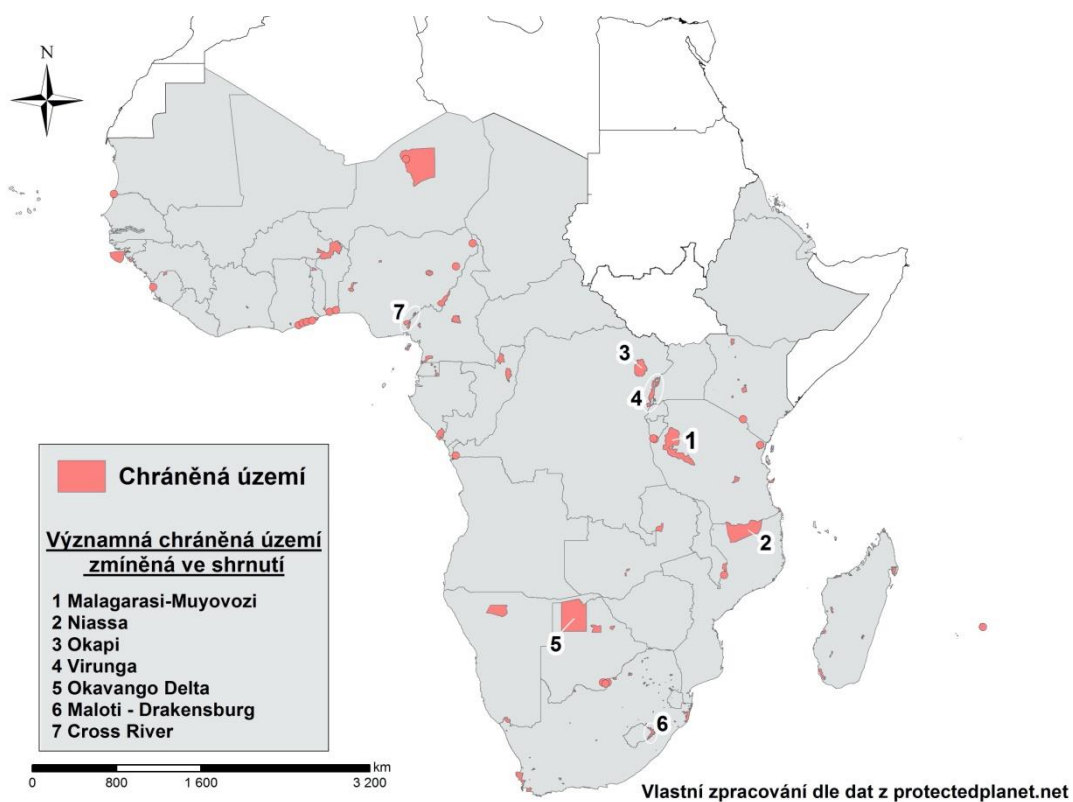
V jižní Africe došlo k rozšíření chráněného území Okavango Delta díky Ramsarské úmluvě a vyhlášení pánvi Makgadikgadi jako národní park s nejpřísnějším stupněm ochrany. V RJA byly vyhlášeny národní parky, MAB-biosférické rezervace, světové dědictví i území Ramsarské úmluvy. Na hranicích Lesotho s RJA byl zapsán Maloti-Drakensberg na seznam světového dědictví UNESCO.

Západní Afrika nadále trpí nedostatkem nových chráněných území. Výraznější nárůst chráněných území zaznamenala pouze Nigérie, Guinea-Bissau a Sierra Leone. Při pobřeží Guinejského zálivu napříč několika státy bylo vyhlášeno několik území chráněných Ramsarskou úmluvou. Kvůli nedostatku a špatnému řízení chráněných území došlo k vymření několika druhů, zejména primátů. Tropický deštný les, který je pro tuto oblast typický, byl z velké části pokácen nebo přeměněn na plantáže. Zbytky

pralesa, který zůstal, už jsou pouhé fragmenty v krajině. V Sierra Leone vzhledem k občanské válce a nadměrnému lovu také došlo k selhání ochrany zdejší fauny (více v kapitole 8). Pozitivem v této oblasti je vznik národního parku Cross River, který se nachází v biodiverzním hotspotu a kromě několika druhů primátů se zde daří chránit přes 1 000 druhů motýlů a druh endemických goril.

Nejdůležitějším mezinárodním aktem v tomto období bylo přijetí Úmluvy o biologické rozmanitosti na summitu v roce 1992 v brazilském Rio de Janeiru. Další aktivitou na národní úrovni byly národní akční plány pro ochranu přírody. Vzhledem k tvoření těchto plánů je pravděpodobné, že nebyla tolik vyhlášována státem iniciovaná chráněná území a pozornost byla věnována tvorbě programů na ochranu životního prostředí.

Obrázek 25: Chráněná území vyhlášena mezi lety 1991-2000 ve zkoumaných zemích subsaharské Afriky

6.6 Chráněná území a její specifika v subsaharské Africe mezi lety 2001-2010

Revize Alžírské úmluvy – Maputo 2003

Na popud vlád Nigérie a Kamerunu, zahájila Organizace africké jednoty (dále jen OAU) revizi a aktualizaci Alžírské úmluvy z roku 1968. Zasedání a konzultace probíhaly do roku 1986, avšak proces revize nebyl dokončen. V roce 1996 požádala Burkina Faso OAU o obnovení procesu revize. OAU požádala o spolupráci IUCN, UNEP a Hospodářskou komisy OSN pro Afriku. V roce 2000 byl zahájen proces revize a revidovaná africká konvence byla přijata na summitu Africké unie v mozambickém hlavním městě – Maputo (IUCN, 2006).

Ochrana přírody a přírodních zdrojů zůstává hlavním principem revidované africké konvence. Široká definice obnovitelných i neobnovitelných zdrojů naznačuje, že přijala komplexní přístup na ochranu životního prostředí. Úmluva uvádí tři cíle, které odpovídají klíčovým prvkům udržitelného rozvoje: dosažení ekologicky racionálních, ekonomicky zdravých a sociálně přijatelných rozvojových politik a programů. V souladu s těmito obecnými cíli úmluvy jsou strany povinny zlepšit ochranu životního prostředí, podpořit ochranu a udržitelné využívání přírodních zdrojů; a koordinovat a harmonizovat politiku v těchto oblastech (IUCN, 2006).

Na rozdíl od svého předchůdce tato konvence vylučuje výhrady. Pokud by politické strany měly právo učinit výhrady, asymetrie závazků by ohrozila dosažení cílů. Kompromisy mohou snadno dosáhnout místa, kde podkopávají cíle ochrany a dokonce posilují protiochranné síly (Adams a Mulligan, 2003).

6.6.1 Chráněná území západní Afriky v roce 2010

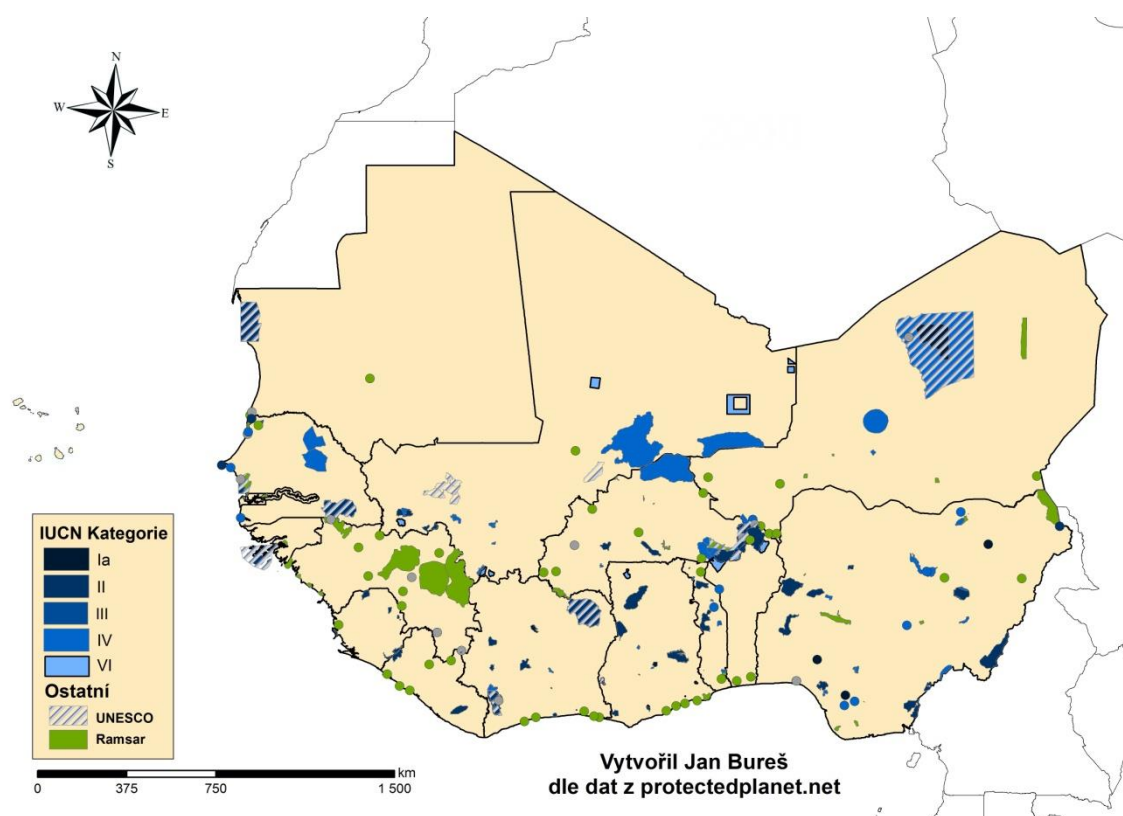
Po překlenutí milénia se absolutním lídrem tohoto makroregionu v počtu chráněného území stala Guinea. Poděkovat za to může vzniku deseti oblastí chráněných Ramsarskou úmluvou a dvou MAB-biosférických rezervací. Z 1% chráněného území je na konci desetiletí necelých 29% chráněného území. Dalším obrovským nárůstem se rozšířily chráněná území v Togu (téměř 20%), také díky Ramsarské úmluvě.

V této dekádě je chráněného 7,4% území západní Afriky. Jedná se o největší skok ze sledovaných období. Území chráněná Ramsarskou úmluvou byly hlavním

iniciátorem tohoto růstu a mimo zmíněných zemí se vyhlášovaly také v Libérii, Pobřeží slonoviny, Senegalu, Nigeru, Mauritánii, Mali, Burkině Faso a Nigérii. V Burkině Faso a Beninu pod tuto úmluvu spadnul komplex parku „W“, v Nigeru a Nigérii byly vyhlášovány nové území včetně mokřadů kolem Čadského jezera. V Sierra Leone byl vyhlášen deštný les Gola jako národní park. Ghana a Guinea-Bissasu jsou jedinými zeměmi, kde v tomto období nevznikla chráněná území.

Na seznam světového dědictví nebylo připsáno v tomto období žádné území západní Afriky. Nicméně bylo vyhlášeno několik biosférický rezervací programem MAB. V Burkině Faso a Nigeru to byl region W. V Guineji dvě biosférické rezervace a Mali, Mauritánie a Senegal po jedné biosférické rezervaci.

Obrázek 26: Chráněná území v západní Africe v roce 2010

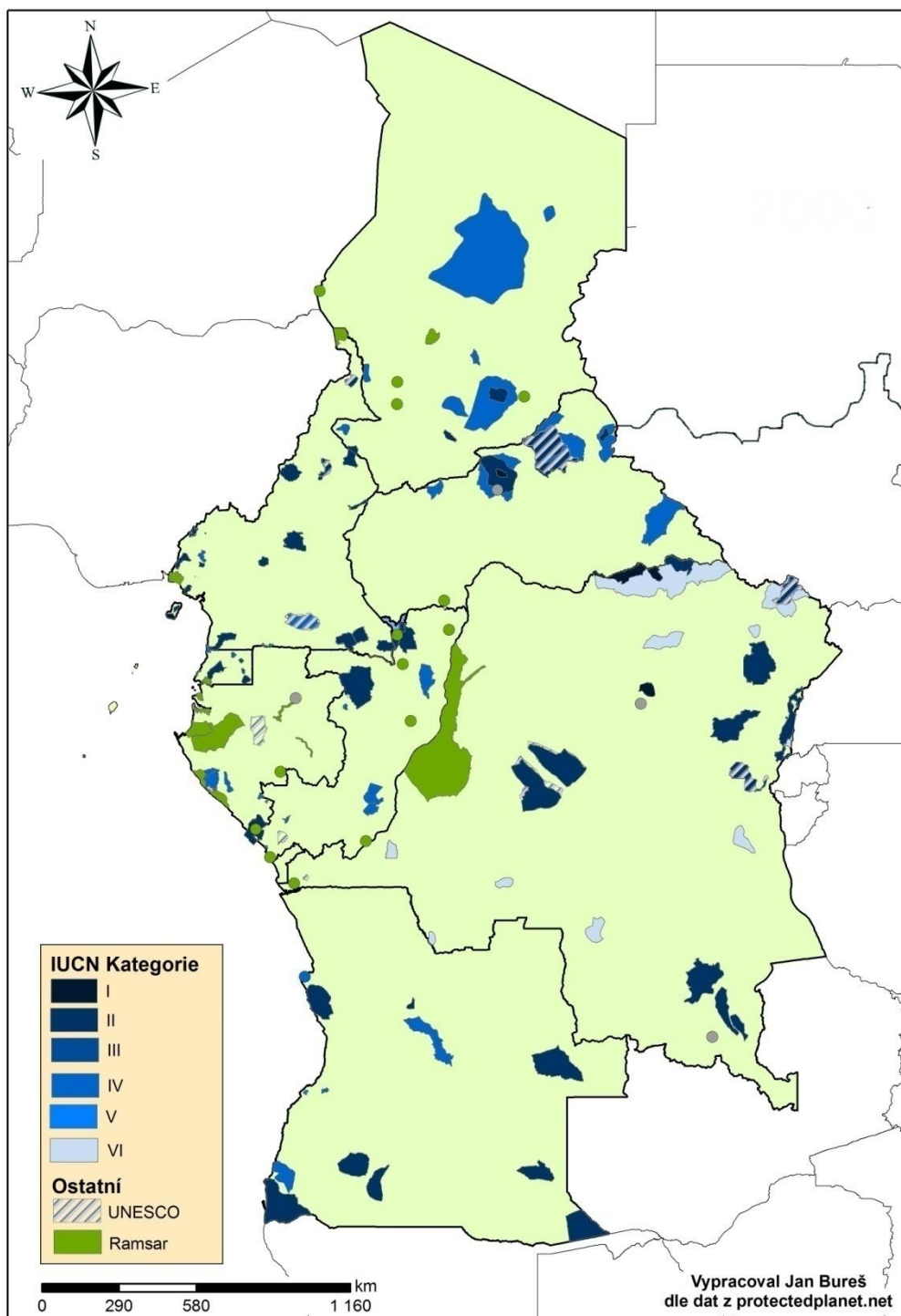
6.6.2 Chráněná území centrální Afriky v roce 2010

První desetiletí znamenalo pro centrální Afriku rekordní nárůst chráněných území. V celé centrální Africe vzrostla plocha chráněných území o 5% na celkových 13%. DRC je zemí s největším nárůstem plochy v tomto období. V roce 2008 zde byla Ramsarskou úmluvou vyhlášena chráněná oblast **Ngiri-Tumba-Maindombe**, která je

největší chráněná oblast na světě Ramsarskou úmluvou²². Nachází se v DRC a leží při hranici s Kongem. Rozprostírá se na východním břehu řeky Kongo a zahrnuje rozlehlé deštné pralesy, řeky a jezera. Kamerun je další zemí, kde v tomto období hojně vznikala chráněná území. Bylo zde vyhlášeno 15 chráněných oblastí, z čehož bylo 8 národních parků, 3 území jsou chráněny Ramsarskou úmluvou a 3 rezervace, respektive svatyně. V Čadu se díky čtyřem novým oblastem chráněných Ramsarskou úmluvou zdvojnásobila chráněná plocha. V Gabonu se díky mezinárodním úmluvám navýšilo chráněné území trojnásobně. Ramsarské oblasti byly vyhlášeny šestkrát a ekosystém a reliktní kulturní krajina Lopé-Okanda byl zapsán na Seznam světového dědictví. Největší boom zaznamenalo v tomto období Kongo s nárůstem o 26%. Kongo, Čad a DRC jsou nejvíce chráněné země Ramsarskou úmluvou v Africe a tyto státy patří k nejvíce chráněným oblastem touto úmluvou na světě. Ramsarská úmluva chrání zdejší mokřady s více než 100 000 km² plochou.

²² Velikost této oblasti je 65 696,24 km²

Obrázek 27: Chráněná území v centrální Africe v roce 2010

6.6.3 Chráněná území východní Afriky v roce 2010

Ačkoliv se procentuálně navýšilo chráněné území necelými dvěma procenty, všechny státy východní Afriky aktivně vytvářely v tomto období nová chráněná území. Pouze Eritrea v tomto území nevyhlásila žádnou novou chráněnou oblast. Vznikala převážně území chráněná Ramsarskou úmluvou a celková chráněná plocha východní Afriky byla 17,2%. Největší plošný nárůst zaznamenal ostrov Mayotte. Na ostrově Mayotte sice neúřadovaly mezinárodní úmluvy, ale bylo vyhlášeno 20 nových chráněných území společně s námořním přírodním parkem pojmenovaným stejně jako samotný ostrov – Mayotte. Zajímavostí je, že toto mořské chráněné území zabírá plochu 68 381 km², což z tohoto území dělá největší chráněné území východní Afriky. Několik malých chráněných území včetně bylo vyhlášeno také na Mauriciu. Na Réunionu byl vyhlášen jediný národní park a jediné světové dědictví.

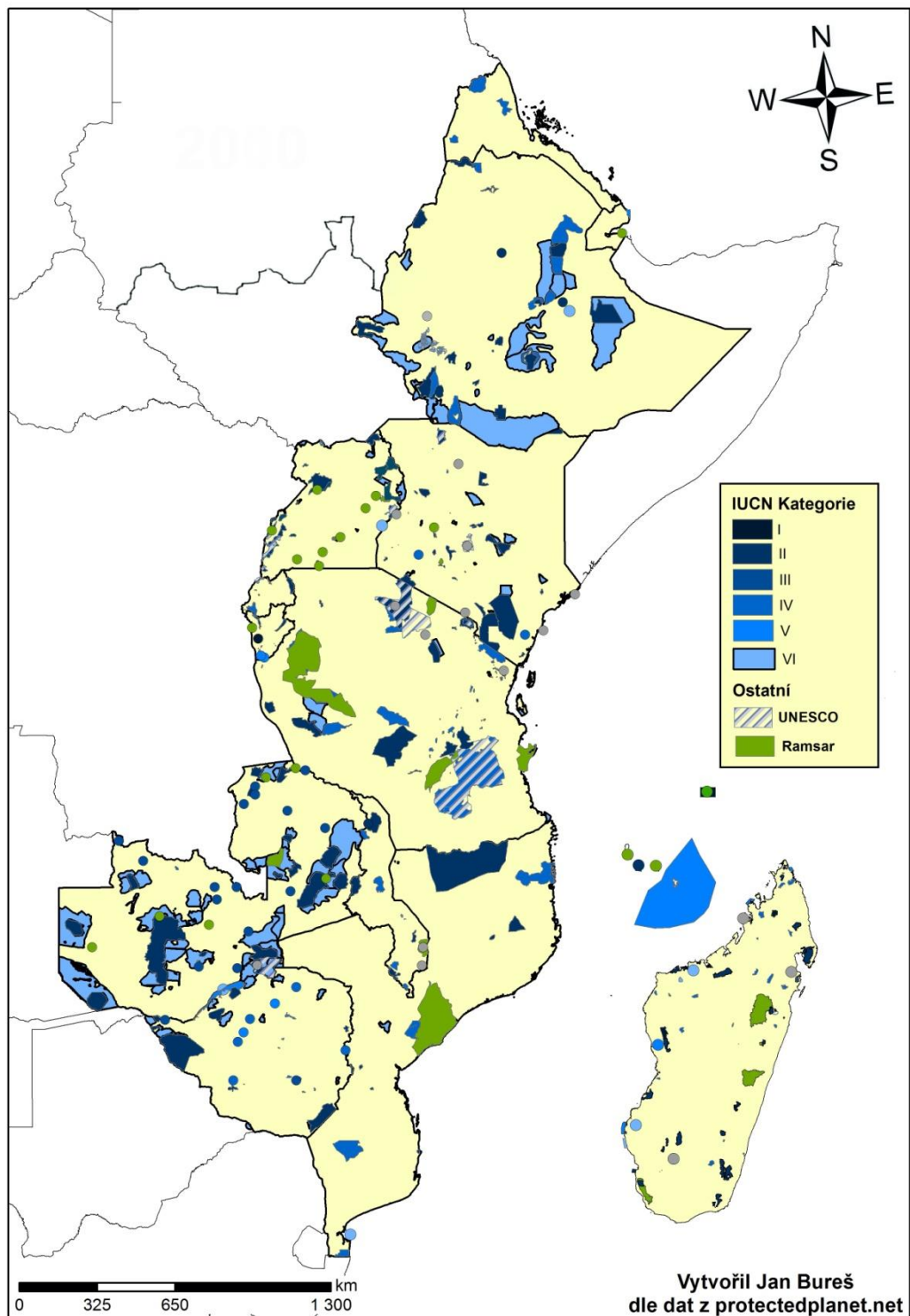
Druhým největším nárůstem zaznamenal Mozambik. Vzniklo zde největší území v tomto období spadající pod Ramsarskou úmluvu - delta řeky Zambezi²³. V Mozambiku byl mimo jiné vyhlášen i národní park. První malá chráněná území, včetně Ramsaru, byla vyhlášena v dosud nezmiňovaném Džibutsku.

V Keni začaly být chráněny Ramsarskou úmluvou jezera Bogoria a Baringo, byla vyhlášena jedna národní rezervace a kolem Mt. Elgon byla vyhlášena biosférická rezervace jak v Keni, tak v Ugandě, na jejíž území hora také zasahuje. V Ugandě bylo dále vyhlášeno 11 území pod Ramsarskou úmluvou. Střední tok Zambezi byl v Zimbabwe zapsán na seznam světového dědictví. Etiopie nepřijala Ramsarskou úmluvu a v tomto období byly vyhlášeny dvě MAB-biosférické rezervace a čtyři národní parky. Biosférická rezervace byla také jediným novým územím v Malawi. Po jednom Ramsarském území bylo vyhlášeno ve Rwandě a Burundi a vznikaly také na Komorech a Seychelách. Větší plochy byly Ramsarem vyhlášeny v Zambii a Tanzanii.

Madagaskar v tomto období tvořil chráněná území nejkompaktněji. Deštný les Atsinanana byl zapsán na seznam světových území UNESCO, byla vyhlášena jedna MAB-biosférická rezervace a pět území Ramsarskou úmluvou. Mimo mezinárodních úmluv byl vyhlášen i národní park a čtyřikrát rezervace a harmonická chráněná krajina se stejnou IUCN kategorií V.

²³ Velikost této oblasti je 31 712 km²

Obrázek 28: Chráněná území ve východní Africe v roce 2010

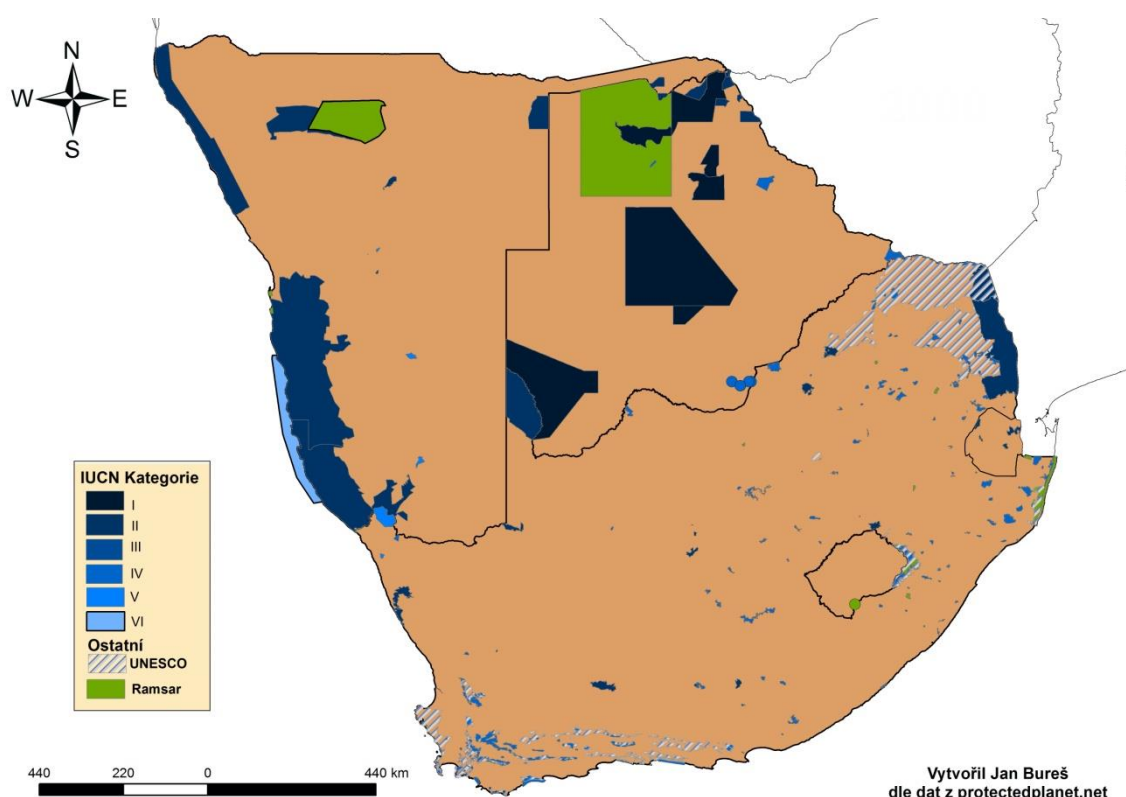

6.6.4 Chráněná území jižní Afriky v roce 2010

V tomto období zaznamenává velký nárůst nových chráněných území RJA a Namibie. V RJA bylo vyhlášeno 23 nových oblastí. Z toho jsou 3 národní parky, 11

přírodních rezervací, 4 území chráněná Ramsarem, 3 MAB-biosférické rezervace a na seznam světového dědictví UNESCO byly zapsány oblasti Cape Floral Region a Vredefort Dome. V Namibii byly vyhlášeny tři národní parky a jedna přímořská oblast namibijských ostrovů. Kromě malého území chráněného Ramsarem v Lesothu nevzniklo v tomto období už žádné chráněné území. Lesotho v tomto období přijalo Ramsarskou úmluvu i Úmluvu o světovém dědictví. Celkem je chráněno v jižní Africe 15,5% území.

Obrázek 29: Chráněná území v jižní Africe v roce 2010

6.6.5 Shrnutí - neaktivnější makroregiony a státy subsaharské Afriky v roce 2010

Tabulka 6: Shrnutí – rok 2010

	Subregion	Chráněné území [% celkové plochy území]	Chráněné území [km ²]	Neaktivnější země (počet nových chů)
1.	Východní Afrika	17,2%	991 242	Mayotte (18)
2.	Jižní Afrika	15,5%	411 784,6	RJA (30)
3.	Centrální Afrika	13,1%	854 148	Kongo (10)
4.	Západní Afrika	7,4%	451 156,8	Guinea (12)

Zdroj: vlastní zpracování dle dat z protectedplanet.net, IUCN (2020)

Pořadí podle poměru chráněného území se v subsaharské Africe opět nemění, i když několik makroregionů zaznamenalo výrazný nárůst. Převážně se tvořila území chráněná Ramsarskou úmluvou. Obrovské plochy pod touto úmluvou vznikaly v Guineji, DRC a Mozambiku. Největším územím vyhlášeným v tomto období bylo mořské chráněné území Mayotte.

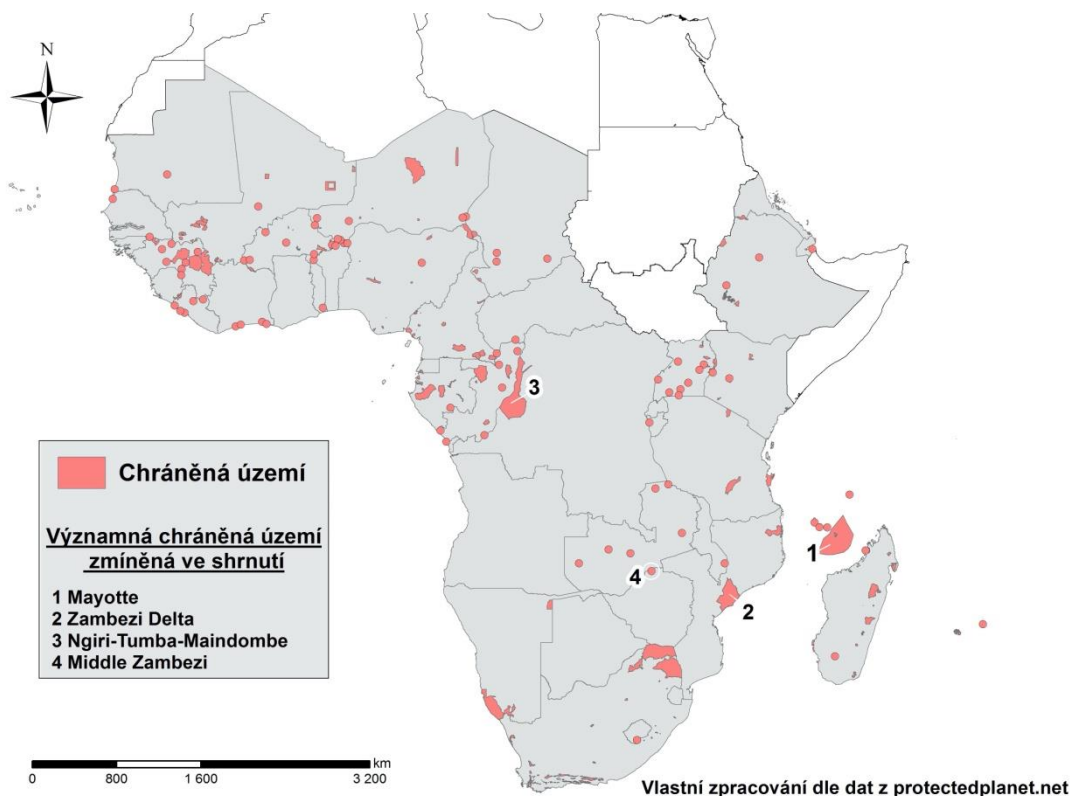
Ve východní Africe to bylo mořské chráněné území Mayotte, delta řeky Zambezi a oblasti v Tanzanii, které nejvíce přispěly do celkové plochy nových území. Na seznam světového dědictví se zapsal střední tok Zambezi a deštný les na Madagaskaru.

V jižní Africe vznikala chráněná území v RJA a Namibii. Zatímco v RJA byly vyhlášovány území i mezinárodními úmluvami, v Namibii to bylo pouze z vládní iniciativy. V RJA se zapsaly dvě oblasti na seznam světového dědictví.

DRC se může pyšnit největším ramsarským územím na světě. Jedná se o oblast Ngiri-Tumba-Maindombe. I přes vznik tohoto území bylo největším tvůrcem nových chráněných území Kongo. V Gabonu se zapsala oblast Lopé-Okanda na seznam světového dědictví.

Ramsarská úmluva významně navýšila chráněné plochy také v západní Africe. Nejvíce úřadovala v Guineji a Togu. Kromě toho bylo v západní Africe vyhlášeno několik MAB-biosférických rezervací. V tomto období nebyla žádná oblast připsána na seznam světového dědictví a jedinými státy bez nového chráněného území v tomto období jsou Ghana a Guinea-Bissau.

Obrázek 30: Chráněná území vyhlášena mezi lety 2001-2010 ve zkoumaných zemích subsaharské Afriky

6.7 Chráněná území a její specifika v subsaharské Africe od roku 2011 po současnost

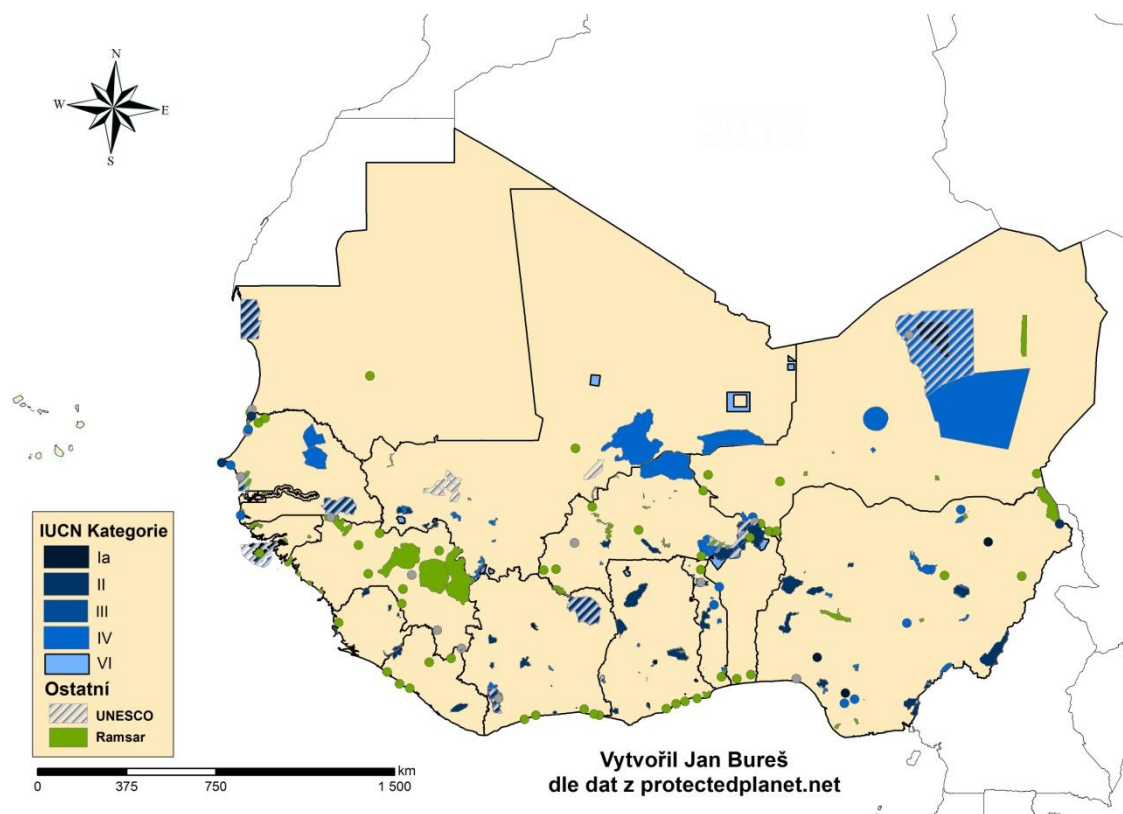
6.7.1 Chráněná území západní Afriky od roku 2011 do roku 2019

Poslední sledované období nebylo zrovna aktivní ve vyhlášení nových chráněných území. Byly vyhlášeny chráněná území Ramsarskou úmluvou v Burkina Faso a Senegalu. V Togu vznikla MAB-biosférická rezervace. V Nigeru byla vyhlášena rezervace **Termit-Tintoumma**, která se rozprostírá na rozloze o 97 000 km². Jedná se o **největší chráněné území v subsaharské Africe**.

Celková výměra chráněných území v západní Africe je přes 560 971 km². To odpovídá 9,25% západní Afriky, což představuje nárůst od Roku Afriky o 8,23%. Největší podíl chráněných území má Guinea-Bissau (38,73%) s velkými stanovišti chráněných Ramsarskou úmluvou, které byly vyhlášeny v této dekádě. Podobně je na tom také Guinea a Togo. Guinea, Guinea-Bissau, Niger a Togo jsou jedinými státy, kde od Roku Afriky proběhl nárůst chráněných území o 10% celkové plochy. Největší

celkovou chráněnou plochu má Niger s 184 330 km². Vděčit za to může výše zmíněné rezervaci Termit-Tintoumma.

Obrázek 31: Chráněná území v západní Africe v roce 2019

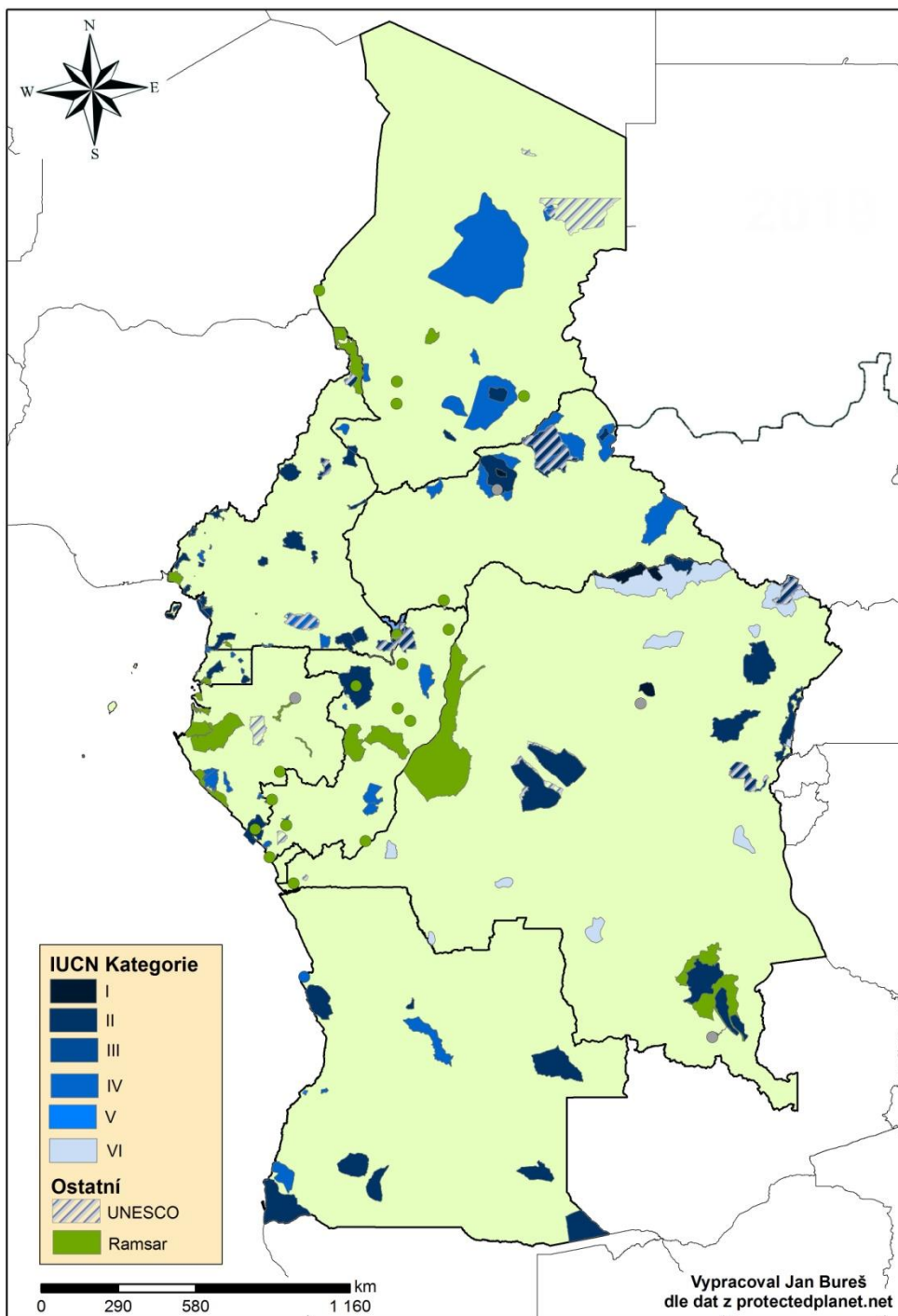
6.7.2 Chráněná území centrální Afriky od roku 2011 do roku 2019

V posledním sledovaném období se i nadále hojně tvořila nová chráněná území. Nejaktivněji konkrétně v Kamerunu a opět v Kongu. V Kamerunu vzniklo v poslední dekádě několik chráněných území včetně národních parků, svatyň, území chráněná Ramsarskou úmluvou a oblast Sangha Trinational²⁴ byla zapsána na seznam světového přírodního dědictví. Kamerun zaznamenal nárůst o 4% a Kongo dokonce úctyhodný nárůst o 12%. Největší vliv na tom měla opět Ramsarská úmluva. V Čadu byly zapsány dvě oblasti na Seznam světového dědictví. Jsou jimi jezera Ounianga a kulturní a přírodní krajina Ennedi Massif. V DRC byla oblast Bassin de la Lufira, kde se nachází národní parky Upemba a Kundelungu, zapsána na seznam oblastí Ramsarské úmluvy.

²⁴ Tato oblast, kde se z velké části nachází tropický deštný les, leží na hranicích tří zemí – Kongo, Kamerun a Středoafrická republika

Celkem je pod sledovanými stupni ochrany chráněno v centrální Africe 14,9% území a nárůst od Roku Afriky činí 12,15%. Vděčit za to může státům jako Kongo, Kamerun, Čad a Gabon. Tyto státy byly tahouny makroregionu v procentuelním nárůstu chráněných oblastí o více než 10 %. Rovnicková Guinea díky své malé rozloze také splňuje toto kritérium. Největší podíl chráněných oblastí se nachází v Kongu (44,46%), díky obrovským oblastím chráněných Ramsarskou úmluvou. Naopak nejméně chráněných území se vytvářelo ve Středoafričské republice a v Angole. Nutno podotknout, že Středoafričská republika měla nejlepší výchozí pozici ze všech států v centrální Africe. Největší chráněné plochy se nachází v Čadu a DRC. Obě země mají chráněno přes 260 000 km².

Obrázek 32: Chráněná území v centrální Africe v roce 2019

6.7.3 Chráněná území východní Afriky od roku 2011 do roku 2019

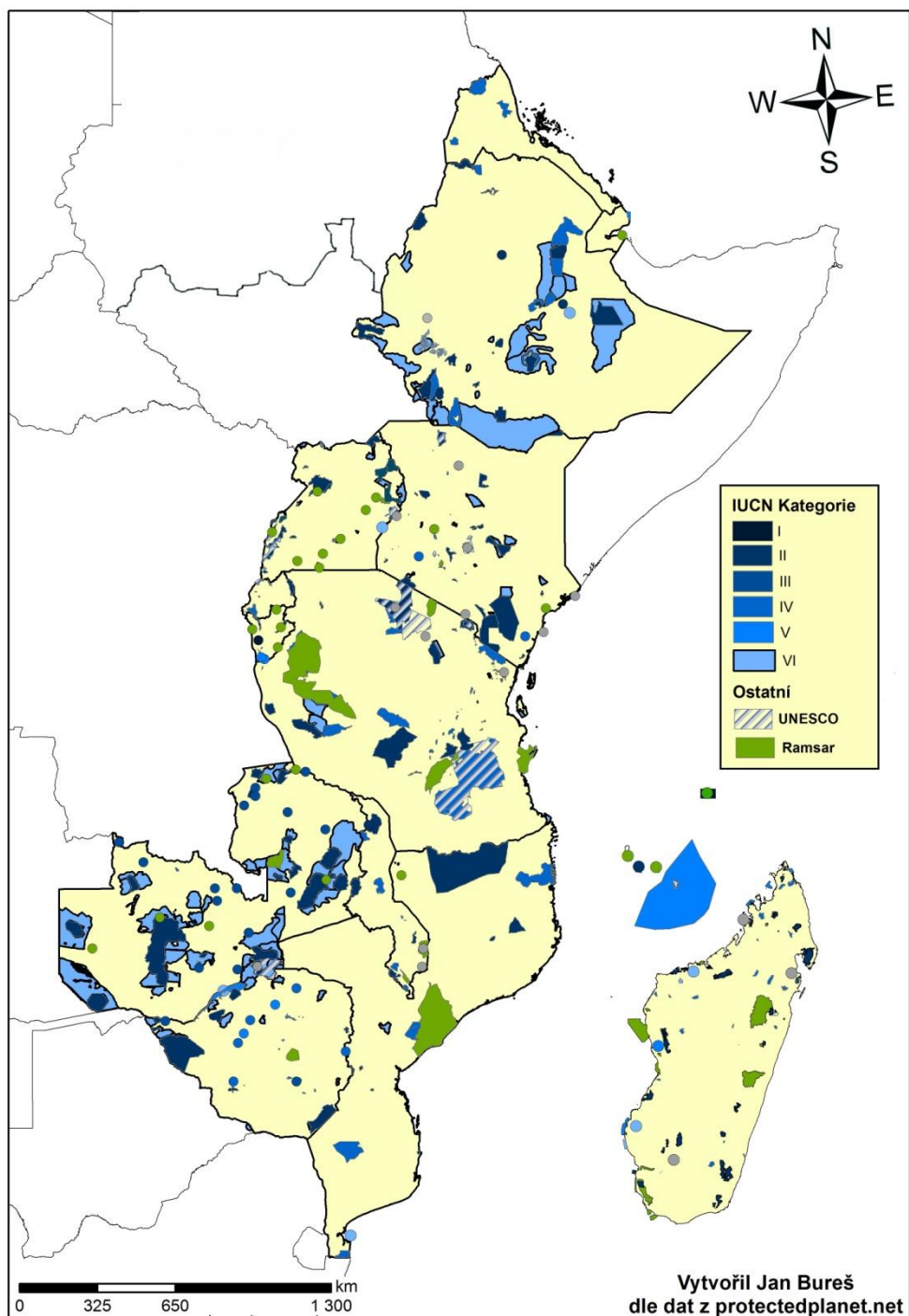
V současnosti nedocházelo k větší tvorbě nových chráněných území. Státem iniciované chráněné území v tomto období nevznikají, jediným aktivní tvořitel chráněných území je Ramsarská úmluva. Vyhlásila nová území v Keni, Burundi,

Mozambiku, Malawi, Zambii, Madagaskaru a na Mauriciu. Nejvíce nové chráněné plochy v tomto období přibylo na Madagaskaru.

Celkově je ve východní Africe chráněno 17,4% plochy a chráněné území se od Roku Afriky rozšířilo o 13,7%. Vděčit za to může státům Zambie, Tanzanie, Etiopie, Uganda, Malawi, Mozambik, Zimbabwe, Mayotte, Seychely a Komory. Tyto státy zaznamenaly více než 10% nárůst. Ostrovní státy jako Mayotte, Seychely a Komory zaznamenaly ohromný nárůst díky mořským chráněným územím. Vzhledem k tomu, že některé přesahují celkovou plochu státu a tím zkreslují celkové počty, nebudou v konečném hodnocení tyto státy uvedeny. Největší podíl chráněných oblastí se nachází v Zambii (35,6%), vděčit za to může převážně herním oblastem²⁵, ale také národním parkům a územím chráněných Ramsarskou úmluvou. Naopak nejméně chráněných území se vytvářelo v Džibutsku, Rwandě a Eritrei. V Eritrei dokonce nebylo vyhlášené od Roku Afriky žádné nové chráněné území! Největší chráněné plochy jsou v Zambii (268 927,4 km²), Etiopii (182 719 km²) a Tanzanii (170 028,6 km²).

²⁵ Anglický název: Game Management Area, IUCN kat. VI

Obrázek 33: Chráněná území ve východní Africe v roce 2019

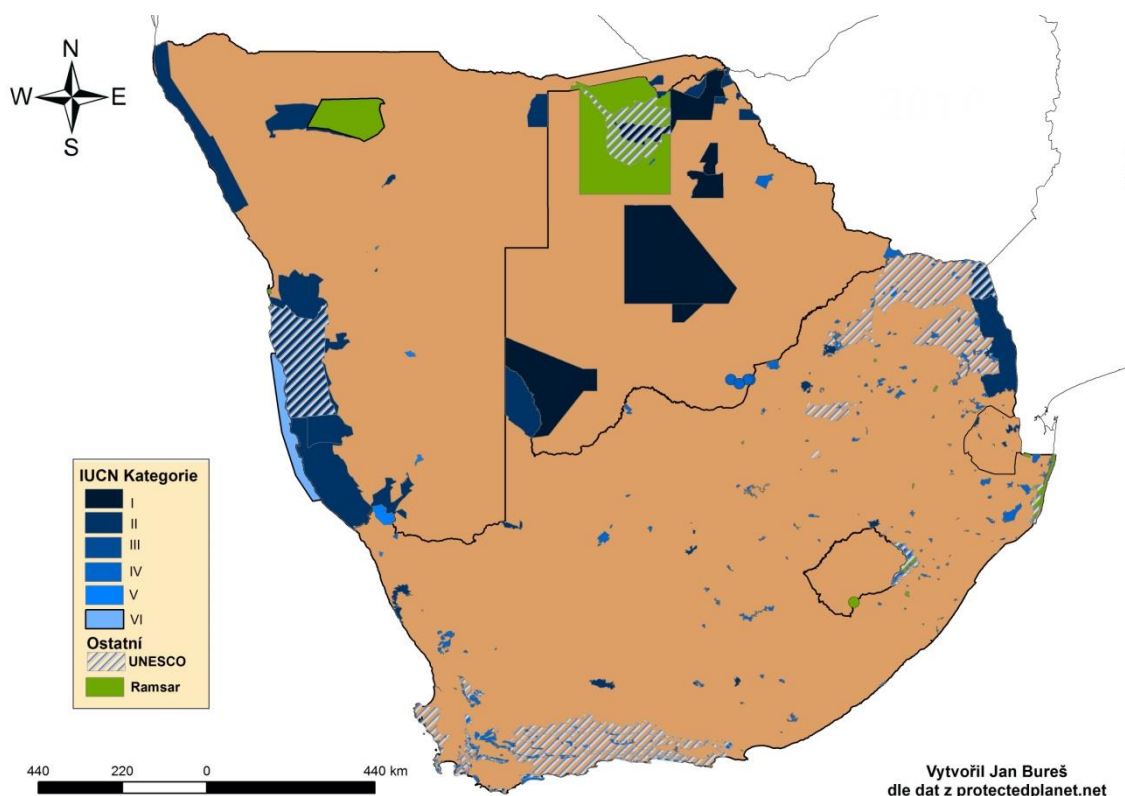
6.7.4 Chráněná území jižní Afriky od roku 2011 do roku 2019

Nejvíce se v posledním sledovaném období rozšířilo chráněné území v RJA. Bylo zde vyhlášeno celkem 83 nových území, převážně menších rezervací, ale také několik MAB-biosférických rezervací a několik území pod Ramsarskou úmluvou. V

Botswaně je Okavango Delta zapsána na seznam světového dědictví. V Namibii je Namibské písčité moře (Namib Sand Sea) také připsáno na seznam světového dědictví a oblast Bwabwata-Okavango připsána na seznam Ramsarské úmluvy. Ramsarská úmluva v posledním desetiletí také třikrát zapůsobila ve Svazijsku.

Celkově je v jižní Africe chráněno 17% území a od Roku Afriky se chráněné území rozšířilo o 15,8%. Nejaktivnějšími státy jsou v tomto makroregionu Botswana, Namibie a RSA. Tyto státy zaznamenaly růst přes 10%. Procentuálně je nejvíce chráněno v Botswaně (28,5%), zejména díky rozlehlým chráněným územím Okavango Delta, Central Kalahari a Gemsbok. V Botswaně je i největší chráněná plocha v jižní Africe celkově: 161 373,5 km². Republika Jižní Afrika má chráněno 157 304,26 km² a Namibie 132 648,1 km². RSA a Namibie jsou dalšími zeměmi, které dosáhly růstu přes 10%.

Obrázek 34: Chráněná území v jižní Africe v roce 2019

6.7.5 Shrnutí - nejaktivnější makroregiony a státy subsaharské Afriky od roku 2011 do současnosti

Tabulka 7: Shrnutí – rok 2019

	Subregion	Chráněné území [% celkové plochy území]	Chráněné území [km ²]	Nejaktivnější země (počet nových chů)
1.	Východní Afrika	17,4%	1 005 252	Madagaskar (16)
2.	Jižní Afrika	17%	452 122,2	RJA (84)
3.	Centrální Afrika	14,9	968 885,9	Kongo (8)
4.	Západní Afrika	9,25%	560 971	Niger (1)

Zdroj: vlastní zpracování dle dat z protectedplanet.net, IUCN (2020)

Poslední sledované období nepřineslo žádnou změnu v procentuelním pořadí makroregionů. Ve východní Africe byla vyhlášena nová území pouze Ramsarskou úmluvou. Nejvíce na Madagaskaru, ačkoliv se nejednalo o velké území.

V jižní Africe byla poslední dobou velmi aktivní RJA. Bylo vyhlášeno velké množství rezervací, ačkoliv většinou velmi malých, a také území chráněné Ramsarskou úmluvou a MAB-biosférické rezervace. Delta Okavango Systém byl zapsán na seznam světového dědictví a v Namibii byl na stejný seznam zapsáno území Namib Sand Sea, které se nachází v národním parku Namib-Naukluft.

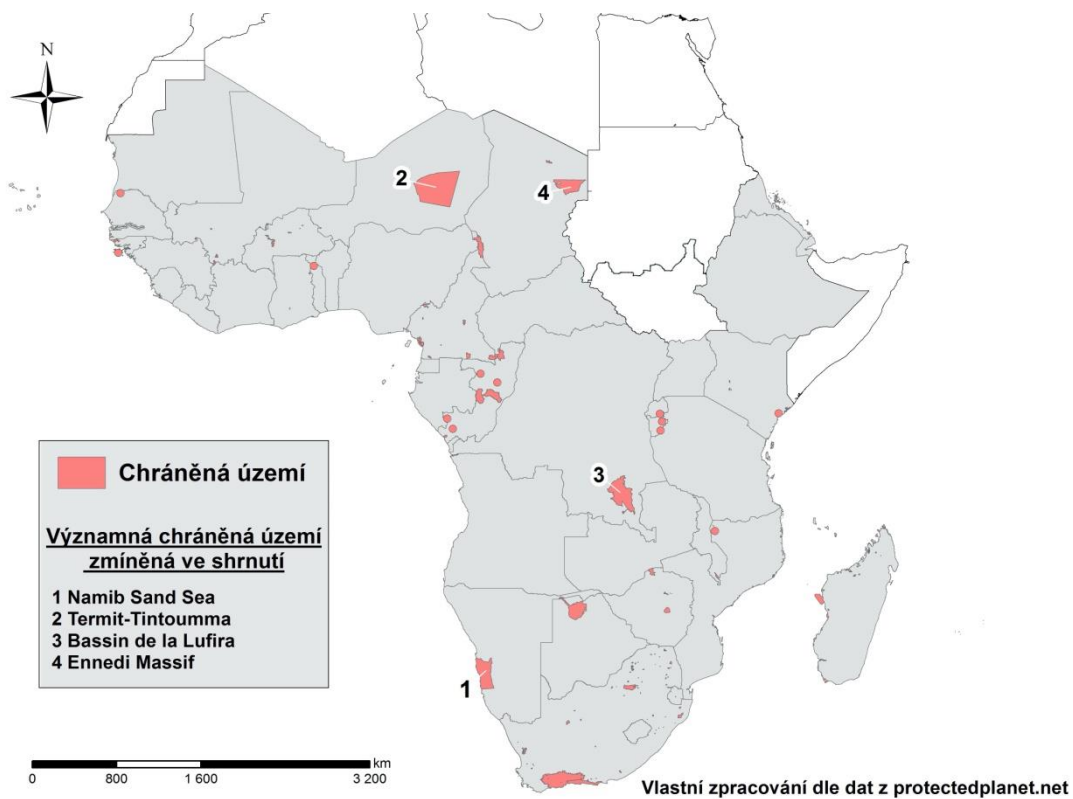
V centrální Africe bylo opět nejaktivnější zemí Kongo. Byly vyhlášeny území chráněné Ramsarskou úmluvou, které mimo jiné vznikaly také v Kamerunu a DRC²⁶. V Čadu²⁷ a Kamerunu byly zapsány území na seznam světového dědictví UNESCO.

V Nigeru bylo vyhlášeno největší chráněné území v subsaharské Africe – rezervace Termit-Tintoumma. V Burkině Faso, Senegal a Togu byly vyhlášeny chráněná území mezinárodními úmluvami.

²⁶ V DRC je to další velmi rozlehlá oblast Bassin de la Lufira

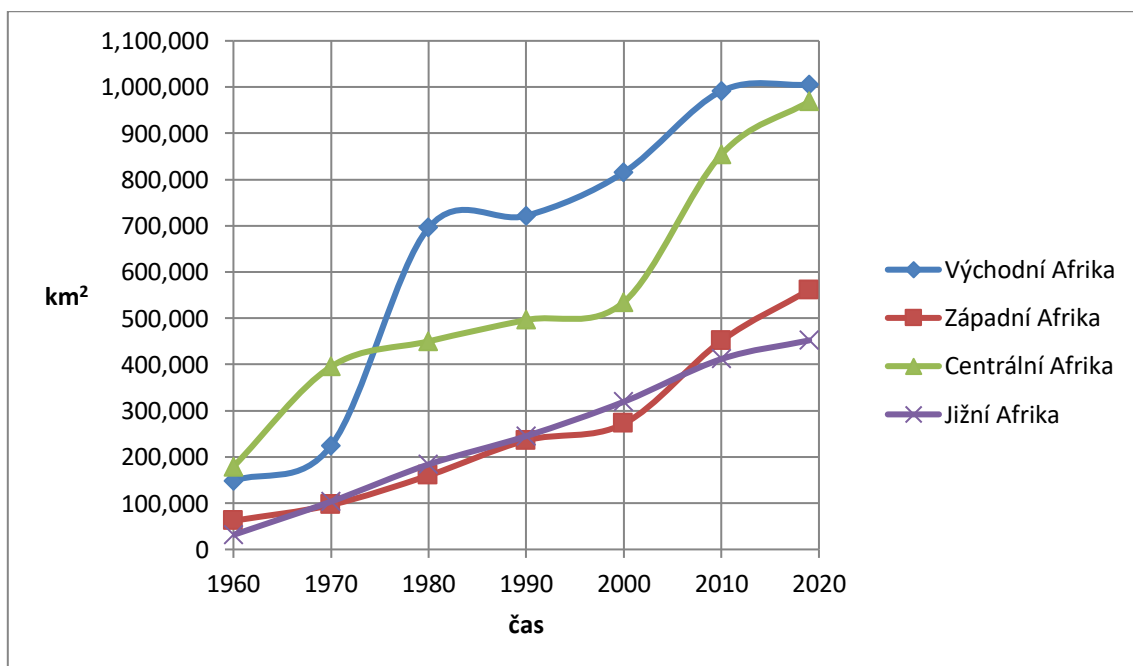
²⁷ V Čadu je to oblast Ennedi Massif

Obrázek 35: Chráněná území vyhlášena mezi lety 2011-2019 ve zkoumaných zemích subsaharské Afriky

6.8 Růst chráněných území v makroregionech subsaharské Afriky

Graf 1: Vývoj chráněného území v makroregionech subsaharské Afriky (km²)

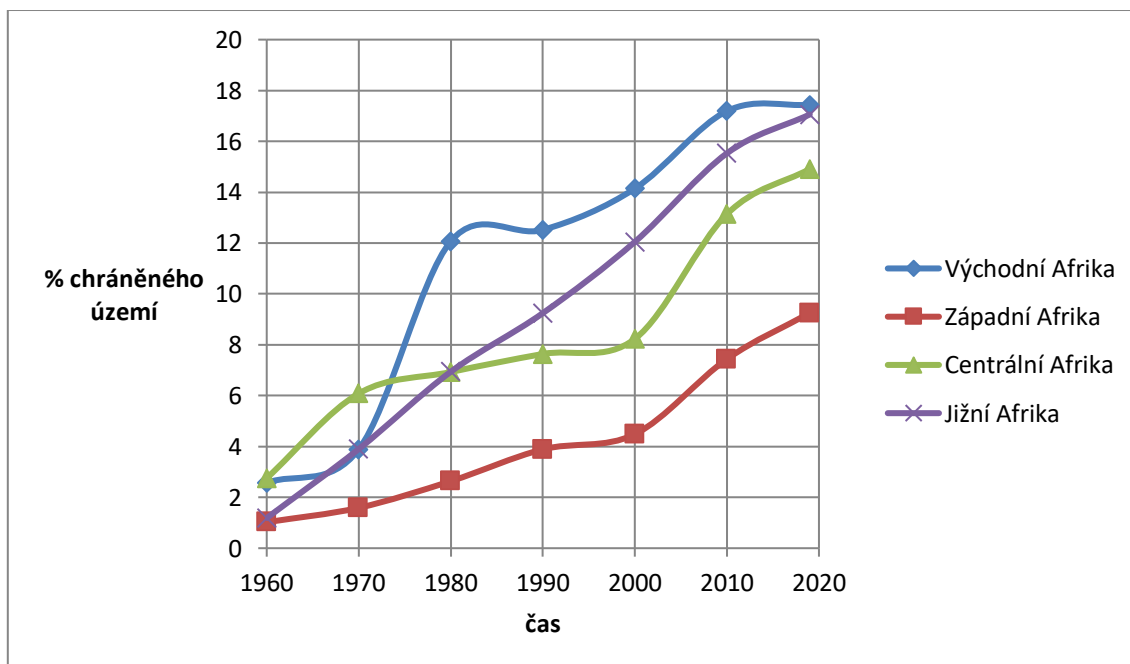

Zdroj: vlastní zpracování dle dat z protectedplanet.net (2020)

V předešlém grafu je znázorněn vývoj chráněného území v makroregionech subsaharské Afriky od Roku Afriky 1960 až do roku 2019. Makroregiony měly podobnou výchozí pozici, nicméně na konci sledovaného období se východní i centrální Afrika vzdálila od Afriky západní a jižní. Východní a centrální Afrika má více než dvojnásobně více chráněného území, než jižní Afrika.

V prvním sledovaném období rostla chráněná plocha především v centrální Africe, zejména díky územím v Angole, Čadu a DRC. Z grafu je patrný výrazný nárůst chráněného území ve východní Africe mezi lety 1970 – 1980, který byl zapříčiněn tvorbou chráněných území v Zambii, Etiopii, ale také v Zimbabwe a Tanzanii. V následujících dvou dekádách byl růst ve všech regionech pozvolný, jelikož se spíše přidávala existující chráněná území na seznamy úmluv. V první dekádě nového tisíciletí je patrný nárůst nových chráněných území převážně vyhlášených Ramsarskou úmluvou. Výjimkou je subregion jižní Afrika, kde křivka spíše představuje mírně nakloněnou přímkou s pozvolným nárůstem celé sledované období od Roku Afriky 1960 do současnosti.

Graf 2: Vývoj chráněného území v makroregionech subsaharské Afriky (%)

Zdroj: vlastní zpracování dle dat z protectedplanet.net (2020)

V grafu 2 je znázorněn nárůst chráněného území v porovnání s celkovou rozlohou makroregionů. Křivka má stejný tvar jako v grafu číslo 1. Rozdíl je v pořadí jednotlivých makroregionů. Jižní Afrika je na tom v tomto ohledu mnohem lépe a procentuelně má téměř stejně chráněného území jako východní Afrika. Naopak západní Afrika je hluboko za ostatními makroregiony a jako jediná nedosáhla hranice 10% chráněného území.

7 Státy subsaharské Afriky s neaktivnější ochranou přírody

7.1 Růst chráněných území a ratifikované mezinárodní úmluvy

V následující tabulce je souhrn zemí subsaharské Afriky, jejichž chráněné území zaznamenalo od Roku Afriky nárůst o 10% celkové plochy státu. V dalších sloupcích je zobrazené, jestli přijaly vybrané mezinárodní úmluvy.

Tabulka 8: Státy s nárůstem o 10% a s vybranými úmluvami

Subregion	Státy	% růst	Alžírská konvence	Ramsarská úmluva	Světové dědictví	Ochrana biodiverzity
Východní	Zambie	35,6	1972	1991	1984	1993
	Tanzanie	10,35	1974	2000	1977	1996
	Etiopie	15,6	-	-	1977	1994
	Uganda	10,1	1977	1988	1987	1993
	Malawi	10,37	1973	1997	1982	1994
	Mozambik	10,6	1981	2004	1982	1995
	Zimbabwe	10,37	-	2013	1982	1994
Jižní	Botswana	28,5	-	1997	1998	1995
	Namibie	16,1	-	1995	2000	1997
	RJA	10,4	-	1975	1997	1995
Centrální	Kongo	43	1981	1998	1987	1996
	Kamerun	12,4	1977	2007	1982	1994
	Čad	19,4	-	1990	1999	1994
	Gabon	13,3	1988	1986	1986	1997
	Rovníková Guinea	19,9	-	2003	2010	1994
Západní	Guinea	28,8	-	1993	1979	1993
	Guinea-Bissau	38,7	-	1990	2006	1995
	Niger	14,5	1970	1987	1974	1995
	Togo	19,2	1979	1995	1998	1995

Zdroj: vlastní zpracování dle dat z africa-union.org, ramsar.org, whc.unesco.org, cbd.int

7.2 Nahrazená koloniální legislativa

Tato kapitola navazuje na předchozí tabulku. U států, které ratifikovaly stanovené úmluvy, se posuzuje, zda dokázaly do deseti let od nabytí nezávislosti vytvořit legislativní rámec pro tvorbu chráněných území. Jak už bylo v této bakalářské práci zmíněno, koloniální zákony byly nastaveny ve prospěch koloniálních velmocí a potřebovaly obměnit, aby z přírodních zdrojů začalo profitovat původní obyvatelstvo.

V **Ugandě** vznikaly důležité zákony krátce před i po získání nezávislosti. K vyhlášení národních parků vznikla 10 let před získáním nezávislosti, záhy po nabytí nezávislosti byly upraveny zákony týkající se herních a lesních rezervací. Vzhledem k tomu, že lesní zákon se vztahoval i k některým národním parkům²⁸, svatyním a rezervacím, Uganda toto kritérium splňuje. **Tanzanie** je další zemí, která vytvářela a upravovala právní rámec pro nové chráněné území krátce po nabytí nezávislosti. Do deseti let od nabytí nezávislosti upravila zákony týkající se národních parků a ochrany Ngorongoro. Byl vytvořen zákon pro vznik mořských rezervací a ochraně divoké přírody. V **Zambii** bylo vyhlášeno pět zákonů týkající se národních parků a divoké přírody s jejich úpravami a řízení herních oblastí. V jedné z úprav byly například vymezeny tresty za zakázané aktivity v národních parcích. Podobně zaměřené zákony byly vyhlášeny i v **Malawi**. Žádné nebo nedostatečné zákony byly tvořeny v Mozambiku.

V jižní Africe neratifikoval žádný z aktivních států Alžírskou úmluvu. Ochranná legislativa zde vznikala v Botswaně, Namibii i v Republice Jižní Afrika.

Kamerun vytvářel zákony až 21 let po nabytí nezávislosti. Gabonu, který byl i po nabytí nezávislosti nadále úzce spjat s Francií, to „trvalo“ 22 let. V Kongu nebyl vyhlášen žádný zákon, který by definoval chráněné oblasti, jako jsou parky nebo rezervace.

V západní Africe nebyla v Nigeru ani v Togu vytvořena dostatečná legislativa pro vyhlášení chráněných území. V Nigeru byl vyhlášen zákon, který se týkal pouze loveckých regulací a definoval zakázané aktivity (IUCN, 1992).

Legislativa pro vyhlášení chráněných území vznikala do deseti let po nabytí nezávislosti pouze v Ugandě, Tanzanii, Zambii a Malawi. Jedná se tedy pouze o země východní Afriky.

²⁸ Několik lesních rezervací má duální status herních rezervací, zvířecích svatyní nebo národních parků (Howard v IUCN, 1992)

7.3 Bezpečnost

Bezpečnostní situace ve východní Africe je, pokud pomineme Africký roh, výrazně lepší než v oblastech centrální Afriky nebo Sahelu. Ze čtyř států s nejúspěšnější ochranou přírody je na tom s bezpečností nejlépe Zambie s Malawi. V těchto státech je míra násilných trestných činů nízká, politické nebo občanské nepokoje jsou neobvyklé. I přes tyto pozitivní rysy se v Zambii nedoporučuje po setmění cestovat mimo města. Zvýšená pozornost je zapotřebí ve venkovských oblastech na Severozápadě, měděného pásu (*Copperbelt*) a v oblasti Luapula. Tyto oblasti jsou blízko hranic DRC. U hranic s Angolou, Mozambikem a DRC je riziko pozůstatků výbušnin z války. Velký počet chráněných území je ve středozeří Zambie, tudíž je Zambie perfektní destinací pro safari.

V Malawi byly záplavy z roku 2019 varovným vztyčeným ukazováčkem vybízejícím k braní v úvahu přírodní katastrofy. Během těchto záplav umřelo 45 lidí a 80 000 zůstalo bez domova. Malawi je bez teroristické minulosti. Doporučuje se být obezřetný před zloději a kapsáři v oblastech s větším počtem lidí (např. hlavní autobusová stanice v Lilongwe a Blantyre).

Ačkoliv je většina pobytů v Tanzanii bezproblémových, roste počet násilných a ozbrojených zločinů. Doporučuje se dávat na sebe a své cennosti pozor. V období dešťů (konec března až květen a říjen až polovina prosince) jsou zde opravdu obrovské dešťové smrště doprovázeny silnými větry. Teroristé Al-Shabaab, kteří sídlí v Somálsku, operují ve východní Africe a jejich útok se nedá vyloučit. Ovšem od bombardování americké ambasády v roce 1998 zde nebyl žádný větší teroristický útok (National Archives, 2020).

Uganda zaznamenává v posledních letech výrazný nárůst turistů (Trading Economics, 2020). Může to být zapříčiněno tím, že její parky jsou vhodnou alternativou tanzanským parkům, které sice mají ve světě velké jméno, ale požitek ze safari může být pokažen vysokým počtem přítomných turistů. Kromě toho je Uganda cenově dostupnější. Bohužel může Ugandu postihnout pokles turistů z krátkodobého hlediska, kvůli útoku v NP Virunga v sousedním DRC. Celkově zde hrozí nebezpečí poblíž hranice s DRC, Středoafričké republiky a Keňou (International SOS, 2020). Paradoxně se většina chráněných území nachází u těchto hranic. Výjimkou je několik území chráněných Ramsarskou úmluvou ve středozeří. Poblíž hranice s DRC leží významná

chráněná území jako parky Rwenzori, Bwindi²⁹ (zapsané na seznamu světového dědictví), Queen Elizabeth (MAB-biosférická rezervace) a národní parky Kibale a Murchison Falls. Poblíž hranice s DRC leží také první území chráněné Ramsarskou úmlouvou v tomto makroregionu – Lake George. Bylo by poněkud skeptické tvrdit, že Uganda není vhodná pro turismus ve svých chráněných územích (zaznamenaný nárůst mluví za vše), nicméně je potřeba být v této části Afriky obezřetný.

V době psaní této práce se covid-19 rozšířil i do těchto zemí, tudíž se sem z bezpečnostních důvodů nedoporučuje cestovat, i kdyby to bylo možné.

²⁹V národním parku Bwindi je možnost treku za vzácnými horskými gorilami (Krampota a Preis, 2013)

8 Případové studie ze západní Afriky

8.1 Případová studie - Nigérie

Nigérie má největší lidskou populaci ze všech zemí v Africe³⁰. Většina těchto obyvatel žije v jižním pásmu vlhkého lesa v zemi, kde byla na konci minulého tisíciletí hustota obyvatel větší než 100 lidí na kilometr čtvereční. Výsledkem je, že zbývající les je velmi fragmentovaný. Mnoho z vytvořených lesních rezervací bylo nahrazeno plantážemi exotických stromů, komerčními palmami olejnými, plantážemi kaučukovníku na produkci gumy nebo zemědělskou půdou.

V jihozápadní části země se nachází několik chráněných území vzniklých na konci milénia (např. rezervace Okomu), které vznikaly následováním průzkumů nigerijských lesů v této oblasti z roku 1982. Ze začátku došlo k velkému pochybení, jelikož zaměstnanci organizace, která se ujala vedení správy těchto chráněných území, byli zapleteni do nezákonné těžby dřeva na tomto území. Správa byla poté předána Oddělení národních parků Nigérie a po přidělení několik desítek zaměstnanců se zlepšilo úsilí o ochranu.

Velmi významným chráněným územím vzniklým v poslední dekádě 20. století je národní park Cross River, který se nachází v hotspotu druhového bohatství a endemismu na okraji Kamerunské vysočiny mezi řekami Cross a Sanaga. Nachází se zde šestnáct přeživších druhů primátů, z čehož jsou čtyři druhy endemické. Také se ukázalo, že některé druhy primátů se zdají být vyhynulé teprve nedávno. Kromě toho se může pyšnit nejvyšším počtem druhů motýlů v Africe (více než 1000 druhů). V západní části Cross River v oblasti hory Afi obsahuje malou populaci místně endemických poddruhů goril (Terborgh et al., 2002).

8.2 Případová studie - Ghana

Od roku 1990 se odhaduje, že v jižní Ghaně zůstane asi 15 000 km² neporušených vlhkých lesů, z přibližně 88 000 km² z roku 1900. Téměř všechny tyto lesy byly ve vládních lesních rezervacích a dalších chráněných oblastech. Odhaduje se, že mimo tyto lesy zůstane jen přibližně 1000 km² lesů (Terborgh et al., 2002).

³⁰ Odhadovaných 121 miliónů v roce 1998 Světovou bankou; v roce 2019 je populace podle Gapminderu 201 miliónů, což činí nárůst 80 miliónů obyvatel za posledních 21 let

Národní parky Bia a Nini-Suhien jsou připojeny k větším rezervacím a vytvořila se buffer zóna kolem těchto parků. Tyto dva národní parky společně s jejich rezervacemi byly zanedbány, až do spuštění manažerského projektu v roce 1997. V tu dobu zůstalo v NP Bia už jen málo divoké zvěře a rezervace byla silně poznamenána těžbou dřeva. V těchto chráněných územích stále pokračuje velký lovecký tlak (Terborgh et al., 2002).

V poslední dekádě 20. století byl vyhlášen národní park Kakum³¹. Tento park nebyl založen pro biologickou ochranu, ačkoliv má pozůstatkovou populaci slonů, ale spíše pro rozvoj cestovního ruchu a zlepšení ekonomiky v centrálním kraji.

V roce 1993 navštívil T. Struhsaker a John F. Oates národní park Kakum, kde našli důkazy o vysoké úrovni lovu na zdejších primátech. V dalších průzkumech v nedalekém Bia a Nini-Suhien se nepodařilo najít důkazy o přeživší populaci opic Gueréza Waldronové (*Procolobus badius waldroni*), jejichž přítomnost v Bia byla jedním z hlavních důvodů k tvorbě národního parku. Populace těchto primátů, který je endemický od západní Ghany po východní Pobřeží slonoviny, pravděpodobně zanikla. Kakum je prezentován široké veřejnosti jako úspěch, nicméně toto hodnocení je do značné míry založeno na zkušenostech příležitostných návštěvníků. Za většinu vnějších finančních prostředků, které směřují do tohoto národního parku, byla postavena stavební infrastruktura pro cestovní ruch, byli zaplacení zahraniční konzultanti a nakoupeny vozidla a vybavení. Pozitivem je, že existuje projekt na pomoc zemědělcům při pěstování a uvádění bio kakaa na trh (Terborgh et al., 2002).

Na západních kopcích jižního Toga na hranicích s Ghanou je velmi malá plocha vlhkého tropického lesa. Šimpanzi žili v této oblasti v minulosti, ale pravděpodobně už vymřeli. V těchto kopcích není chráněné území a lesy zde jsou nejednotné a vysoce degradované.

8.3 Případová studie – Sierra Leone

V Sierra Leone se v důsledku povstání z Libérie roku 1991 ukončil výzkum a úsilí ochrany oblasti Tiwai. Toto povstání se vyvinulo do úplné občanské války a následně se mnoho měst a vesnic blízko ostrova částečně nebo totálně na dlouhou dobu evakovalo. V březnu 2000 povstalecká aktivita v Sierra Leone nadále pokračuje, nicméně jihovýchodní část země je relativně klidná a lidé se začali vracet do jejich

³¹ NP Kakum leží východně od NP Nini-Suhien na jihu země

vesnic. Místní obyvatelé jsou stále velmi ochotni chránit oblast Tiwai, ale bohužel lítostně oznámili, že se zde rozšiřuje lov zvířat a tím se významně snížil počet zvířat ve svatyni. Pokud se na Tiwai obnoví další výzkum a ochrana, bude se muset dlouhodobě financovat ze zámoří, protože ekonomika Sierry Leone je v troskách. Před vypuknutím občanské války byly vypracovány plány pro ochranu a propojení Tiwai s Golaskými lesy, které jsou jednou z největších zbývajících oblastí vlhkého nížinného deštného pralesa v Sierra Leone. Bohužel realizace tohoto projektu nebyla dotažena do konce (Terborgh et al., 2002).

Nedostatek a špatné řízení chráněných území, si vyžádalo svou daň. Západní Afrika přišla o většinu deštných lesů a to doprovázelo masovým vymíráním živočišných druhů.

9 Vybraná specifika v jednotlivých regionech

V této kapitole se tato práce zabývá hrozbami a pozitivními příklady z vybraných zemí makroregionů subsaharské Afriky.

9.1 Situace v západní Africe

Parky a jiná chráněná území, která existují, jsou málo početná, často velmi malá a obecně silně ohrožená. Jsou to fragmenty v krajině, v níž počet obyvatel stále roste rychleji, než ve většině ostatních částí světa a kde byla většina lesů mimo chráněná území odstraněna nebo degradována zemědělstvím a těžbou dřeva. V některých oblastech válčení a občanské nepokoje dělají organizovanou ochranu téměř nemožnou.

Lov velkých zvířat je aktuálně pro zdejší ekosystémy největší hrozbou. Deforestace se zemědělstvím jsou velmi viditelné činnosti, které mohou být relativně snadno zastaveny malým počtem snažících se úředníků.

Velká část vlhkého lesa v Guineji byla dávno ztracena nebo pozměněna lidskou činností a nedávný odhad naznačuje, že zůstává jen asi 4 500 km² vlhkého nížinného lesa a 210 km² horského lesa, většinou v jihovýchodním rohu země poblíž hranic Libérie a Pobřeží slonoviny. Ztráta lesů zřejmě pokračuje vysokou rychlostí. Ve vlhké lesní zóně nejsou žádné národní parky, jedinou přísně chráněnou oblastí je Mt. Nimba Strict Nature Reserve založená v roce 1944 a označená za místo světového dědictví v roce 1981. Tato rezervace je údajně relativně dobře chráněna před lovem a zásahem do zemědělství (Terborgh et al., 2002).

Přesto západoafrické lesy mají velké množství unikátních organismů s jedinečnými ekosystémy, které nelze udržovat v zoologických nebo botanických zahradách. Nejvýznamnějšími zachovanými stanovišti jsou v tomto subregionu NP Sapo (1308 km²) v Libérii, NP Taï (3400 km²) v Pobřeží slonoviny, NP Nini-Suhien (509 km²) v Ghaně a Cross River (8000 km²) v Nigérii. V těchto místech prales ještě vypadá relativně v bezpečí. Každá oblast, s výjimkou Nini–Suhien, ještě stále drží neporušenou faunu, pokud jde o druhové složení. Pokud jsou větší parky dobře chráněny, mohou být dlouhodobě životaschopnými ekologickými jednotkami. Pro představu, jeden slon může vyžadovat minimálně asi 4 km², minimálně 200 slonů má vysokou pravděpodobnost zajištění zdravé populace po dobu 100 let. Z toho vyplývá, že minimální lesní park o rozloze 800 km² může zajistit zdravou populaci (Terborgh et al., 2002).

Dalším významným chráněným územím je přeshraniční národní park W, rozprostírající se na hranicích Burkiny Faso, Beninu a Nigeru. Tato oblast je však bohužel včetně navazujících loveckých oblastí Meekrou, Djona a národní park Pendjari v nebezpečné oblasti s otevřenou hranicí, kde je risk teroristických útoků (National Archives, 2020).

V této oblasti získala příjmy z turismu v roce 2018 přesahující 1 miliardu amerických dolarů pouze Nigérie (Worldbank, 2019). Nigérie společně s RJA má nejvíce zaměstnanců v oblasti turismu (700 000 a 1,2 milionu) a společně se státy Sierra Leone a Togo zaznamenala největší nárůst v počtu turistů (African Development Bank, 2018).

9.2 Hrozby pro ochranu přírody v Konžské pánvi

Parky v Konžské pánvi stojí před mnoha stejnými překážkami jako v jiných tropických oblastech: nedostatečné finanční prostředky a nedostatek vyškolených vedoucích pracovníků; skromné informace o flóře a fauně; neexistence funkčních plánů řízení; a konfliktní vztahy s místním obyvatelstvem. Další velikou překážkou v regionu jsou občanské nepokoje nebo přímá válka, které ovlivnily 3 země: Středoafriká republika, DRK a Kongo a v poslední době přináší sociální a ekonomický chaos.

V celém regionu je hustota obyvatelstva obecně nízká. Ohrožení biodiverzity se zvyšuje, nicméně zůstává poměrně nízké se srovnáním s jinými tropickými oblastmi. Hlavní přímé hrozby pro pralesy v Konžské pánvi pocházejí z lovu a těžby dřeva. Hrozby pro biologickou rozmanitost nejsou okamžitě viditelné. Velikost lesů a špatná infrastruktura znamenají jejich nedostupnost. Míra odlesňování je nižší než 1% ročně, protože poptávka po půdě je nízká vzhledem k obecně nízké hustotě populací. Komerční lov a rostoucí poptávka po slonovině představují ohrožení přežití velkých savců. Avšak velikost mnoha parků (národní parky jsou většinou velké 2000-13000 km²) v kombinaci s nízkou hustotou obyvatelstva a obecnou nízkou úrovní lovu naznačuje, že životaschopné populace většiny druhů budou přetrvávat, pokud se přímé hrozby nezvýší.

Rostou však náznaky, že existují nepřímé hrozby pro parky v podobě vykořisťování lesů. Některé aktivity IDCP (integrované a ochranné rozvojové projekty) vytváří pracovní příležitosti a lepší živobytí v parcích, čímž se vytváří prostor pro ekonomické uprchlíky a následná migrace do osad v parcích nebo v jejich blízkosti. Tyto projekty se snaží začlenit místní obyvatele do správy parku, nicméně vzhledem k

přechodné povaze obyvatel v regionu je obtížné nalézt “místního” (Terborgh et al., 2002).

Další velkou nepřímou hrozbou jsou kromě ekonomických uprchlíků politici, kteří jsou přesvědčeni, že udržitelné hospodaření v lesích snižuje potřebu parků, nebo je dokonce činí nadbytečnými. Těžba dřeva sice není tak intenzivní, na hektar je pokácen jeden až tři stromy v porovnání s dvaceti a více v jiných tropických oblastech, ale dá se očekávat, že se v budoucnu bude poptávka po místním dřevu zvyšovat. Krom toho, nedávný zákon v Kongu otevřel nově vytvořený národní park pro komerční těžbu dřeva.

Hlavní výzvou se tedy stává, aby byl koncept parků relevantní pro občany Konžské pánve. Parky nebudou správně fungovat, pokud to politici a občanská společnost nebudou více potřebovat. Další výzvou je institucionální reforma a decentralizace, která zajistí autonomii blízko parků.

9.3 Hrozby ve východní Africe a příklad efektivního řízení z Ugandy

Tak jako ve většině regionů subsaharské Afriky, pytláčení zvířat a ničení jejich přirozených stanovišť je jednou z hlavních hrozeb východní Afriky. V Zimbabwe vzhledem k tomu vznikla už za dob kolonizace Oddělení federálních národních parků (1949) a Herní oddělení Jižní Rhodesie (1952), které získaly centralizovanou zodpovědnost za volně žijící divoká zvířata. Tato oddělení vyhlásila předpisy, které nahradily slabá opatření, která vyžadovala rozptýlení původních obyvatel. Po sloučení těchto dvou oddělení došlo k řízení volně žijících živočichů založené na vědeckém přístupu a tím začalo období rychlého růstu a vývoje v oblasti volně žijících živočichů. Na základě důvěry získané z 15 let institucionálního vývoje, převedlo oddělení vlastnictví většiny volně žijících živočichů držitelům pozemků. Oddělení tím bylo odlehčeno od každodenního řízení volně žijících živočichů, nad kterým měl ve finále jen malý přímý vliv, aniž by zrušilo celostátní odpovědnost za zdroj fauny. Bohužel, po přerozdělení půdy v roce 1999 se situace vymkla kontrole a začalo velmi zhoubné ničení volně žijících živočichů a jejich stanovišť. Zimbabwe byla globálním příkladem účinné ochrany přírody a to zejména i mimo dobře fungující parky a rezervace. Nicméně poté fatálně selhala a stala se vyhořelým členem v ochranných kruzích Afriky i mimo jí (Suich et al., 2009).

Ačkoliv prošla Zimbabwe i ekonomickým pádem na dno, přesto jí navštívilo v roce 2018 přes 2 miliony turistů a byla to pátá nejnavštěvovanější země Afriky

(African Development Bank, 2018). To je více než do zemí, které utržily z turismu za tento rok více než miliardu dolarů – Etiopie, Tanzanie a Uganda.

Na lepší cestě se nachází například Mozambik, kde se po civilní válce v roce 1992 uskutečnil vývoj „Obecných směrů k politice ochrany přírody“. V roce 2006 vláda schválila „zásady pro správu chráněných území“, které pobízí lid Mozambiku, aby se zúčastnili a investovali do ochrany a podporuje rozvoj chráněných oblastí prostřednictvím partnerství veřejného a soukromého sektoru. Tyto zásady jsou prvním krokem při vytváření národní politiky ochrany přírody. Země je na cestě ke zlepšení správy svých chráněných oblastí a stala se lídrem v oblasti experimentování a inovací. Má několik přeshraničních chráněných oblastí. Tato přeshraniční spolupráce byl první velký poválečný program ochrany přírody. Výsledkem této spolupráce je připravovaný Great Limpopo Transfrontier Park, který zahrnuje národní parky Limpopo, Krugerův (RSA) a Gonarezhou (Zimbabwe) (Suich et al., 2009).

V této části si představíme posuzování stavu a pomůcky pro účinnou ochranu parku. Thomas T. Struhsaker vedl výzkum v národním parku Kibale v Ugandě a v knize *Making Parks Work: Strategies for Preserving Tropical Nature* (2002) uvedl, že konečným měřítkem úspěšnosti ochrany je stav flóry a fauny v posuzované oblasti. Tento stav je určen nejméně čtyřmi kategoriemi proměnných.

- 1) Okolní krajina a způsoby využívání půdy
- 2) Lidské aktivity v parku
- 3) Politika managementu a praxe
- 4) Vlastní proměnné (obtížné vyhodnotit z důvodů vysokého stupně přirozené variability)

Posoudit stav vyžaduje dlouhodobé ekologické monitorování a podrobné studie. Například nejlepším indikátorem úspěchu v Kibale jsou dvě nejvyhledávanější kořisti: chocholátky a sloni. Kibale udržela největší populaci v Ugandě. Přítomnost výzkumného týmu hrála důležitou roli při snižování pytláctví slona.

Důležitým krokem v dlouhodobé ochraně je závazek samotných obyvatel v chráněných oblastech. Ugandští odborníci pracující v parku zvyšují pravděpodobnost dlouhodobé efektivity z důvodu kontinuity a stálosti projektu. Tři odborníci, kteří získali během působení T. T. Struhsakera v Kibale doktoráty, zde pokračovali v práci po dobu dalších 17-27 let a poté zastávají funkce administrativních a vědeckých

ředitelů. Vzdělávací exkurze a diskuze se středoškolskými učiteli a jejich žáky zřejmě některé z nich převedly na ochranu a jistě vytvořily dobrou vůli se sousední komunitou.

Pomůcky pro účinnou ochranu parku:

- 1) Efektivní prosazování práva – např. strážce musí mít zatýkácí pravomoci, vymáhání práva je velmi účinným nástrojem v ochraně přírody ve velmi krátkém časovém období
- 2) Dlouhodobý závazek – více než 20 let
- 3) Stálá spolupráce se zámořskými organizacemi – výzkumné a finanční organizace
- 4) Školení a účast státních příslušníků – budování jádra angažovaného personálu
- 5) Vědecká přítomnost a monitorování – poskytují informace a analýzy relevantní pro objektivní správu parku
- 6) Flexibilní plán řízení – musí být flexibilní a citlivý na měnící se podmínky
- 7) Vzdělávání a podpora na místní i národní úrovni – získání podpory lidí žijících v parku i mimo něj
- 8) Vhodné úrovně bezpečného financování – například svěřenecké fondy. Aby se minimalizovalo zneužití těchto prostředků, doporučuje se, aby byl hlavní povinný řízen správní radou mimo a nezávisle na přijímací zemi. Roční příděl by neměl být nadměrný, protože může snižovat cíle ochrany. Bezpečné financování osvobozuje personál, aby se soustředil spíše na ochranu než na získávání finančních prostředků.

Pokud se park vystavuje lidským tlakům, je klíčové vytvořit alternativní zdroje pro obyvatele, a tím ohrožení parku zmírnit. Velkou pozornost je také zapotřebí věnovat tomu, aby se předešlo rozvojovým projektům, které přitahují přistěhovalce. Populačním růstem se zhoršují problémy v oblasti ochrany parku (Terborgh et al., 2002). Bohužel s hrozbou, kterou přináší populační růst, se nyní Uganda potýká. Uganda měla v roce 2005 populaci 27 miliónů obyvatel. Mezi lety 2005-2013 zaznamenala nárůst 5 miliónů obyvatel. Podle dat Světové banky zaznamenala mezi lety 2013-2018 nárůst dalších 10 miliónů obyvatel na celkových 42 miliónů obyvatel. Některé demografické prognózy tvrdí, že Uganda bude v roce 2050 patřit mezi 20 nejlidnatějších zemí světa (Krampota a Preis, 2013).

9.4 Specifika ochrany v jižní Africe

Botswana byla mezi prvními zeměmi v Africe, která podpořila zachování volně žijících živočichů tím, že přenesla výhody na majitele pozemků. V polovině šedesátých let oficiální politika uznala, že divoká zvířata jsou významná pro existenci venkova a k tomu, aby tato zvířecí společenství přežila, je třeba zlepšit výnosy z volně žijících živočichů a přitom poskytovat levné živobytí pro místní obyvatelstvo.

Tato politika v Botswaně vyžadovala, aby velké plochy půdy byly chráněny před zemědělskou expanzí, aby se vytvořily rezervace na ochranu volně žijících živočichů a zajistily tak podmínky pro lov. Tento postup byl ještě více potvrzen celosvětovým poklesem v oblasti hovězího masa a rychlým růstem cestovního ruchu založeného na přírodě. Vyhlášené zákony navrhly řízení tak, aby bylo založeno na vědeckém výzkumu – jako vědecký monitoring a adaptivní řízení z něj plynoucí (Suich et al., 2009). Klenoty subsaharské Afriky jako je například oblast delty Okavango činí z Botswany jednu z největších lákadel na poli ekoturistiky. Příjem z mezinárodního turismu v roce 2018 činil 575 300 000 amerických dolarů (dále USD). Podobným příjmem se v tomto regionu může chlubit Namibie, kde to bylo 488 000 000 USD. Namibii pokrývá přes 16% chráněného území a stále má potenciál zvýšit příjmy z turismu. Stejně jako ve většině oblastí volně žijících živočichů je zde velkou hrozbou pytláctví a například nosorožci jsou na pokraji vyhubení. Další hrozbou v tomto regionu je desertifikace, kvůli níž vzniklo partnerství států Botswany, Namibie a RSA. Tyto státy bojují proti této hrozbě v projektu Kalahari-Namib.

Absolutním lídrem v celé Africe z příjmů z turismu je Republika Jižní Afrika, která za rok 2018 utržila téměř 9,8 miliardy USD a navštívilo jí skoro 10 milionů lidí (Worldbank, 2019). Více než 57% chráněných území je na soukromém pozemku³², což je v subsaharské Africe ojedinělé. Národní parky a rezervace koordinuje organizace SANParks, která dnes pracuje s vizí „Udržitelný systém národních parků, spojující společnost“ (SANParks, 2020). RSA má několik přeshraničních chráněných území – s Botswanou, Zimbabwe, Mozambikem a Lesotho.

³² Data z protectedplanet.net

Závěr

V moderních dějinách prošel svět závratnými změnami. Vyspělé obchodní velmoci objevovali svět, poptávka po zdrojích rostla a subsaharská Afrika se stala terčem kolonizace. Největšími kolonizátory subsaharské Afriky se stala Velká Británie s Francií, nicméně své území si vydobyla také Belgie, Portugalsko, Itálie a z historického hlediska i Nizozemí. Kolonizátoři drancovali zdejší přírodu, těžili nerostné suroviny, dřevo a evropští lovci nadměrně lovili zdejší zvěř. Pro obživu, pro trofeje, pro radost. Bez ohledu na původní obyvatelé, kteří žili v harmonii s přírodou. Tento trend měl za následek drastický úbytek lesních porostů a divokých zvířat. Už i samotní bílí lovci věděli, že tímto tempem za chvíli nebudou žádná zvířata a začala vznikat první chráněná území. Podstatou těchto území bylo, aby nedošlo k úplnému vymření zvířat a lovci měli co lovit. Původní obyvatelé, pro které byl lov jedním z hlavních zdrojů k přežití, měli lov v těchto oblastech zakázaný a tím pádem se z nich automaticky stávali pytláci.

První mezinárodní konference ohledně ochrany přírody byla vedena v Londýně. Kolonie převzaly kontrolu nad přírodními zdroji a výsledkem bylo podpoření sportovního lovu. Začali vznikat první rezervace. Divoká zvířata už nepředstavovala škodnou, ale díky sportovnímu lovu z nich začínal být ekonomický prospěch. Zisk představovaly povolenky, trofeje nebo komodity jako slonovina a kůže.

Se zakládáním prvních národních parků jako je Virunga, Kruger nebo Matopo se začala cenit estetická stránka divoké přírody. Parky byly určeny k zábavě a vědeckému bádání; a zároveň z obavy ubývajících zvířat a ztráty krajiny. Zakládání parků ještě více umocnila iniciativa západního světa. Další Londýnská konvence z roku 1933, jejímž hlavním stanoviskem bylo kromě zachování fauny v přirozeném stavu i zachování flóry, byla katalyzátorem k dalšímu vytváření národních parků a nejpřísněji chráněných území. Sportovní lov byl nadále prosazován a díky povolenkám byl nadále považován jako „sport elit“.

Čtyřicátá léta dvacátého století byla pro budoucí svět, nejen z environmentálních aspektů, klíčová. Došlo k vytvoření organizace OSN, díky kterým poté byly vytvořeny dceřiné společnosti UNESCO, IUCN a FAO. Hlavní hnací silou k tvorbě chráněných území se stává věda.

Rok Afriky 1960 byl zlomovým rokem, kdy 18 států Afriky získalo nezávislost. V tomto roce měla nejvíce chráněného území centrální Afrika, díky Středoafriké republice a Demokratické republice Kongo. Společně s dekolonizací se dekolonizovala

také zdejší příroda. Ochranné kolonizační zákony byly založené na vyloučení lidí z přírody. Několik států východní a západní Afriky zvládly mezi lety 1961-1970 vytvořit novou legislativu. Jižní Afrika je jediným makroregionem subsaharské Afriky, který vytvořil legislativu ve všech státech. Naopak v centrální Africe to je pouze DRC a Středoafriická republika, která vytvořila novou legislativu 10 let po nabytí nezávislosti. V desetiletí 1961-1970 vznikala nová chráněná území nejvíce v Čadu, Angole, DRC, Tanzanii a Botswaně. Centrální Afrika má i toto desetiletí nejvíce chráněného území.

V desetiletí po Roce Afriky byla věnována ochraně živočišných druhů velká pozornost. Byl vytvořen Červený seznam IUCN, který představuje údaje o všech ohrožených druzích. V roce 1968 byla podepsána Africká konvence na ochranu přírody a přírodních zdrojů. Uskutečnila se v Alžírsku a jedná se o první mezinárodní environmentální akt uskutečněný na africké půdě. Tato úmluva, kterou většina států subsaharské Afriky hned přijala, poskytla členským státům definice k několika chráněným územím.

Ve sledovaném období 1971-1980 se uskutečnily dvě významné události. Ramsarská úmluva o mokřadech a Úmluva o světovém dědictví. Tyto úmluvy dodnes vyhláší nové oblasti a pomáhají členským státům s řízením chráněných území. Společně s těmito konvencemi vznikl také program Člověk a biosféra. Tento projekt vytváří biosférické rezervace, kde žijí lidé v harmonii s přírodou. Chrání tedy jak přírodu, tak lidský způsob žití. Je to jeden ze zásadních zlomů z koloniálního konceptu odloučení lidí z krajiny. Ramsarskou úmluvu krátce po uskutečnění přijal pouze Senegal a RJA. Světových dědictví bylo vyhlášeno krátce po vyhlášení úmluvy více. Pod těmito prvními globálními úmluvami se vyhláší nová chráněná území do dnes. Dalším zlomovým globálním projektem byla Světová strategie přírody z roku 1980, což byl první dokument, který definoval koncept „udržitelného rozvoje“.

Na konci období 1971-1980 se největší mírou rozšířila chráněná území ve východní Africe, převážně díky aktivním státům jako je Zambie, Tanzanie a Etiopie. Velice aktivně si také počíná DRK. Ve východní Africe je chráněno 12% území.

V období 1981-1990 se tvořila nová chráněná území výrazněji pouze v Namibii a Nigeru. Od tohoto desetiletí narůstá vyhlásování už stávajících chráněných území mezinárodními úmluvami, v tomto období více Úmluvou o světovém dědictví. Jako světové dědictví bylo například vyhlášeno Serengeti, Kilimanjaro nebo Viktoriiny vodopády. Nadále se vytváří a upravují ochranné zákony, které mimo jiné uznávají

hodnotu divoké zvěře. V Botswaně jsou zdroje divoké zvěře definovány jako zdroj blahobytu národa. V dalších několika zemích je deklarována nutnost zachování divoké zvěře pro budoucí generace. Východní Afrika má stále nejvíce chráněného území – 12,5%.

V roce 1992 se v Riu de Janeiru uskutečnil summit, na kterém byla přijata Úmluva o biologické rozmanitosti. Tuto úmluvu přijala většina afrických zemí. Shrnuje, že ochranou biologické rozmanitosti není chráněna pouze příroda, ale i lidi, jelikož biologická rozmanitost je důležitá ke správnému fungování ekosystémů a tím je i důležitá k zajištění základních životních podmínek.

Po Úmluvě o biologické rozmanitosti se na konci milénia začaly vytvářet národní akční plány pro životní prostředí. Tyto několikaleté plány představily programy k zajištění stanovených cílů pro určitý časový horizont. Průkopníky národních ekologických akčních plánů jsou v tomto období země Burkina Faso, Ghana, Guinea, Lesotho, Madagaskar, Mauricius a Rwanda. Co se týče chráněných území, nejvíce mezi lety 1991-2000 úřadovala Ramsarská úmluva a vznikala velká území chráněná touto úmluvou. Východní Afrika má nadále největší chráněnou plochu – 14,1%.

Od roku 2000 v subsaharské Africe přibývala převážně území chráněná mezinárodními úmluvami. Bylo vyhlášených několik světových přírodních, kulturních nebo smíšených dědictví, obrovské plochy ramsarských mokřadů a několik oblastí, kde je chráněný styl domorodých obyvatel žijících v harmonii s přírodou. Republika Jižní Afrika je v tvorbě chráněných území odlišná od většiny zemí. Vytváří nespočet nových území i v posledních desetiletích.

Počet chráněných území v subsaharské Africe se od pádu koloniálního panství několika znásobil. Ochránáři hledají v současnosti dialog s domorodými národy. Dostat se k tomuto dialogu nebylo snadné, jelikož ochránci přírody ze světa uznali, že jejich touha chránit oblasti divočiny bez lidí částečně odrážela kolonizační praktiky. Současné vědecké poznatky zkrátka takový způsob ochrany zdiskreditovaly. Naopak, domorodé národy mají co naučit cizí ochránce přírody o tom, co znamená etika země v praxi a jaké strategie jsou zapotřebí k jejich přežití. Při přemýšlení o nových formách angažovanosti mezi lidmi a přírodou musí být ochránci inovačními a uvolněnými. To se kolikrát nedaří, jelikož ze strachu z rychlé míry vyhubení myslí na krátkou dobu – desetiletí a ne staletí nebo tisíciletí.

Chráněná území jsou základními kameny ochrany biodiverzity. Největšími přímými hrozbami pro přírodu v současnosti je pytláctví a přeměna krajiny na zemědělskou půdu. Tyto hrozby jsou ještě více umocněny populační explozí, která pohání rostoucí míru spotřeby v Africe a je to nejdůležitější aspekt, který brání ochraně v Africe. Obecně, při absenci stabilizace lidské populace, ne-li snížení populace, můžeme očekávat pokračující pokles počtu volně žijících živočichů.

Ochrana přírody v subsaharské Africe prošla nepřebornými změnami a vývojem. Divoká zvířata představovali v minulosti škodnou a dnes je většina států vidí jako prostředek k zajištění blahobytu národa. Zpočátku byla vidina účinné ochrany divoké přírody v podobě odloučení lidí z krajiny. Postupem času se ukázal opačný přístup v podobě přenesení vlastnictví divoké zvěře na majitele půdy jako správný recept k dlouhodobé ochraně ekosystémů. Tímto krokem byl z využívání divoké přírody vytvářen ekonomický prospěch a nabádalo to majitele pozemků k udržitelnému využívání.

Africké parky zažily smíšený úspěch, ale pro většinu těchto parků není k dispozici podrobné kvantitativní hodnocení úspěchů a neúspěchů. Obecně je snadnější poukázat na neúspěchy v ochraně, než úspěchy. Každý park má svůj vlastní soubor zvláštností a problémů, proto není možné najít soubor řešení, která budou platit pro všechny parky. Pro dlouhodobou účinnost ochrany jsou klíčové vzdělávací programy ke změně postojů obyvatel a chování vedoucí k větší empatii pro jiné druhy – k etické angažovanosti.

Na národní úrovni jsou podle stanovených kritérií nejúspěšnějšími zeměmi v ochraně přírody Malawi, Zambie, Tanzanie a Uganda. Tyto země po pádu kolonialismu vytvořily chráněná území o velikosti více než 10% rozlohy země. Aktivně tvořily národní ochranné zákony krátce po získání nezávislosti a nahradily tím koloniální legislativu. Přijaly úmluvy jak na africké úrovni v podobě Alžírské úmluvy, tak na globální úrovni v podobě Ramsarské úmluvy, Úmluvy o světovém dědictví a Úmluvy o biologické rozmanitosti. Chráněná území jako předmět turismu nenaplní svůj potenciál, když jsou v zemích občanské nepokoje a konflikty. V těchto zemích východní Afriky neprobíhá rozsáhlý konflikt, tudíž je bezpečnostní situace relativně v pořádku.

Z pohledu celých makroregionů subsaharské Afriky je nejvíce chráněného území ve východní Africe. V roce 1960 bylo chráněno 2,5%, v roce 2019 to bylo 17,4% -

východní Afrika zaznamenala nárůst o 14,9% území. Jediným státem, kde od Roku Afriky nepřibyla chráněná území, byla Eritrea. Minimální nárůst zaznamenalo Džibutsko a Rwanda. Soused Rwandy, Burundi, vyhlásilo od Roku Afriky také pouhých pár set kilometrů čtverečních. Největší nárůst zaznamenala Zambie díky oblastem určených pro hru vytvořených v sedmdesátých letech. V Roce Afriky zde nebyla žádná chráněná území a v současnosti je zde chráněno přes 35% území.

Jižní Afrika zaznamenala dokonce i vyšší nárůst než východní Afrika – o 15,8% území. Nutno podotknout, že je to malý region. Hlavními tahouny jsou Botswana, Namibie a Republika Jižní Afrika. Žádný z těchto států neratifikoval Alžírskou úmluvu, ale upřednostnili spolupráci v rámci jižní Afriky. Tyto tři země se mohou pochlubit kromě růstu chráněných území také vysokými příjmy z turistiky. Absolutním subsaharsko-afriickým lídrem ve výtěžcích z turismu je RJA.

V centrální Africe od Roku Afriky bylo vyhlášeno také impozantní množství nových chráněných území. Zaznamenala nárůst o 12,15% území a pyšnit se může například největším chráněným územím Ramsarskou úmluvou v povodí Konga. Pokud bychom se bavili v absolutních číslech, centrální Afrika má ještě jednu více chráněných území, než jižní Afrika. Problémem v tomto regionu pro naplnění potenciálu na poli ekoturistiky jsou především občanské nepokoje nebo nepříliš bezpečná situace v zemích DRC, Kongo a ve Středoafrické republice. Například národní park Virunga, ležící v nebezpečné oblasti na východě DRC, je chráněný Ramsarskou úmluvou i zapsaný na seznamu světového dědictví. Doufejme, že v budoucnu se zde situace zlepší. Díky menší hustotě obyvatel v pralesích Konžské pánve je pravděpodobné, že se zde zachová nedotčená příroda ještě několik desetiletí. Pozitivnějším příkladem z centrální Afriky je rezervace Dja v Kamerunu. Tato rezervace je jednou z nejlépe chráněných oblastí deštného pralesa v Africe.

Smutnou pozici obsadila západní Afrika, kde se od Roku Afriky začalo nově chránit pouhých 8,25%. Nedostatek chráněných území mohl mít za následek ztrátu pralesů v oblasti Guinejského zálivu. I přes několik pozitivních chráněných území jsou chráněná území v západní Africe spíše fragmenty v krajině. V této oblasti počet obyvatel roste závratnou rychlostí, což vystavuje přírodu velkému tlaku po půdě a přírodních zdrojích. Mimo chráněná území už byly lesy téměř vymáceny, zejména kvůli zemědělství nebo těžbě dřeva. Vzhledem k populačnímu růstu je lov velkou hrozbou pro zdejší faunu a kvůli nepokojům v oblastech Sahelu nebo Nigérie je v některých

místech téměř nemožná organizovaná ochrana. Mezi státy s vysokým podílem chráněných území patří Guinea, Guinea-Bissau a Togo. První dvě jmenované země za to můžou vděčit Ramsarské úmluvě.

Cíle této bakalářské práce byly naplněny podle stanovených kritérií, ze kterých vyšly v nejlepším světle země východní Afriky. Konkrétně Malawi, Zambie, Tanzanie a Uganda. V praxi mají všechny země narůstající příliv turistů, tudíž mají světu co nabídnout. Dá se tím také předpokládat, že řízení jejich chráněných území je udržitelné jak z ekonomického, tak environmentálního a sociálního hlediska. K těmto zemím by autor této práce přiřadil ještě země z jižní Afriky, konkrétně Republiku Jižní Afrika, Botswanu a Namibii. Ke splnění všech cílů jim scházela pouze ratifikace Alžírské úmluvy. Botswana jako jediná Alžírskou úmluvu podepsala, ale následně závazně nepotvrdila v platnost. Tyto země mají významná chráněná území a rostoucí příliv turistů dokazuje, že jsou velmi vyhledávána.

Ohledně růstu chráněných oblastí v kontextu celých makroregionů - všechny prokázaly snahu o tvorbu nových území a během sledovaných období byl zaznamenán několikanásobný nárůst. Nejmenší nárůst v poměru na celkové území makroregionu zaznamenala západní Afrika.

Dalším splněným podcílem v této práci bylo charakterizovat hrozby pro ochranu přírody. Mezi ně bezpochyby patří odlesňování, války, pytláčení, ale třeba také ekonomičtí uprchlíci. Každý makroregion se musí se svými hrozbami vypořádat. Doufejme, že se to budoucí africké generaci podaří. Situace v Africe budí pozornost celého světa a držme jim palce, aby naplnili například i ostatní rozvojové cíle tisíciletí OSN, které se tolik netýkají přírodní sféry.

Dekolonizace přírody a globalizace byly hlavními procesy ve vytváření moderního konceptu ochrany přírody v subsaharské Africe. Tento region čelí obrovským výzvám, co se týče rozvoje a posouvání úrovně lidského života. Skýtá obrovský potenciál tyto výzvy naplnit. Hlavními hnacími motory ke splnění těchto výzev může být ochrana zdejší přírody a její udržitelné využívání, věda a hlavně docílení univerzálního vzdělání jejího mladého obyvatelstva.

Seznam použité literatury a dalších zdrojů

Seznam tištěné literatury

ADAMS, William Mark a Martin MULLIGAN. *Decolonizing Nature: Strategies for Conservation in Postcolonial Era*. London: Earthscan Publications, 2003. ISBN 978-18-538-3749-4.

ATTOH, Samuel Aryeetey. *Geography of sub-Saharan Africa*. 3. vyd. Upper Saddle River: Pearson Education, 2010. ISBN 978-0-13-605631-7.

CHILD, Brian. *Parks in Transition: Biodiversity, Rural Development and the Bottom Line*. London: Earthscan Publications, 2004. ISBN 978-1844070695.

IUCN. *Protected Areas of the World: A review of national systems. Volume 3: Afrotropical*. Gland, 1992. ISBN 2-8317-0092-2.

IUCN. *An Introduction to the African Convention on the Conservation of Nature and Natural Resources*. Gland, 2006. ISBN 978-2-8317-0913-0.

KLEMM, Cyrille de a Clare SHINE. *Biological diversity conservation and the law: legal mechanisms for conserving species and ecosystems*. Gland: IUCN, 1993. ISBN 2-8317-0192-9.

KRAMPOTA, František a Jiří PREIS. *Uganda: znovuobjevená perla*. Plzeň, 2013. ISBN 987-80-7211-450-4.

NEWMAN, Kenneth. *Newman's birds of southern Africa*. Cape Town: Struik Publishers, 2002. ISBN 1868727610.

PERRINGS, Charles a Jon LOVETT. Policies for Biodiversity Conservation: The Case of Sub-saharan Africa. *International Affairs*. Oxford: Oxford University Press, 1999, 75 (2), 281 – 305. ISSN 00205850.

SUICH, H., B. CHILD a A. SPENCELEY. *Evolution and Innovation in Wildlife Conservation: Parks and Game Ranches to Transfrontier Conservation Areas*. London: Earthscan Publications, 2009. ISBN 978-1844076345.

TERBORGH, J., C. van SCHAIK, L. DAVENPORT a M. RAO. *Making Parks Work: Strategies for Preserving Tropical Nature*. Washington: Island Press, 2002. ISBN 978-1559639057.

Seznam internetových zdrojů

AFRICAN UNION. List of countries which have signed, ratified/acceded to the African Convention on the Conservation of Nature and Natural Resources. *Africa-union.org* [online]. 2010 [cit. 2020-05-10]. Dostupné z:

<https://web.archive.org/web/20120902043558/http://www.africa-union.org/root/au/Documents/Treaties/List/African%20Convention%20on%20nature%20and%20natural%20resources.pdf>

AFRICAN DEVELOPMENT BANK. World Tourism Day 2018: Africa sees rise in tourism, new countries emerge as players. *Afdb.org* [online]. 2018 [cit. 2020-05-10] Dostupné z: <https://www.afdb.org/en/news-and-events/world-tourism-day-2018-africa-sees-rise-in-tourism-new-countries-emerge-as-players-18527?fbclid=IwAR06XEc16n2vQqsRBrL5JP-4LLSdBep-yq6WoRZXtLP25o67Iz5HvD2MKMA>

AOPK ČR. Ramsarská úmluva. *Ochranaprirody.cz* [online]. 2020 [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <http://www.ochranaprirody.cz/mezinarodni-spoluprace/mezinarodni-umluvy/ramsarska-umluva/>

CBD SECRETARIAT. Convention on Biological Diversity. Convention. *Cbd.int* [online]. 2020 [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/convention/>

DISCOVER AFRICA SAFARIS. Uganda vs Tanzania. *Discoverafrica.com* [online]. 2020 [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://www.discoverafrica.com/safaris/uganda/uganda-vs-tanzania/>

ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA. Central Africa. *Britannica.com* [online]. 1998, poslední aktualizace 1-25-2010 [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/place/central-Africa>

ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA. Eastern Africa. *Britannica.com* [online]. 1998, poslední aktualizace 7-12-2019 [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/place/eastern-Africa>

ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA. Southern Africa. *Britannica.com* [online]. 1998, poslední aktualizace 12-18-2019 [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/place/Southern-Africa>

ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA. Virunga National Park. *Britannica.com* [online]. 1998, poslední aktualizace 02-19-2019 [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/place/Virunga-National-Park>

ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA. Waza National Park. *Britannica.com* [online]. 1998, poslední aktualizace 02-03-2020 [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/place/Waza-National-Park>

ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA. Western Africa. *Britannica.com* [online]. 1998, poslední aktualizace 10-23-2019 [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/place/western-Africa>

ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA. World Heritage site. *Britannica.com* [online]. 1999, poslední aktualizace 07-20-2006 [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/World-Heritage-site>

ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA. Serengeti National Park. *Britannica.com* [online]. 1999, poslední aktualizace 03-11-2020 [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/place/Serengeti-National-Park>

ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA. Hans Rosling. *Britannica.com* [online]. 2017, poslední aktualizace 02-03-2020 [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Hans-Rosling>

GAPMINDER. About Gapminder. *Gapminder.org* [online]. 2020 [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://www.gapminder.org/about-gapminder/>

GAPMINDER. Tools. *Gapminder.org* [online]. 2020 [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: [https://www.gapminder.org/tools/#\\$chart-type=bubbles](https://www.gapminder.org/tools/#$chart-type=bubbles)

INTERNATIONAL SOS. Security. *Travelriskmap.com* [online]. 2020 [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <http://www.travelriskmap.com>

IUCN. Protected Area Categories. *IUCN.org* [online]. 2020 [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://www.iucn.org/theme/protected-areas/about/protected-area-categories>

IUCN. IUCN Red List of Threatened Species. *IUCN.org* [online]. 2020 [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://www.iucn.org/resources/conservation-tools/iucn-red-list-threatened-species>

IUCN. IUCN – A brief history. *IUCN.org* [online]. 2020 [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://www.iucn.org/about/iucn-a-brief-history>

MAX-PLANCK-GESELLSCHAFT. Number of wild mountain gorillas exceeds 1000. *Mpg.de* [online]. 2020 [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://www.mpg.de/12057180/number-of-wild-mountain-gorillas-exceeds-1-0001>

NATIONAL ARCHIVES. Malawi travel advice. *Gov.uk* [online]. 2020 [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/foreign-travel-advice/malawi>

NATIONAL ARCHIVES. Tanzania travel advice. *Gov.uk* [online]. 2020 [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/foreign-travel-advice/tanzania>

NATIONAL ARCHIVES. Uganda travel advice. *Gov.uk* [online]. 2020 [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/foreign-travel-advice/uganda>

NATIONAL ARCHIVES. Zambia travel advice. *Gov.uk* [online]. 2020 [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/foreign-travel-advice/zambia>

PROTECTEDPLANET. Protected Planet [online]. 2020 [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <http://www.protectedplanet.net>

RAMSAR. The Convention on Wetlands and its Mission. *Ramsar.org* [online]. 2014 [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://www.ramsar.org/about/the-convention-on-wetlands-and-its-mission>

RAMSAR. Country profiles. *Ramsar.org* [online]. 2020 [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://ramsar.org/country-profiles>

SOUTH AFRICAN NATIONAL PARKS. About. Sanparks.org [online]. 2020 [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://www.sanparks.org/about/>

THOUGHTCO. Chronological List of African Independence. Thoughtco.com [online]. 2020 [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://www.thoughtco.com/chronological-list-of-african-independence-4070467>

TRADING ECONOMICS.Uganda Tourist Arrivals. Tradingeconomics.com [online]. 2020 [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://tradingeconomics.com/uganda/tourist-arrivals>

UNITED NATIONS. Methodology. Countries or areas / geographical regions. Unstats.un.org [online]. 2020 [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://unstats.un.org/unsd/methodology/m49/>

UNIVERSITY OF CENTRAL FLORIDA. Countries & Regions. Ucf.edu [online]. 2020 [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://guides.ucf.edu/countries/subsaharan>

WORLD HEALTH ORGANIZATION. Millennium Development Goals. Who.int [online]. 2020 [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: https://www.who.int/topics/millennium_development_goals/about/en/

WORLD BANK GROUP. Databank. World Development Indicators. Worldbank.org [online]. 2020 [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=2&series=SP.POP.TOTL&country=WLD>

WORLD BANK GROUP. International tourism, number of arrivals. Worldbank.org [online]. 2020 [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/ST.INT.ARVL>

UNESCO. Man and the Biosphere (MAB) Programme. Unesco.org [online]. 2019 [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <http://en.unesco.org/mab>

UNESCO. About. World Heritage. Unesco.org [online]. 2020 [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://whc.unesco.org/en/about/>

UNESCO. Dja Faunal Reserve. Unesco.org [online]. 2020 [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://whc.unesco.org/en/list/407/>

UNESCO. UNESCO condemns the killing of 17 people in Virunga National Park, Democratic Republic of the Congo. Unesco.org [online]. 2020 [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://whc.unesco.org/en/news/2108>

UNESCO. The World Heritage Convention. Unesco.org [online]. 2020 [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://whc.unesco.org/en/convention/>

Seznamy obrázků, tabulek a grafů

Seznam obrázků

Obrázek 1: Vymezení makroregionů subsaharské Afriky20
Obrázek 2: Chráněná území v západní Africe v roce 196028
Obrázek 3: Chráněná území v centrální Africe v roce 196030
Obrázek 4: Chráněná území ve východní Africe v roce 196032
Obrázek 5: Chráněná území v jižní Africe v roce 196034
Obrázek 6: Chráněná území v západní Africe v roce 197037
Obrázek 7: Chráněná území v centrální Africe v roce 197038
Obrázek 8: Chráněná území ve východní Africe v roce 197040
Obrázek 9: Chráněná území v jižní Africe v roce 197042
Obrázek 10: Chráněná území vyhlášena mezi lety 1961-1970 ve zkoumaných zemích subsaharské Afriky44
Obrázek 11: Chráněná území v západní Africe v roce 198048
Obrázek 12: Chráněná území v centrální Africe v roce 198050
Obrázek 13: Chráněná území ve východní Africe v roce 198052
Obrázek 14: Chráněná území v jižní Africe v roce 198054
Obrázek 15: Chráněná území vyhlášena mezi lety 1971-1980 ve zkoumaných zemích subsaharské Afriky56
Obrázek 16: Chráněná území v západní Africe v roce 199059
Obrázek 17: Chráněná území v centrální Africe v roce 199060
Obrázek 18: Chráněná území ve východní Africe v roce 199063

Obrázek 19: Chráněná území v jižní Africe v roce 199065
Obrázek 20: Chráněná území vyhlášena mezi lety 1981-1990 ve zkoumaných zemích subsaharské Afriky67
Obrázek 21: Chráněná území v západní Africe v roce 200069
Obrázek 22: Chráněná území v centrální Africe v roce 200070
Obrázek 23: Chráněná území ve východní Africe v roce 200072
Obrázek 24: Chráněná území v jižní Africe v roce 200073
Obrázek 25: Chráněná území vyhlášena mezi lety 1991-2000 ve zkoumaných zemích subsaharské Afriky75
Obrázek 26: Chráněná území v západní Africe v roce 201077
Obrázek 27: Chráněná území v centrální Africe v roce 201079
Obrázek 28: Chráněná území ve východní Africe v roce 201081
Obrázek 29: Chráněná území v jižní Africe v roce 201082
Obrázek 30: Chráněná území vyhlášena mezi lety 2001-2010 ve zkoumaných zemích subsaharské Afriky84
Obrázek 31: Chráněná území v západní Africe v roce 201985
Obrázek 32: Chráněná území v centrální Africe v roce 201987
Obrázek 33: Chráněná území ve východní Africe v roce 201989
Obrázek 34: Chráněná území v jižní Africe v roce 201990
Obrázek 35: Chráněná území vyhlášena mezi lety 2011-2019 ve zkoumaných zemích subsaharské Afriky92

Seznam tabulek

Tabulka 1: Shrnutí – rok 196034
Tabulka 2: Shrnutí – rok 197042
Tabulka 3: Shrnutí – rok 198054
Tabulka 4: Shrnutí – rok 199065
Tabulka 5: Shrnutí – rok 200074
Tabulka 6: Shrnutí – rok 201082
Tabulka 7: Shrnutí – rok 201991
Tabulka 8: Státy s nárůstem o 10% a s vybranými úmluvami95

Seznam grafů

Graf 1: Vývoj chráněného území v makroregionech subsaharské Afriky (km ²)92
Graf 2: Vývoj chráněného území v makroregionech subsaharské Afriky (%)93

Seznam příloh

Příloha A: Seznam zkratk

Příloha B: Plocha chráněných území ve státech západní Afriky

Příloha C: Plocha chráněných území ve státech centrální Afriky

Příloha D: Plocha chráněných území ve státech východní Afriky

Příloha E: Plocha chráněných území ve státech jižní Afriky

Příloha A: Seznam zkratk

DRC	<i>The Democratic Republic of the Congo</i> Demokratická republika Kongo
FAO	<i>Food and Agriculture Organization</i> Organizace pro výživu a zemědělství
chú	Chráněné území
IUCN	<i>International Union for Conservation of Nature</i> Mezinárodní svaz ochrany přírody
MAB	<i>Man and Biosphere</i> Člověk a biosféra
OAU	<i>Organisation of African Unity</i> Organizace africké jednoty
OSN	Organizace spojených národů
UNDP	<i>United Nations Development Program</i> Rozvojový program OSN
UNESCO	<i>United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization</i> Organizace OSN pro vzdělání, vědu a kulturu
WTO	<i>World Trade Organization</i> Světová obchodní organizace
WWF	<i>World Wildlife Fund</i> Světový fond pro ochranu volně žijících zvířat

Příloha B: Plocha chráněných území ve státech západní Afriky

Stát	Celková výměra země [km ²]	1960	%	1970	%	1980	%	1990	%
Benin	112760	5020	4,451	7775	6,895	11405	10,114	11405	10,114
Burkina Faso	273600	9367	3,423	25933	9,478	28360	10,36	28552	10,435
Pobřeží slonoviny	318000	80	0,025	12946,5	4,071	19364,5	6,089	19730,8	6,204
Gambie	10120	0	0	1,34	0,013	7,23	0,071	514,87	5,0876
Ghana	227540	0	0	0	0	11950,54	5,252	12010,04	5,278
Guinea	245720	130	0,052	130	0,052	130	0,052	603,3	0,245
Guinea-Bissau	28120	0	0	0	0	0	0	390,98	1,390
Libérie	96320	0	0	0	0	0	0	1803,63	1,872
Mali	1220190	31373,8	2,571	31373,8	2,571	31373,8	2,571	34647,7	2,839
Mauritánie	1030700	0	0	0	0	12075	1,171	12075	1,1715
Niger	1266700	2967,88	0,234	3723,88	0,293	3723,88	0,293	70483,88	5,564
Nigérie	910770	188,53	0,020	1522,53	0,167	14002,82	1,537	16103,22	1,768
Senegal	192530	9130	4,742	9180	4,768	23713,34	12,31	23730,63	12,325
Sierra Leone	72180	627,74	0,869	627,74	0,869	627,74	0,869	639,74	0,886
Togo	54390	3131,63	5,757	3131,63	5,757	3131,63	5,757	3131,63	5,757
Kapverdy	4149	0	0	0	0	0	0	0	0
Svatá Helena	121	0	0	0	0	0	0	0	0
Západní Afrika	6063910	62016,58	1,022	96345,42	1,588	159865,48	2,636	235822,42	3,889
Stát	Celková výměra země [km ²]	2000	%	2010	%	2019	%		
Benin	112760	12796	11,34	12796	11,34	12796	11,34		
Burkina Faso	273600	28552	10,43	28989,2	10,59	30819,93	11,26		
Pobřeží slonoviny	318000	19935,1	6,268	20741,8	6,522	20743,28	6,523		
Gambie	10120	760,99	7,519	876,63	8,662	876,63	8,662		
Ghana	227540	14525,14	6,383	14525,14	6,383	14553,72	6,396		
Guinea	245720	2853,41	1,161	70943,91	28,87	70943,91	28,87		
Guinea-Bissau	28120	2468,33	8,777	2468,33	8,777	10891,89	38,73		
Libérie	96320	1803,63	1,872	3742,17	3,885	3742,17	3,885		
Mali	1220190	34647,7	2,839	107095,28	8,776	109310,44	8,958		

Stát	Celková výměra země [km ²]	2000	%	2010	%	2019	%
Mauritánie	1030700	534755,4 6	8,230	854148,0 2	13,14	968885,9	14,91 3
Niger	1266700	12386	1,201	12481	1,210	12481	1,210
Nigérie	910770	70483,88	5,564	87330,23	6,894	184330,2	14,55
Senegal	192530	38803,52	4,260	46392,8	5,093	46392,8	5,093
Sierra Leone	72180	23730,63	12,32	23730,63	12,32	24040,34	12,48
Togo	54390	4716,39	6,534	5427,09	7,518	5427,09	7,518
Kapverdy	4149	3441,63	6,327	13601,63	25,00	13601,63	25,00
Svatá Helena	121	0	0	0	0	0	0
Západní Afrika	6063910	271904,3 5	4,483	451156,8 4	7,440	560971,0 6	9,250

Zdroj: vlastní zpracování dle dat z protectedplanet.net, k 31.12.2019

Příloha C: Plocha chráněných území ve státech centrální Afriky

Stát	Celková výměra země [km ²]	1960	%	1970	%	1980	%	1990	%
Angola	1246700	37140	2,979	95980	7,698	96482	7,738	96482	7,738
Kamerun	472710	0	0	5499,18	1,163	9293,43	1,965	15814,87	3,345
Středoafriická republika	622980	68473,55	10,99	68473,55	10,991	71291,33	11,443	79300,13	12,729
Čad	1259200	1100	0,087	113590	9,020	114940	9,128	116890	9,282
Kongo	341500	5254,2	1,538	5554,2	1,626	6654,2	1,9485	8014,2	2,346
DRK	2267050	67024,8	2,956	101740,55	4,487	147082,87	6,487	165942,27	7,319
Rovníková Guinea	28050	0	0	0	0	0	0	2000	7,13
Gabon	257670	0	0	4379,84	1,699	4379,84	1,699	11806,29	4,581
Svatý Tomáš	989	0	0	0	0	0	0	0	0
Centrální Afrika	6496849	178992,55	2,755	395217,32	6,083	450123,67	6,928	496249,76	7,638
Stát	Celková výměra země [km ²]	2000	%	2010	%	2019	%		
Angola	1246700	96482	7,738	96482	7,738	96482	7,738		
Kamerun	472710	23378,66	4,945	38661,78	8,178	58800,34	12,438		
Středoafriická republika	622980	79300,13	12,72	83063,13	13,33	89382,96	14,347		
Čad	1259200	116890	9,282	238375,88	18,93	263415,96	20,919		
Kongo	341500	21673,3	6,346	111302,79	32,59	151828,85	44,459		
DRK	2267050	180680,08	7,969	246376,32	10,86	269029,24	11,866		
Rovníková Guinea	28050	4545	16,20	5575	19,87	5575	19,875		
Gabon	257670	11806,29	4,581	34310,89	13,31	34310,89	13,315		
Svatý Tomáš	989	0	0	0,23	0,023	60,66	6,133		
Centrální Afrika	6496849	534755,46	8,230	854148,02	13,14	968885,9	14,913		

Zdroj: vlastní zpracován dle dat z protectedplanet.net, k 31.12.2019

Příloha D: Plocha chráněných území ve státech východní Afriky

Stát	Celková výměra země [km²]	1960	%	1970	%	1980	%	1990	%
Etiopie	1135429	4380,8	0,385	18557,19	1,634	171884,8 5	15,13 8	174380 ,85	15,358
Eritrea	121834	5006	4,108	5006	4,108	5006	4,10	5006	4,108
Džibutsko	21844	0	0	0	0	0	0	0	0
Keňa	586770	21698, 81	3,698	24384,36	4,155	44671,6	7,613	48759, 07	8,309
Uganda	243145	8587,1 7	3,531	18327,17	7,537	23666,17	9,733	24029, 17	9,882
Rwanda	25452	2335,1 9	9,174	2335,19	9,174	2335,19	9,174	2335,1 9	9,174
Burundi	27211	441	1,620	441	1,620	1142,39	4,198	1192,3 9	4,382
Tanzanie	947253	72031, 93	7,604	108332,1 3	11,43	128095,1 2	13,52 2	128832 ,72	13,6
Zambie	755640	0	0	103,81	0,013	232050,8 1	30,70 9	240552 ,41	31,834
Malawi	118860	1784,3 9	1,501	8163,52	6,868	10785,91	9,074	10792, 91	9,080
Mozambik	791082	5307	0,670	7417,37	0,937	14417,37	1,822	14417, 37	1,822
Zimbabwe	392573	15745, 5	4,010	19135,5	4,874	49420,43	12,58 8	54059, 03	13,770
Komory	1701	0	0	0	0	0	0	0	0
Madagaskar	594719	10845, 55	1,823	11983,29	2,014	12137,83	2,040	14687, 72	2,469
Mayotte	396	0	0	0	0	0	0	0	0
Sejšely	487	0	0	0,216	0,044	63,365	13,01 1	2429,9	498,95
Réunion	2536	0	0	0	0	3,85	0,151	84,42	3,32
Mauricius	2062	3,99	0,193	5	0,242	44,15	2,141	47,26	2,291
Východní Afrika	5764396	148167 ,33	2,570	224191,7 46	3,889	695725,0 35	12,06 9	721606 ,41	12,518
Stát	Celková výměra země [km²]	2000	%	2010	%	2019	%		
Etiopie	1135429	174380 ,85	15,35	182719	16,09	182719	16,09		
Eritrea	121834	5006	4,108	5006	4,108	5006	4,108		
Džibutsko	21844	0	0	72,7	0,332	72,7	0,332		
Keňa	586770	55083, 09	9,387	58999,55	10,05	60635,55	10,33 3		
Uganda	243145	25579, 17	10,52	33158,52	13,63	33158,52	13,63		

Stát	Celková výměra země [km²]	2000	%	2010	%	2019	%
Rwanda	25452	2335,1 9	9,174	2402,55	9,439	2402,55	9,439
Burundi	27211	1387,3 9	5,090	1404,12	5,160	1577,04	5,795 5
Tanzanie	47253	153844 ,3	16,24	170028,5	17,94	170028,6	17,94 9
Zambie	75640	250127 ,41	33,10	268927,4 1	35,58	268927,4 1	35,58
Malawi	118860	13492, 21	11,35	13492,21	11,35	14107,77	11,86 9
Mozambik	791082	56417, 37	7,131	89651,09	11,33	89651,09	11,33 2
Zimbabwe	392573	54059, 03	13,77	54059,03	13,77	56401,31	14,36 7
Komory	1701	0,3	0,017	197,55	11,61	197,55	11,61 3
Madagaskar	594719	20871, 87	3,509	37429,18	6,293	46622,40 5	7,839
Mayotte	396	0,3	0,075	68578,55	1731 7	68578,55	1731 7
Seychely	487	2429,9	498,9	2429,9	498,9	2429,9	498,9 5
Réunion		143,92	5,675 0788 6435 331	2536	100	2536	100
Mauricius	2062	142,83	6,926	150,19	7,283	200,13	9,705 6
Východní Afrika	5764396	815301 ,2	14,14	991242,0 9	17,19	1005252, 085	17,43 8

Zdroj: vlastní zpracování dle dat z protectedplanet.net, k 31.12.2019

Příloha E: Plocha chráněných území ve státech jižní Afriky

Stát	Celková výměra země [km ²]	1960	%	1970	%	1980	%	1990	%
Botswana	566730	0	0	69603,3	12,28	102506,3	18,08	105068,42	18,539
Svazijsko	17200	0	0	263,19	1,530	587,63	3,416	688,13	4,00
Lesotho	30360	0	0	69,52	0,228	69,52	0,228	69,52	0,228
Namibie	823290	0	0	294	0,035	40096	4,870	92547,5	11,241
RJA	1213090	31437,39	2,591	33202,68	2,737	40597,73	3,346	46690,76	3,848
Jižní Afrika	2650670	31437,39	1,186	103432,7	3,902	183857,19	6,936	245064,33	9,245
Stát	Celková výměra země [km ²]	2000	%	2010	%	2019	%		
Botswana	566730	161373,52	28,47	161373,52	28,47	161373,52	28,47		
Svazijsko	17200	695,3	4,042	695,3	4,042	722,42	4,20		
Lesotho	30360	69,52	0,228	73,86	0,243	73,86	0,243		
Namibie	823290	92678,5	11,25	132178,5	16,05	132648,1	16,11		
RJA	1213090	64557,07	5,321	117463,42	9,682	157304,26	12,96		
Jižní Afrika	2650670	319373,91	12,04	411784,6	15,53	452122,2	17,05		

Zdroj: vlastní zpracování dle dat z protectedplanet.net, k 31.12.2019

Abstrakt

BUREŠ, Jan. *Ochrana přírody a její specifika v subsaharské Africe po rozpadu koloniálního panství do současnosti*. Plzeň, 2020. 123 s. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni. Fakulta ekonomická.

Klíčová slova: ochrana přírody, dekolonizace, subsaharská Afrika, chráněná území

Předložená práce je zaměřena na vývoj ochrany přírody v subsaharské Africe. Práce se okrajově zaměřuje na ochranu před pádem kolonialismu a poté v desetiletých intervalech od Roku Afriky 1960 zkoumá nárůst chráněných území v jednotlivých státech a celých makroregionech. Tím poskytne dobrý přehled o tom, v jakých zemích vznikala nová chráněná území aktivněji a kde naopak chráněná území nevznikala. Tato práce popisuje, jakou změnou prošly ochranné praktiky a jaké mezinárodní akty se snažily podnítit k ochraně. Subsaharská Afrika se v některých oblastech potýká s problémy ekonomickými, sociálními i environmentálními a tyto problémy mají velký vliv na životní prostředí místních obyvatel. Součástí této práce je popis těchto problémů a navržené způsoby řešení daného problému. Udržitelným způsobem využívání africké bohaté přírody se může docílit k prosperitě jednotlivých zemí.

Abstract

BUREŠ, Jan. *Nature conservation and its specifics in Sub-saharan Africa since decolonization to the present*. Plzeň, 2020. 123 s. Bachelor Thesis. University of West Bohemia. Faculty of Economics.

Key words: nature conservation, decolonization, sub-Saharan Africa, protected areas

The presented work is focused on the development of nature conservation in sub-Saharan Africa. The work focuses marginally on protection before the fall of colonialism and then at ten-year intervals since the Year of Africa 1960 examines the growth of protected areas in individual states and entire macro-regions. This will provide a good overview of in which countries new protected areas were created more actively and where, on the contrary, protected areas were not created. This work describes what change conservation practices have undergone and what international acts have tried to encourage protection. Sub-Saharan Africa faces economic, social and environmental problems in some areas, and these problems have a major impact on the environment of local people. Part of this work is a description of these problems and suggested ways to solve the problem. Sustainable use of Africa's rich nature can lead to the prosperity of individual countries.

